

Diplomová práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

COMMENT CLAUSES V ČEŠTINĚ A ŠPANĚLŠTINĚ:
KONTRASTIVNÍ ANALÝZA

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Veronika Adamová

Studijní obor: Španělský jazyk

Ročník: 2.

2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 30.dubna 2020

.....
Bc. Veronika Adamová

Poděkování:

Mé velké díky patří paní doc. Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost, věcné připomínky a cenné rady, které mi v průběhu akademického roku poskytla.

Anotace:

Tato diplomová práce se zaměřuje na kontrastivní analýzu *Comment clauses* ve španělském a českém jazyce. Cílem je vymezení pojmu *Comment clauses* v obou jazycích a porovnání vyjadřovacích prostředků demonstrující *Comment clauses*.

Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. Po teoretické části zpracované na základě odborné literatury, kde je popsána problematika a terminologie *Comment clauses*, následuje kontrastivní analýza vybraného vzorku parentetických výrazů z českých a španělských Těsnopiseckých zpráv Poslanecké sněmovny Parlamentu.

Klíčová slova:

Comment clauses, parenteze, komentující věty, vsuvky, autorské poznámky

Abstract:

The main focus of this thesis is on contrast analysis of *Comment clauses* in Spanish and Czech language. The objective is to define the term *Comment clauses* in both languages and to compare the expression means that are using *Comment clauses*.

The thesis is divided into two main parts. The theoretical part, based on the literature and describing the issue and terminology of *Comment Clauses*, is followed by contrast analysis of a selected sample of parentheticals expressions from the Czech and Spanish Stenographic Reports of the Chamber of Deputies.

Key words:

Comment clauses, parentheticals, author's comments

ÚVOD:.....	10
1 TEORETICKÁ ČÁST	11
1.1 Pojem pragmatická lingvistika	11
1.1.1 Původ pojmu pragmatická lingvistika	11
1.1.2 Definice pojmu pragmatická lingvistika.....	11
1.2 Vznik a vývoj pragmatické lingvistiky	12
1.2.1 Představitelé pragmatismu.....	12
1.2.2 Vznik a vývoj.....	13
1.3 Nezbytnost pragmatiky	13
1.4 Problémy pragmatiky	14
1.4.1 Problém (ne)konvenčního významu	14
1.4.2 Problém kontextu a syntaxe	16
1.4.3 Reference a deixe.....	17
1.4.4 Dělení deixe	18
1.5 Konverzační maximy a implikatury.....	19
1.5.1 Konverzační maximy	21
1.5.2 Implikatury.....	24
1.5.2.1 Jejich uplatnění.....	25
1.5.2.2 Nekooperativnost.....	26
1.6 Presupozice	27
1.7 Diskurs	29
1.7.1 Definice a původ diskursu	29
1.7.1.1 Koherence.....	31
1.7.2 Typologie a typy diskursu.....	32
1.8 Argumentace a persuaze	33
1.8.1 Argumentace	33
1.8.1.1 Problematika definic.....	34
1.8.1.2 Argumentace z pohledu (české) stylistiky.....	35
1.8.1.3 Co lze použít jako argument.....	36
1.8.2 Persuaze její podstata a rysy	37
1.8.2.1 Předpoklad pro úspěšnou persuazi	39
1.8.2.2 Persuaze v 21. století	40
1.8.2.3 Persuaze a etika	41
1.9 Manipulace.....	42

1.9.1	Politická manipulace	42
1.10	Zdvořilost	43
1.10.1	Definice zdvořilosti.....	43
1.10.2	Zdvořilost a asertivita	45
1.11	Vsuvka.....	47
1.12	Typy vsuvek	48
1.12.1	Autorské komentující poznámky	50
1.12.1.1	Dělení Mluvnice češtiny (3)	50
1.12.1.2	Dělení dle Rulíkové	52
1.12.1.3	Doplňující sdělení věcně obsahová	54
1.12.2	Vsouvání výpovědí	55
1.12.3	Pozice vsuvky	56
1.12.4	Reliéfizace textu	58
1.12.4.1	Vsuvka vs. Reliéfizace textu	59
1.12.4.2	Vsuvka vs. Apozice	61
1.13	<i>Comment clauses</i>	62
1.13.1	Rozdílnosti terminologie.....	63
1.13.2	Aspekty parentetické výpovědi.....	64
1.13.3	Konstrukce explicitní modality.....	64
1.14	Shrnutí	65
2	PRAKTICKÁ ČÁST	66
2.1	Kritéria analýzy	67
2.1.1	Pozice parentetických výrazů	69
2.1.1.1	Počáteční pozice parentetických výrazů.....	69
2.1.1.2	Středová pozice parentetických výrazů	71
2.1.1.3	Finální pozice parentetických výrazů	73
2.1.2	Grafické znázornění parentetických výrazů	74
2.1.2.1	Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí závorek	74
2.1.2.2	Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí čárek	76
2.1.2.3	Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí pomlk.....	77
2.1.3	Konstrukce parentetických výrazů.....	78
2.1.3.1	Konstrukce parentetických výrazů větných.....	78
2.1.3.2	Konstrukce parentetických výrazů nevětných.....	82
2.1.3.3	Konstrukce parentetických výrazů souvětných	83
2.1.4	Obsahová náplň parentetických výrazů	86

2.1.4.1	Postojové autorské poznámky	86
2.1.4.2	Stylizační autorské poznámky	89
2.1.4.3	Kontaktové autorské poznámky	93
2.1.4.4	Doplňující sdělení věcně obsahové	96
2.2	Výsledky kontrastivní analýzy Comment clauses.....	99
2.2.1	Pozice parentetických výrazů	99
2.2.2	Grafické znázornění parentetických výrazů	100
2.2.3	Konstrukce parentetických výrazů.....	101
2.2.4	Obsahová náplň parentetických výrazů	102
ZÁVĚR	105
RESUMEN	106
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ:	110
SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ:	114

ÚVOD:

Comment clauses neboli parenteze patří dle Čechové (2011, s.298) mezi konstrukční zvláštnosti a výpovědní modifikace. Jedná se o okrajové a nejednoznačné téma, proto na ně každý autor nahlíží z jiného úhlu pohledu. I z tohoto důvodu se tato diplomová práce zabývá rozmanitostmi parentetických výrazů, jejich klasifikací a dalšími parametry.

V teoretické části je na základě odborné literatury a článků popsána pragmatická lingvistika a její důležitost. Další kapitoly odkazují na témata politického diskursu, například na argumentaci, persuazi, manipulaci či zdvořilost. Poslední část teoretické práce je zaměřena na parentetické výrazy, kde je popsána problematika a rozdílnost termínů; vsuvka vs. reliéfizace textu, nebo vsuvka vs. apozice. Dále je naznačena problematika rozdílnosti terminologie *Comment clauses* a pojetí jak českých, tak i zahraničních autorů. Cílem je vymezení pojmu *Comment clauses* v obou jazycích a porovnání vyjadřovacích prostředků demonstrující *Comment clauses*.

Následuje kontrastivní analýza vybraného vzorku parentetických výrazů z českých a španělských Těsnopiseckých zpráv Poslanecké sněmovny Parlamentu. Na základě teoretických poznatků bude vybráno celkem 200 parentetických výrazů z obou jazyků. Pro následující analýzu budou zvolena 4 kritéria kontrastivní analýzy, a to: pozice parentetických výrazů, grafické znázornění parentezí, konstrukce a obsahová náplň vsuvkových výrazů.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Pojem pragmatická lingvistika

1.1.1 Původ pojmu pragmatická lingvistika

Tím, jak je jazyk používán, či jak funguje jazyk ve společnosti se zabývalo, i stále věnuje nepřetržité množství lingvistů a odborníků. Věda zvaná pragmatika, nabývá stále většího významu, zabývá se jazykem jak z kulturního, tak i sociálního kontextu.¹ Termínu pragmatická lingvistika odpovídají synonymní pojmy pragmatika, či pragmalingvistika. Tento termín je odvozen z řeckého slova *pragmatikos/pragma*, což v překladu znamená „zběhlý v jednání“.²

1.1.2 Definice pojmu pragmatická lingvistika

Escandell Vidal (2010, s.15–16) vysvětluje pojem pragmatika jako: „*el estudio de los principios que regulan el uso del lenguaje en la comunicación, es decir, las condiciones que determinan tanto el empleo de un enunciado concreto por parte de un hablante concreto en una situación comunicativa concreta, como su interpretación por parte del destinatario.*“³ Dodává, že se jedná o disciplínu, která bere v úvahu i extralingvistické faktory, které určují použití jazyka. Přesněji řečeno se jedná o ty faktory, na které se čistě gramatická, ani čistě sémantická studie nemůže vztahovat. Jedná se například o jazykový kontext, komunikační úmysl, či komunikační situaci. Lze tedy říci, že pragmatika se zabývá vztahem mezi mluvčím a daným kontextem v nejširším slova smyslu. Shoduje se taktéž všemi faktory a okolnostmi, které v komunikační situaci ovlivňují jak konkrétní výpověď mluvčího, tak i porozumění adresáta.⁴

Pragmatická lingvistika, která popisuje „užívání jazyka“ a „fungování jazyka ve společnosti“ je snadno představitelná a pochopitelná. Není ovšem tak snadné a jednoznačné určit pomyslnou hranici mezi jevy, které do určité míry podmiňují a ovlivňují používání jazyka. Jedná se zejména o jazyk jako takový, tedy především o slovní zásobu a gramatiku. Velmi důležitou roli hraje též kulturní a sociální kontext. Hirschová (2013, s.13) dodává, že „*v lingvistické pragmatice je tedy nutné vymezit její vztah ke gramatice a sémantice přirozeného jazyka, s ohledem na funkce jazyka.*“⁵

Taktéž dodává, že klíčovým faktorem je kontext a komunikační situace. Čermák

¹ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.12.

² *Velký sociologický slovník II:P-Ž* (1996) Praha: Karolinum. s.81.

³ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.15–16.

⁴ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.16–17.

⁵ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.13.

(2011, s.308) zcela souhlasí s Hirschovou a uvádí, že pragmatiku chápe jako „část lingvistiky studující jazyk z hlediska úzu, tj. jeho hranic, funkcí a způsobů a účinku na uživatele, zvláště se zřetelem k jeho kontextu, situaci a znalosti vnějšího světa.“⁶

1.2 Vznik a vývoj pragmatické lingvistiky

1.2.1 Představitelé pragmatismu

Za zakladatele pragmatismu je považován Američan Charles Sanders Peirce⁷, všestranně nadaný vědec a filozof, který ustálil termín “pragmaticism“ a ukotvil pragmatiku jako metodu vědeckého výzkumu. Peirce je též považován za zakladatele pragmatismu jakožto myšlenkového a filozofického směru.⁸ Milada Hirschová (2013, s.12) ještě dodává, že Peirce rozčlenil “semeiotiku“ na tzv. trichotomické dělení; tedy na spekulativní gramatiku, logickou kritiku a spekulativní rétoriku.⁹ Americký filozof Charles William Morris¹⁰ vychází z trichotomického členění Peirce, ale chápe pragmatiku jako odvětví sémiotiky.¹¹

Morris předpokládal, že pragmatika zahrnuje také biotické aspekty semiózy, tzn. veškeré biologické, psychologické i sociologické jevy, které jsou spojeny se vznikem a fungováním znaků. V praxi by to znamenalo, že pragmatika je obsažena v jakékoliv lidské činnosti, která souvisí s používáním jazyka. Nicméně, takovéto obsáhlé pojetí pragmatiky není v dnešní době možné, jelikož by zahrnovalo i obory psychologie, psychoterapie, public relations atp.¹²

⁶ ČERMÁK, František (2011). *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum. s.308.

⁷ Viz jeho hlavní spisy: *Principles of Philosophy* (1931), *Elements of Logic* (1932), *Exact Logic* (1933), *The Simplest Mathematics* (1933), *Pragmatism and Pragmaticism* (1934), *Scientific Metaphysics* (1935), *Science and Philosophy* (1958) a díla: *Reasoning and the Logic of Things* (1992)...

⁸ BURCH, Robert (2018). *Charles Sanders Peirce* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Winter Edition. [cit. 16.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/Peirce>

⁹ Synonymem označována též jako “methodeutika“.

¹⁰ Viz jeho hlavní díla: *Foundations of the Theory of Signs* (1938), *Signs, Language, and Behaviour* (1946), *Signification and Significance* (1964)...

¹¹ Zabývá se vztahem, který je mezi znaky a mezi jejich uživateli.

¹² HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.12.

1.2.2 Vznik a vývoj

Lingvistická pragmatika je poměrně mladý vědní obor, který je na pomezí lingvistiky a filozofie. Tato vědecká disciplína se začala objevovat v České republice až v 70. letech, přičemž pragmalingvistika se v rámci lingvistiky utvářela jako obor přibližně v 60. letech 20. století. Jedním z mnoha důvodů může být i politická situace v Československu po druhé světové válce. Bylo nezbytné vše zasazovat do „*nepříznakového rámce*“.¹³ Podstatnou roli sehrál Pražský lingvistický kroužek (PLK).¹⁴

PLK se v době svého lingvistického bádání zabýval především fonologií a funkčně-strukturálními metodologiemi. I přes četné ideologické nepřízně měl PLK rozhodující jazykovědný vliv. Rozdílné názory na funkčně-strukturální výklad jazyka posunuly celkový význam jazyka a jeho užití.¹⁵

1.3 Nezbytnost pragmatiky

Mezi významem jednotlivých slov a mezi reálným obsahem, který chceme sdělit, existuje vždy určitý rozdíl. Zmíněný rozdíl vzniká například nesprávným pochopením termínů, či mnohoznačností slov. Při komunikačních aktech je využito i slovních spojení, které nemají pouze doslovný či konvenční význam jednotlivých slov. Je proto nezbytné sledovat každou komunikační situaci jednotlivě a brát v potaz i další faktory.¹⁶ Prvky, které tvoří komunikační situaci, jsou nepostradatelné. I když známe význam slova 'mañana', bez kontextu nejsme schopni ho blíže specifikovat. (Viz.1.4.3. Reference a deixe.)

Pouze pomocí pragmatiky lze pochopit celkovou interpretaci prohlášení, společně se všemi výrazy. Proto se pragmatika snaží odpovědět na následující otázky: „*Jak je možné, že komunikační záměr neodpovídá vždy řečené skutečnosti?*“, „*Jak je tedy možné, že i přes tento fakt se dorozumíme?*“, „*Jak velká část pochopeného závisí na doslovném významu slov?*“ atp. Zmíněné otázky poukazují na celou řadu složitostí verbální interakce. Proto se jimi pragmatici hojně zabývají.

¹³ HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum. s.14.

¹⁴ V lingvistickém kontextu se používá spíše spojení „Pražská škola“.

¹⁵ NEKULA, Marek (2017). *Pražská škola* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PRAŽSKÁ_ŠKOLA

¹⁶ LEGG, Catherine. HOOKWAY, Christopher (2019). *Pragmatism* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Spring Edition. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/pragmatism>

Pragmatická perspektiva skýtá hned několik výhod: na jedné straně kvalifikuje a doplňuje vysoce účinným způsobem gramatické úvahy a na straně druhé přispívá k přesnějšímu pohledu na komplexní jazykovou realitu. Též přispívá k podstatnému zjednodušení popisu strukturální úrovně.¹⁷

1.4 Problémy pragmatiky

1.4.1 Problém (ne)konvenčního významu

Je zřejmé, že jazyk funguje jako kód, tzn. jako systém, který odpovídá daným znakům. Pomocí tohoto systému vytváří jazyk konvenční vztah mezi fonologickými jednotkami a jednotkami sémantickými. Pokud tedy komunikujeme prostřednictvím jazyka, přirozeně kódujeme informace. Jinými slovy, vždy volíme fonologické jednotky, které jsou v souladu se sémantickým obsahem, který chceme sdělit. Tento fakt je nezbytné zasadit do konkrétního kontextu a komunikační situace.¹⁸ Stanford Encyclopedia of Philosophy navazuje na problém (ne)konvenčního významu článkem “*Pragmatics*“¹⁹, kde je uveden příklad:

(1) When a diplomat says yes, he means ‘perhaps’;

When he says perhaps, he means ‘no’;

When he says no, he is not a diplomat.

—Voltaire

Z příkladu je patrné, že slova mohou mít i jiný význam než jaký jim připisuje systém, proto je tedy důležitější celkový význam sdělení než jednotlivá slova. Jinak řečeno, standardní, konvenční význam slov není ve všech případech rozhodující. Dalo by se říct, že slova ‘yes’, ‘perhaps’ a ‘no’ mají přesně identifikovatelný význam a všichni lidé hovořící anglickým jazykem tento význam znají.

Jak je ale z textu zřejmé, řečníci za různých okolností používají tyto výrazy odlišně. Pragmatika se touto problematikou zabývá a pokouší se zjistit co přesně řečníci říkají, když vyslovují tato slova. Je nutné zabývat se i konkrétními okolnostmi, úmysly, nebo například činy.²⁰

¹⁷ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.24-25.

¹⁸ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.16-17.

¹⁹ KORTA, Kepa. PERRY, John (2019). *Pragmatics* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/pragmatics/>

²⁰ KORTA, Kepa. PERRY, John (2019). *Pragmatics* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/pragmatics/>

K problematice (ne)konvenčního významu Escandell Vidal (2010, s.16-17) uvádí ve svém díle *Introducción a la pragmática* ještě jeden příklad:

(2) —*Aquí tienes **una gloria**.*

—*No sé que quiere usted decir con **una gloria** —dijo Alicia.*

—*Por su puesto que no lo sabes..., a menos que yo te lo diga. He querido decir 'Aquí tienes un argumento bien apabullante.'*

—*Pero **gloria** no significa 'argumento bien apabullante'!*

—*Cuando yo uso una palabra, esa palabra significa exactamente lo que yo decido que signifique..., ni más ni menos.*

—*La cuestión es si uno puede hacer que las palabras signifiquen cosas tan diferentes.*

—*La cuestión es, simplemente, quién manda aquí.*

Lewis Carroll

Rovněž v druhé ukázce lze pozorovat nekonvenční použití. Jde o slovo **gloria**, které je v druhém textu použito ve významu 'argumento bien apabullante', zatím co původní a standardní význam slova v kontextu nehraje žádnou roli. **Gloria**,²¹ tedy pověst, sláva a mimořádná čest, v kontextu ukázky nedává smysl. Příklad číslo (2) ukazuje absurdnost myšlení jedince, který používá nesprávně zvolené slovo a mění jeho význam dle svého vlastního uvážení, aniž by bral v potaz porozumění ostatních. Proto Alicia logicky nechápe výběr použitého termínu ani s pomocí situačního kontextu.

Escandell Vidal (2010, s.17) dále popisuje, že v ukázce (1) se jedná taktéž o nekonvenční význam, nicméně posluchač bez problémů porozumí. Jak je to tedy možné? Záleží samozřejmě i na účastnících a jejich všeobecných znalostech. Za první, v ukázce (1) je výraz '**perhaps**' všeobecně známý a používaný a za druhé, že '**perhaps**' neznamená vždy možná. Toto tvrzení Escandell Vidal vysvětluje dodatečným a známým bonmotem:²²

²¹ Real Academia Española (2019). *Diccionario de la lengua española* [online]. [cit. 25.1.2020]. Dostupné z: <https://dle.rae.es/?w=gloria>

²² ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.17.

(3) *Cuando una dama dice no, quiere decir 'quizá';
cuando dice quizá, quiere decir 'sí';
y cuando dice sí, no es una dama.*

Jak je z ukázek patrné, vždy záleží na osobě, která '*quizá/perhaps*' použije. Též velmi záleží na situačním kontextu. Pokud se bude nějaký diplomat účastnit mezinárodního jednání, bude mít slovo '*quizá/perhaps*' zcela jiný význam, než když ho vysloví dáma na romantické schůzce. Nekonvenční významy slov v (1) a (3) ukázce jsou opodstatněné. Dalo by se říci, že ani diplomat, ani dáma nechtěli nikoho urazit, či odpovědět přímo. Ukázka (2) nemá ani opodstatnění, ani jiné rozumné vysvětlení. Co je ale zřejmé ze všech zmíněných ukázek; je fakt, že komunikace nemůže fungovat jako součet základních, tj. sémantických významů jednotlivých komponentů.

Nicméně je důležité si uvědomit rozdíl mezi doslovným významem slov a komunikačním záměrem, tedy tím, co bylo komunikací míněno. Byly vyvinuty složité komunikační mechanismy a strategie použitelné jak pro řečníky, tak i pro diplomaty, či politiky. Při komentování předchozích ukázek byla nutná určitá míra kulturních znalostí, kontextu, či komunikačních záměrů. Bez těchto znalostí by byla interpretace nemožná.²³

1.4.2 Problém kontextu a syntaxe

Jak bylo uvedeno v předchozích textech, jedním z klíčových faktorů je kontext, proto mu věnujme alespoň několik poznámek. Pokud se porovná jazyk český, španělský a anglický z pohledu syntaxe, bude zřejmé, že každý jazyk funguje na jiných principech. Rovněž pořadí slov bude přirozeně rozdílné. Některé jazyky mají jasně daný slovosled, u jiných jde o volné spojení slov. V souvislosti s tímto jevem uvádí Escandell Vidal (2010, str.17-22), že vždy záleží na typu a stupni formální charakterizace vztahů strukturální závislosti mezi jednotlivými složkami.

Z ukázky (4) je patrné, že španělský jazyk nemá pevně ustálený slovosled, stejně jako jazyk český.²⁴ Z následující ukázky (4) by se dalo odvodit, že všechny věty jsou si rovnocenné, protože všechny popisují stejný stav věci. Taktéž by se dalo dokonce konstatovat, že mají i obvyklou strukturu věty.

²³ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.17-19.

²⁴ UHLÍŘOVÁ, Ludmila; KUČEROVÁ, Ivona (2018). *Slovosled* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVOSLED>

- (4) a. *Juan ama a María*
b. *A María la ama Juan*
c. *Juan a María la ama*

Pokud by však byly zcela rovnocenné, bylo by možné je zaměňovat v různých kontextech. Avšak není tomu tak, neboť pořadí slov určuje informační strukturu výpovědi. Pokud bychom za každou větu přidali '*no Pedro*' každá z vět by dávala jakýsi smysl, nicméně pouze ukázka (4) b by byla správně gramaticky utvořená. Vždy záleží na předchozích znalostech a zkušenostech mluvčího i posluchače, ale především na okolnostech a kontextu.²⁵

Čermák (2011, s.308) i Hirschová (2013, s.13-14) se shodují v tom, že kontext je zcela jasným klíčovým faktorem při komunikaci (viz. 1.1.2 Definice pojmu pragmatická lingvistika). Anglický jazyk je na rozdíl od španělštiny a češtiny jazyk analytický, proto se tímto problémem zaobírat nemusí, neboť disponuje pouze jedinou možnou interpretací a tedy: '*John loves Mary*'. Pokud se v angličtině změní slovosled, je možné, že věta bude mít úplně jiný význam.²⁶

1.4.3 Reference a deixe

Kontextově podmíněnými jevy jsou také reference a deixe. Hirschová (2013, s.54) uvádí, že „*deixí a referenci se míní ukazování a odkazování k jednotlivým komponentům aktuální komunikační situace, resp. kontextu v nejširším smyslu.*²⁷“ a dále říká, že „*referováním se identifikuje nějaká entita, již se následně predikuje nějaký příznak.*“²⁸ Reference s deixí totiž úzce souvisí. Guenca (2010, s.13) dodává, že každá zpráva je někomu určena a je vysílána v určitém čase a prostoru. Toto ukotvení textu v kontextu, ve kterém se mluvčí nachází se týká především: účastníků diskurzu (mluvčího a příjemce), místa a času (např. zde a nyní). Jinými slovy, je nutné předem určit všechny nezbytnosti sdělení.²⁹ Escandell Vidal (2010, s.22-24) vysvětluje referenci a deixi na následující ukázce:

²⁵ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.19-22.

²⁶ GASPARRI, Luca. MARCONI, Diego (2019). *Word Meaning* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 29.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/word-meaning>

²⁷ Zahrnuje i bezprostřední jazykový kontext.

²⁸ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.54.

²⁹ GUENCA, Maria Josep (2010). *Gramática del texto*. Madrid: Lavel. s.13.

(5) *Si no cierras la puerta, Kiko se escapará.*

Není důležité porozumět pouze slovům jako takovým, ale je podstatné pochopit k jaké mimojazykové realitě odkazují. Tudíž pokud nás někdo požádá, abychom zavřeli dveře, je klíčové vědět, o jaké dveře se jedná. Další důležitá informace v uvedeném příkladu je, kdo je vlastně Kiko? Jedná se o kočku, morče, či papouška? Pouze dle situace, kontextu, nebo předchozí zkušenosti můžeme zjistit o jaké dveře či zvíře se přesně jedná.

1.4.4 Dělení deixe

Nekula (2018) uvádí, že lze deixi chápat jako zdroj, či druh reference.³⁰ V nejobecnějším smyslu lze dělit deixi na situační a kontextovou. Situační deixe se zabývá vztahem obsahu výpovědi k mimojazykovým okolnostem, zatímco kontextová deixe se zabývá vztahem k předcházejícím či následujícím složkám komunikace. Podložkou situační deixe je složka časoprostorová, personální a sociální. Kontextová deixe může odkazovat anaforicky a kataforicky.³¹

Deiktické výrazy odkazují k jednotlivým komponentům aktuální komunikační situace, přičemž je opět nezbytné registrovat nejširší kontext. Deiktické výrazy nemají svůj vlastní pojmový význam, tedy výrazy typu *tohle, tam, můj, on* aj. mají vlastní deiktický význam, ale nemají svou vlastní referenci.³² V promluvě i v textech jsou typickými ukazateli právě deiktické prostředky. Jak již bylo zmíněno, základními elementy jsou účastníci promluvy, čas a prostor. Španělská gramatika odvozuje tři základní typy deixe; **osobní** (personal), **časová** (temporal), **místní** (espacial).

1. **Osobní deixe** zahrnuje všechny prvky, které jsou interpretovány ve vztahu k osobám ve výpovědi, tedy jak k mluvčím, tak i k příjemcům. Jedná se především o zájmena, která v textu popisují osobu v jednotném i množném čísle (*já, ty, my, vám* atp.). To samé platí i pro zájmena přivlastňovací (*moje, vaše...*). Taktéž u použití sloves lze pozorovat deixi, a to u koncovek sloves (*mluvím, rozumíme...*).
2. **Časová deixe** zahrnuje právě ty prvky, které jsou interpretovány přímo k okamžiku výpovědi (*nyní, včera* atd.). Deiktické výrazy mohou značit

³⁰ NEKULA, Marek (2018). *Reference* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 5.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/REFERENCE>

³¹ HIRSCHOVÁ, Milada (2018). *Deixe* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 6.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DEIXE>

³² HIRSCHOVÁ, Milada (2018). *Deixe* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 7.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DEIXE>

simultánnost, předčasnost nebo časovou následnost. Proto lze v textu nalézt časová příslovce typu *předevčirem, dnes, ráno...* Tvary sloves označují deiktické výrazy pomocí časů, například sloveso v minulém čase *mluvil*, nebo v čase budoucím *promluví*.

3. **Místní deixe** představuje prvky, které jsou obsaženy přímo ve vztahu k prostoru dané výpovědi. Místní prvky označují především blízkost či vzdálenost vůči mluvčímu. V textu se mohou objevit ukazovací zájmena (*tento, támhle ten, tyto...*), dále i příslovce (*tady, tam, támhle...*).³³

Na výpovědi (6) lze vhodně demonstrovat použití deixe. I když jsou významy všech slov známé, bez okolností výpovědi neporozumíme. Z ukázky (6) je patrné, že chybí dodatečné informace, které by zprávu doplnily:

(6) *Te espero mañana donde siempre.*

- a. Kdo je autorem textu?
- b. Pro koho je text určen?
- c. Kdy bude “*mañana*”?
- d. Kde je “*donde siempre*”?

Bez znalosti těchto dodatečných informací nejsme schopni výpověď s určitostí identifikovat. Důležitou roli ve správné interpretaci hrají především mimojazykové faktory, které utvářejí komunikační situaci.³⁴

1.5 Konverzační maximy a implikatury

Reyes (1995, s.38) uvádí tuto problematiku následovně: „*lo que queremos comunicar cuando hablamos puede ser más que lo que decimos. Lo que decimos está determinado por las condiciones de verdad literales de nuestro enunciado.* Obsah, který chceme vyjádřit slovy, závisí na kontextu a dalších nezbytně nutných faktorech.“³⁵

Komunikační situaci dotváří kontext, jak je uvedeno v kapitole 1.4.2., který se zároveň silně podílí na různých inferenčních procesech, tedy v procesech, při nichž je „rekonstruována“ implicitní situace. Teorie Paula Grice, viz dále, vysvětluje procesy a popisuje způsoby jakými lze dospět k vyvození významů, které nebyly doslovně vyjádřeny v dané komunikační situaci. Konverzační implikatury lze definovat například

³³ GUENCA, Maria Josep (2010). *Gramática del texto*. Madrid: Lavel. s.14.

³⁴ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.22-24.

³⁵ REYES, Graciela (1995) *El abecé de la pragmática*. Madrid: Grafur. s.38.

jako „výsledek inferenčního procesu³⁶, který je nastartován v okamžiku, kdy si adresát uvědomí, že jeho komunikační partner porušuje některé zásady komunikace.“³⁷

Jinými slovy „*what a speaker can imply, suggest, or mean, as distinct from what the speaker literally says*“.³⁸ Komunikaci lze porušit zásadami racionálními, souvislými, či soudržnými, tzn. v komunikaci dochází k rozporu mezi tím, co je logicky očekáváno a tím, co je/bylo skutečně řečeno. Pokud si tedy adresát uvědomí nesoulad, snaží se přirozeně najít pravý smysl výpovědi.

Nedílnou součástí komunikační situace je kooperace obou zúčastněných. Kooperací princip může být popsán jako „*make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged*.“³⁹

Jak již bylo popsáno, při kooperačním jednání spolu komunikační partneři spolupracují, výsledek tak směřuje ke vzájemnému porozumění. Pro smysluplnou konverzaci je kooperace nezbytná.⁴⁰ S tímto výrokem plně souhlasí i Escandell Vidal (2010, s.84), která ještě doplňuje, že „*se supone que el emisor está observando las máximas, o por lo menos, el principio de cooperación*.“

Hirschová (2013, s.192) ještě dodává, že je často nezbytné vyvozovat závěry, které jsou nad rámec doslovného významu, resp. proti významu jazykových výrazů. Mluvčí tedy často sděluje více, než bylo doslovně řečeno.⁴¹ S tímto výrokem plně souhlasí Machová a Švehlová (2001, s.93) a doplňují fakt, že jak implikatury, tak i pojem kooperace zavedl filozof Paul Grice, který ve svém díle „*Logic and Conversation*“ pracuje i s konverzačními maximy. Na Grice bylo hojně navázáno, novější zpracování je například u Stephen C. Levinsona v díle „*Presumptive meanings*“.

³⁶ Interferenčním procesem je zde míněn proces usuzování, či vyvozování.

³⁷ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.192-193.

³⁸ BROWN, Gillian; YULE George (1984) *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics. S.31.

³⁹ BROWN, Gillian; YULE George (1984). *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics. s.31.

⁴⁰ WAYNE, Davis (2019). *Implicature* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 6.2.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicature>

⁴¹ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.192-194.

Jedná se o tzv. pravidla, která se týkají informační stránky interakce mezi mluvčím a adresátem, kde je nezbytné brát v potaz jak pravdivost informací, míru informací, tak i relevantnost a jasnost projevu.⁴² Na následující ukázce je zřejmé, jak jsou výše zmíněná pravidla důležitá:

(7) *Man: Does your dog bite?*

Woman: No.

(The man reaches down to pet the dog. The dog bites the man's hand.)

Man: Hey! You said your dog doesn't bite.

*Woman: He doesn't. But that's not my dog.*⁴³

Z předchozí ukázky je zřejmé, že i když odpověď byla relevantní, míra informovanosti nebyla dostačující. Muž tedy nemohl předpokládat, že pes v blízkosti ženy není její vlastní. K tomuto nešťastnému nedopatření došlo na základě domněnky, tedy na základě nepodložených a neúplných informací. Množství informací poskytnutých v ukázce je pouze jeden z aspektů, které je třeba dodržovat.

1.5.1 Konverzační maximy

Dle Nekuly (2017) s odkazem na práci Grice, jde o *“obecné principy, jež účastníky jazykové interakce orientují v jazykové interakci.”* Konverzační maximy jsou odvozené z kooperačního principu, který je zmíněn výše. Jedná se tedy o obecný předpoklad, kdy jednání účastníků komunikační situace je racionální a kooperační. Rovněž je daný cíl, tzn. jazyková interakce je maximálně efektivní výměnou informací.⁴⁴ Huang (2007, s.24) ještě dodává, že *„the co-operative principle and its component maxims ensure that in an exchange of conversation, the right amount of information is provided and that the interaction is conducted in a truthful, relevant and perspicuous manner.”*⁴⁵

⁴² MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena (2001). *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova. s.93.

⁴³ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s.36-37.

⁴⁴ NEKULA, Marek (2017). *Konverzační maxima* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/KONVERZAČNÍ_MAXIMA

⁴⁵ HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc. s.24.

Konverzační maximy se dělí do čtyř hlavních skupin; maximy kvality, kvantity, relevance a maximy způsobu. První skupina popisuje pravdivost jazykové interakce, tzn. netvrdit nic, o čem si adresát není zcela jistý, že je pravdou. Zároveň netvrdit nic, pro co nemá adresát dostatek důkazů. Druhou maximou je vysvětleno, že není vhodné zmiňovat více informací, než je vyžadováno v dané situaci. Současně je třeba volit v příspěvku míru informovanosti, která je v aktuálním rozhovoru nutná.

Maxima relevance uvádí pouze „*be relevant*“, je tedy nezbytné vyjadřovat se jen k danému tématu. Posledním typem jsou maxima způsobu, která popisují, jak se vyjadřovat jasně a srozumitelně. Jinými slovy; vyhnout se nejasnostem, dvojsmyslům apod., taktéž je důležité se vyjadřovat stručně a je třeba promluvu řádně uspořádat. V tomto dělení se shoduje jak Milada Hirschová (2013, s.192-194), tak i Marek Nekula (2017), který v článku dodává, že často dochází k porušení zmíněných maximů např. pomocí ironie či metafory. Huang (2007, s.26) popisuje, že je určitý vztah mezi mluvčím a mezi maximou a tento vztah by měl být plně respektován. Tedy; za prvé, každý mluvčí by měl respektovat a dodržovat maxima. Za druhé, porušení maximy je za určitých okolností zcela v pořádku. Například u soudního řízení je od svědků často vyžadováno, aby dobrovolně neposkytovali příliš mnoho informací, jelikož by mohla být porušena maxima kvantity.⁴⁶

V praxi se někdy maximy dostávají do protikladu, tudíž zachování jednoho konverzačního maxima si vynucuje porušení jiného. Pokud není podaná informace v dostatečném rozsahu, bude porušena maxima kvantity. Tento defekt může být vynucen potřebou zachovat alespoň maximu kvality, což nutí mluvčího přidat více informací. Tudíž není zcela jisté, zda mluvčí říká informace, které opravdu zná a do komunikační situace nepřidává informace o kterých není pevně přesvědčen.⁴⁷

Nicméně Huang ve svém díle *Pragmatics* uvádí typy, jak se vyhnout porušování maximů; pokud chce mluvčí dodržet maximu kvality, ale není si stoprocentně jistý svou výpovědí, může použít výrazy typu: „*As far as I know/ I'm not sure if this is true, but/ I may be wrong, but...*“. Co se týče maximu kvantity, jsou uvedeny výrazy jako: „*As you probably already know/ I can't say any more/ I probably don't need to say this, but...*“.

⁴⁶ HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc. s.26.

⁴⁷ NEKULA, Marek (2017). *Konverzační maxima* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/KONVERZAČNÍ_MAXIMA

Pro maxima relevance lze použít následujících výrazů: „*Oh, by the way/ I'm not sure if this is relevant, but/ I don't want to change the subject, but...*“. Maxima způsobu může být vyjádřen následovně: „*I'm not sure if this is clear, but/ I don't know if this makes sense, but/ This may be a bit tedious, but...*“.⁴⁸

Hirschová (2013, s.192-194) ještě zdůrazňuje, že „*konverzační maximy nepředstavují pravidla nebo návod úspěšné komunikace.*“ Dále popisuje důležitost tzv. principu zdvořilosti a konverzační implikaturu. Pokud se poruší, ať už vědomě či nevědomě, nějaká maxima, nastává prostor, pro již zmíněnou konverzační implikaturu, která vyvozuje a doplňuje složky sdělení, které nebyly explicitně vyjádřeny. I přes tento fakt je mluvčí sleduje a bere v potaz. Tedy, nevychází se z konvenčního, nebo-li doslovného významu, ale je třeba se zabývat širším významem. Nedílnou součástí tohoto procesu je kooperační princip.⁴⁹ Pokud mluvčí v dané komunikační situaci vysloví následující větu, naznačuje adresátovi, že by mohl zavřít okno, aniž to bylo explicitně vyjádřeno.⁵⁰

(8) *Strašně tady táhne.*

Nevyjádřený význam by měl být takový, aby nedošlo k porušení kooperačního principu. Stejně tak i v ukázce (9):

(9) *A: Jak se Míšovi líbí na matfyzu? On už je teď ve třetím ročníku, že?*

B: No, zatím ho nevyhodili, ale na státnice se chystá až na podzim.

Je zřejmé, že mluvčí B porušil hned dvě maximy; kvantity a způsobu. Mluvčí B neposkytl takové množství informací, které bylo požadováno. Z komunikační situace je patrné, že odpověděl dostatečně, nicméně explicitně neposkytl tu informaci, která byla tážána. Zároveň je odpověď nejednoznačná. I přes tento fakt mluvčí A počítá s tím, že mluvčí B kooperuje. Pomocí konverzační implikatury lze vyvodit, že hodnotící skutečnost „*zatím ho nevyhodili*“ znamená „*studium se mu daří*“.⁵¹

⁴⁸ HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc. s.23-27.

⁴⁹ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.192-194.

⁵⁰ WAYNE, Davis (2019). *Implicature* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicature>

⁵¹ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.192-194.

Jak již bylo zmíněno pomocí ironie či metafory může dojít k porušení některé z maximů. Escandell Vidal (2010, s.202-203) vysvětluje tento jev na následující ukázce:

(10) A: *¿Qué tal fue la reunión?*

B: *Las espadas están en alto.*

Odpověď není relevantní a opět je porušen princip konverzačních maximů. Mluvčí B použil k odpovědi metaforu. Proto je nezbytné pro správné pochopení celého dialogu využít implikatur.⁵²

1.5.2 Implikatury

Wayne Davis (2019) definuje implikatury jako „*the act of meaning or implying one thing by saying something else*“, dále dodává, že je možná i další interpretace: „*the object of that act. Implicatures can be determined by sentence meaning or by conversational context and can be conventional (in different senses) or unconventional*“. Důležitou roli tedy hraje implicitnost významu výpovědi.⁵³

U implikatur není důležitá hodnota pravdy u doslovně vyřčených výpovědí. Z následující ukázky je zcela patrný nádech ironie. Pokud bude někdo kritizovat červenou pokrývku hlavy, lze reagovat slovy:

(11) *Červená karkulka přece taky nosila pěknou červenou čepičku.*

Výrok (11) je pravdivý. Nicméně se nedá aplikovat obecně - „mohla-li nosit červenou čepičku karkulka a slušela jí, může ji nosit i kdokoliv jiný a bude mu také slušet“. Mluvčí využil pravdivé výpovědi, ale pomocí implikatury sdělil něco nepravdivého. Jelikož pohádkovou bytost nelze brát na stejnou váhu jako reálnou postavu určitého věku.⁵⁴

⁵² ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.202-203.

⁵³ WAYNE, Davis (2019). *Implicature* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicature>

⁵⁴ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.195.

1.5.2.1 Jejich uplatnění

Implikatury lze uplatňovat především v těch situacích, kdy se jejich skutečný smysl liší od toho doslovného. Hirschová (2013, s.197) popisuje tři základní obecné rysy následovně:

1. *Jejich aktuální skutečný smysl platí jen v určitém aktuálním kontextu.*
2. *Jejich skutečný smysl je v daném kontextu zrušitelný, tzn. odvolatelný.*
3. *Jejich skutečný smysl se navrstvuje na jejich doslovný význam, jinými slovy, přidává se k němu.*

Co se prvního bodu týče, pokud je skutečný smysl výpovědi odlišný od doslovného významu, může se jednat o výpovědi ironické, viz. (12). Značí se intonačně a vždy záleží na dané komunikační situaci. Dalším příkladem mohou být i méně příznakové výpovědi: (13). Odpověď (13B) dává mluvčí jasně najevo, že nemá zájem do kina jít, nicméně tato odpověď je platná pouze v tomto jednom konkrétním případě. Jinými slovy, aktuální smysl výpovědi platí opět pouze v jednom daném kontextu.

(12) *No to se ti teda povedlo!*

(13) *A: Chceš jít do kina?*

B: Vždyť nic pořádného nehrajou.

Stupeň závislosti výpovědi na kontextu se může různě lišit. Pokud je daná interpretace na kontextu silně závislá, hovoří se o tzv. partikulární implikatuře⁵⁵. Jinak řečeno, tato implikatura je platná pouze pro specifický kontext. Zatímco taková výpověď, která na kontextu závisí pouze slabě, se jmenuje implikatura zobecněná⁵⁶. Bude tedy platná i za proměnlivých okolností.

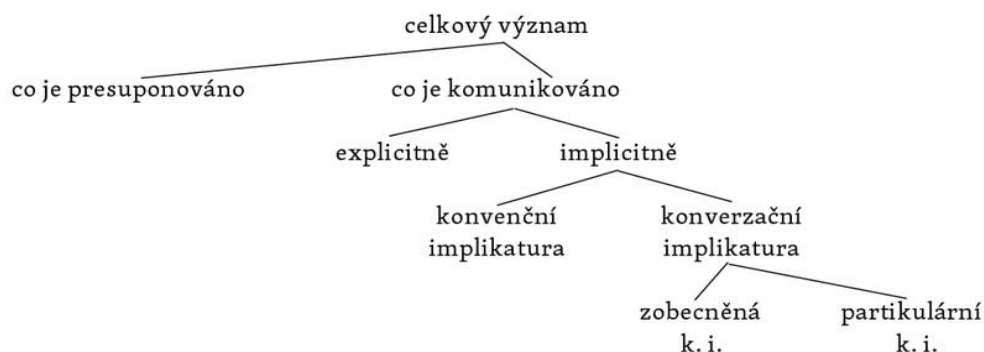
Druhý bod popisuje, že skutečný smysl výpovědi lze v daném kontextu zrušit, či odvolat. Ukázka (13B) může být v pokračování rozhovoru změněna přidáním výpovědi (14), čímž se původní odmítnutí odvolává. Hirschová (tamtéž) dodává, že „*možnost odvolat to, co bylo implikováno, je pouze potenciální a hlavně ukazuje, že původní výpověď měla jiný než doslovný smysl.*“

(14) *No, na tu detektivku by se možná jít dalo.*

⁵⁵ Nazývaná též jako jedinečná implikatura.

⁵⁶ Známa též pod názvem generalizovaná implikatura.

Třetím bodem Hirschová (2013, s.200) popisuje skutečný smysl výpovědi, který se navrhuje na její doslovný význam, kde vysvětluje „to, že výpověď implicitně sděluje něco jiného, než co doslova říká, neznamená, že její původní, doslovný význam mizí.“⁵⁷ Dle Grice se celkový význam výpovědi skládá hned z několika složek:

Obrázek č. 1 – Celkový význam výpovědi

Huang (2007, s.57), Griceovo schéma mírně modifikuje, přičemž používá výraz „*meaning /speaker meaning/ total signification of an utterance.*“ Ve schématu je třeba počítat i se složkou významovou, tedy tím, co je komunikováno. To může být buďto doslovně, tedy „what is said“, nebo nedoslovně, nazývané jako „what is meant“. ⁵⁸ Je třeba zdůraznit, že se nejedná o protiklady. Ze schématu je patrný vzájemný vztah uspořádání jednotlivých složek, nikoliv hierarchie mezi nimi.⁵⁹

1.5.2.2 Nekooperativnost

Výpověď může být v některých situacích neurčitá, či neinformativní. Podstatnou roli zde hraje komunikační partner, který buď kooperuje, tedy snaží se vydedukovat význam řečeného, nebo dá jednoznačně najevo, že se výpověď mluvčího mívá žádoucím účinkem a měl by tedy tuto míru neurčitosti objasnit.⁶⁰ Escandell Vidal (2010, s.80) ještě dodává, že „*el principio de cooperación de Grice es, en el fondo, un cierto tipo de “condición preparatoria” que se espera que los participantes observen. Cuando los participantes no se ajustan a él, la conversación es inconexa y absurda.*“ Hirschová (2013, s.214) dělí nekooperativnost do dvou hlavních skupin. První skupina obsahuje takové komunikační

⁵⁷ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.197-200.

⁵⁸ HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc. s.54-58.

⁵⁹ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.83.

⁶⁰ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s.38-39.

efekty, kdy komunikační partner opravdu nerozumí řečené výpovědi. Zahrnuje interpretace typu: „*Nerozumím tomu, co říkáš / Neslyším / Mluviš málo zřetelně / Nechápu tvé řečové jednání / Nechápu důvody (motivy) toho, co jsi řekl / apod.*“ Zatímco druhá skupina vyjadřuje předstírané neporozumění. Jinými slovy, komunikační partner chce přimět mluvčího, aby svou promluvu opakoval.

Dalším důvodem může být nesouhlas s obsahem řečeného, či odmítnutí řečeného. Nevylučuje se ani protest vůči názorům, respektive výpovědím mluvčího. Mluvčí může dát najevo, že důvodem neporozumění byla neadekvátnost toho, co bylo v dané situaci řečeno.⁶¹ Escandell Vidal ještě dodává, že pokud jeden z účastníků úmyslně sabotuje konverzaci prostřednictvím neustálého porušování zásad, může být z dané konverzace vyloučen ostatními účastníky. Jinými slovy, pokud nebude dodržován již zmíněný princip kooperace, lze aplikovat sociální sankce, například vyloučení z komunikační situace.⁶²

1.6 Presupozice

Na obrázku č.1, který zobrazuje celkový význam výpovědi, je v levé části uvedeno „co je presupováno“. Presupozice neboli předpoklad hraje důležitou roli v komunikačních situacích. Jedna z možných definic presupozice může být následující: „*an inference or proposition whose truth is taken for granted in the utterance of a sentence. Its main function is to act as a precondition of some sort for the appropriate use of that sentence.*“⁶³ Význam každé věty se skládá z jednotlivých významů jejích složek, dále syntaktické stavby, okolností a v neposlední řadě také ze složek neverbalizovaných.⁶⁴

Hirschová (2013, s.126-130) člení presupozici na logicko-sémantickou a pragmatickou. První skupina se zabývá vztahem mezi větami, tedy mezi propozicemi. Lyons (1977, s.579) uvádí, že všechny možné varianty chápání termínu propozice se shodují v tom, že presupozice je nutná podmínka, která musí být platná, aby daná věta (propozice) mohla mít určitou hodnotu, tzn. buďto pravdivou, nebo nepravdivou.⁶⁵ Viz. ukázka (15). První věta má jako podmínku své ne/pravdivosti větu druhou. Tedy nutně

⁶¹ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.214-215.

⁶² ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.80-81.

⁶³ HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc. s.65.

⁶⁴ BROWN, Gillian; YULE George (1984). *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics. S.28-29.

⁶⁵ Stejně tak i pro kladnou propozici či zápornou.

musí existovat nějaký francouzský král. Tatáž podmínka se vztahuje i na větu negovanou (15C). Platná podmínka pravdivosti / nepravdivosti by platila i pro otázku, viz. (15D). Dalším důležitým faktem je kontextové vymezení výrazu „francouzský král“. Tzn. zda se jedná například o aktuálního francouzského krále či francouzského krále módy atp.

- (15) *A: Francouzský král je holohlavý.*
 B: Existuje francouzský král.
 C: Francouzský král není holohlavý.
 *D: Je francouzský král holohlavý?*⁶⁶

Sémanticko-logická presupozice souvisí tedy s ne/pravdivostní hodnotou výroku a zároveň se na ní vážou lexikální jednotky. Mezi tyto jednotky lze zařadit například vlastní jména, dále faktová a implikativní slovesa či další deskripce. Druhou skupinou je presupozice pragmatická, která je spíše obecnějšího charakteru. „Předpokládání“ popisuje vztah mezi propozicí a danou osobou, která tuto větu pronáší. Jinými slovy se zde už neřeší pravdivost nebo nepravdivost určité propozice. Pragmatická presupozice se vztahuje jak k produktorovi, tak i k adresátovi. Tzn. jedná se o informace, které spolu účastníci sdílejí při řečovém jednání. Zároveň se berou v potaz i předpoklady, které mají jeden o druhém, tzn. zda mezi nimi dojde ke smysluplné realizaci již zmíněného řečového jednání.

- (16) *Jana už mrzí, že se rozešel s Marií.*

Z ukázky je patrné, že spouštěči presupozice jsou osoby (Jan a Marie), tudíž zmíněné osoby existují. Z predikátu „rozejít se“ lze vydedukovat, že v době předcházející časové referenci daného slovesa si byli Jan s Marií velmi blízcí, jelikož sloveso „rozejít se“ se automaticky pojí „s někým“. Jinak řečeno, aby se někdo mohl rozejít s někým, musí zákonitě nejprve udržovat určitý vztah. Jan se rozhodl zmíněný vztah ukončit. Nicméně v době, která se překrývá s okamžikem promluvy už Jana tento čin mrzí. Tento fakt je patrný i z částice „už“, která vnáší informaci o časovém úseku; „už ho to mrzí“ presuponuje informaci, že předtím ho to nemuselo mrzet. Dle výpovědi mluvčí předpokládá, že adresát ví o které osoby se jedná a zároveň adresáta daná situace zajímá. Dále se předpokládá, že adresáta zajímá i fakt, že Jana nyní mrzí jeho počínání.⁶⁷

⁶⁶ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.126-128.

⁶⁷ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.135-137.

Podstatné je, že „*presuppositions are what is taken by the speaker to be the common ground of the participants in the conversation.*“⁶⁸

1.7 Diskurs

1.7.1 Definice a původ diskursu

Termín diskurs pochází z latinského slova *discurrere*, které je do českého jazyka volně překládáno jako promlouvati, či mluvit. Byly použity i další překlady, jako například promluva, řeč, projev či rozprava. R. Descartes ve svém díle „*Discours de la méthode*“ používá tento termín ve smyslu metodického uvažování. V dnešní době je ale význam slova diskurs chápán zcela odlišně. Pohlíží se na něj spíše jako na uspořádaný soubor vět o daném předmětu, jedná se tedy o zcela konkrétní podobu vědění.⁶⁹

Stejný překlad termínu diskurs uvádí i Velký sociologický slovník, kde je taktéž uveden překlad promluva, projev, rozprava či řeč.⁷⁰ Výraz diskurs v lingvistické terminologii označoval synonymní vyjádření ze Saussurovské dichotomie, tedy langue – parole, kde označoval druhý člen.⁷¹

Význam slova diskurs není stále zcela ustálený, jelikož termín diskurs obsahuje široké pole jazykových projevů. Do zmíněných jazykových projevů se zahrnují jak mluvené, tak i psané texty, které se týkají určité tematické oblasti. Též se zde můžeme setkat s danými jazykovými prostředky, které jsou typické pro jazykové projevy. Nelze opomenout ani autory a příjemce těchto projevů. Hirschová dále uvádí, že nejmenší jednotkou diskursu je mluvní akt.⁷² K Hirschové se přidává i Nekvapil, který dodává, že termín diskurs je v češtině poměrně novou záležitostí. Anglofonní příručky lingvistiky používají častěji zavedené spojení Discourse Analysis. Zajímavostí je, že v slovenském kontextu může být tento koncept označován jako textová lingvistika či dokonce stylistika.⁷³ Hoffmannová popisuje diskurs v širším pojetí, kam zahrnuje nejen samotné sdělení, ale také mluvčího, adresáta a bezprostřední situační kontext.⁷⁴

⁶⁸ BROWN, Gillian; YULE George (1984). *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics. S.29.

⁶⁹ HORÁK, Petr (2019). *Diskurs* [online]. Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR, VVI. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Diskurs>

⁷⁰ *Velký sociologický slovník I.: A-O.* (1996). Praha: Karolinum. s.213.

⁷¹ KRAUS, Jiří (2003). *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.17.

⁷² HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.275-276.

⁷³ NEKVAPIL, Jiří; HOFFMANNOVÁ, Jana; HAJČOVÁ, Eva (2017). *Diskurz* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DISKURZ>

⁷⁴ HOFFMANNOVÁ, Jana (1997). *Stylistika a současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA. s.8.

Jinými slovy, diskurs obecněji znamená rozpravu, pojednání nebo výklad o daném tématu, přičemž může být buď ve formě dialogu nebo monologu. Jde o soubor výpovědí, k již zmíněnému určitému tématu. Důležité je, že diskursy se jednotlivě ovlivňují a regulují, jelikož každý má daná pravidla a normy.⁷⁵

Nohejl (2007, s.75) chápe diskurs jako místo střetávání (...) „*Střetávají se v něm ideje, předpoklady, normy, jejichž nositelem je řeč.*“ Střetáváním se zde rozumí komunikace. Komunikace je zároveň i jednáním, čímž se nejen vyjasňuje vztah mezi jednáním a diskursem, ale otevírá se i nový pohled na jednání jako takové. Diskurs tedy existuje díky tomu, že je ustavován v jednání. Další možnou interpretací diskursu je jeho struktura, která ovlivňuje a utváří jednání.⁷⁶

Jedno z mnoha pojetí diskursu se zabývá pojetím lingvistickým, které zkoumá slovní akt především na základě situačních hledisek. Analýza komunikačních situací tedy vede k zájmu o dialog, neboť podstata diskursu je založena na výměně informací. Z toho tedy vyplývá, že vymezení diskursu bude obsahově, tematicky a jazykově vymezené. Kraus dále uvádí, že „*na rozdíl od textu jako abstraktní kategorie v rámci langue se diskurs definuje jako text s určitým atributem, tj. přesně vymezeným vztahem k určitému prostředí a funkci.*“ Současně jsou předem stanovená kritéria, dle kterých se následně dělí diskurs na politický, ideologický, teologický, konzervativní, socialistický atp. Dále ho lze dělit podle profesního zařazení, tzn. diskurs politiků, lékařů, humanitních badatelů, manažerů, ekologů aj.⁷⁷

Yule (1996, s.83) uvádí, že „*investigating this much broader area of the form and function of what is said and written is called discourse analysis.*“ Co se týče lingvistického zaměření, jedná se především o záznam, ať už psaného textu, či mluveného slova, přičemž vždy záleží na kontextu a záměru, který má být sdělený. Pozornost si zajisté zaslouží i struktura textu. Strukturální perspektiva se zabývá zejména souvislostí mezi větami v textu, které by měly vytvářet jakousi soudržnost. V rámci studia diskursu je však pragmatická perspektiva specializovanější. Tzn. jde o tendenci zaměření se na konkrétní aspekty toho, co není v textu přímo sděleno. Je nutné jít nad rámec psaného

⁷⁵ WETHERELL, Margaret; TAYLOR, Stephanie; YATES, Simeon (2003). *Discourse as Data*. The Open University. s.14-15.

⁷⁶ NOHEJL, Marek (2007). *Jednání, diskurs, kritika*. Praha: Sociologické nakladatelství. s.75.

⁷⁷ KRAUS, Jiří (2003). *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskursu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.18-19.

textu a zabývat se spíše kontextem, nebo tím, co chtěl řečník či spisovatel vyjádřit, jinak řečeno, co měl na mysli.⁷⁸

1.7.1.1 Koherence

Jedná se o termín, který se užívá v rámci textové lingvistiky. Označuje významové⁷⁹ soudržnosti textových výpovědí. Předpoklad koherence je jedním ze základních předpokladů uživatelů jazyka. Předpoklad toho, co bylo řečeno nebo napsáno, je logické očekávání, že bude mít text / promluva smysl. Aby uživatel spatřoval smysl v textu či promluvě, musí být sdělovaná skutečnost vázána na známé a očekávané, tudíž opět záleží především na kontextu.⁸⁰ Nekula popisuje obecněji koherenci jako „*princip kognitivních procesů a vlastnost jeho výsledků*“, taktéž dodává, že významnou roli má jak situační a kulturní vědění, tak i vědění o světě.⁸¹

Kulturní schémata jsou nedílnou součástí diskursu. Lidské základní znalostní struktury, tudíž i naše schémata pro pochopení světa, jsou určovány právě kulturními schématy. Proto si často ani neuvědomujeme, že může dojít k nesprávnému výkladu na základě již zmíněných schémat. Proto existuje obor mezikulturní pragmatiky, který se zabývá touto širokou oblastí rozdílů. Terminologie a rozdílné koncepty poskytují jakýsi základní analytický rámec, nicméně realizace těchto konceptů se může výrazně lišit napříč kulturami. To samé může platit i pro kooperativní princip a konverzační maximy a implikatury viz. kapitola 1.5.⁸²

⁷⁸ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s. 83-84.

⁷⁹ Tj. sémantické a pragmatické soudržnosti textových výpovědí.

⁸⁰ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s. 84-85.

⁸¹ NEKULA, Marek (2017). *Koherence* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOHERENCE>

⁸² YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s. 87-89.

1.7.2 Typologie a typy diskursu

Jak již bylo zmíněno, definovat výraz diskurs je poměrně problematické, proto Kraus (2003, s.17-18) sepsal společné rysy všech pojetí diskursů:

- a) schopnost přenášet jisté informace, jejichž význam se vytváří v průběhu stylizační a interpretační činnosti autora a příjemce textu;
- b) smyslová i formálními jazykovými prostředky vyjádřená soudržnost, koherence jeho jednotlivých složek – slov a výpovědí;
- c) situačnost, tj. zasazení do konkrétního prostředí a vymezení vztahu k určitému sociálně, názorově, generačně či jinak vymezenému auditoriu, dále
- d) intertextovost, tj. návaznost na jiné texty, zřetelná zvláště v diskurzech orientovaných diskusně a polemicky a
- e) institucionálnost, tj. vázanost na daný způsob organizace vztahů mezi jednotlivci nebo skupinami osob v rámci určité instituce.⁸³

Jednotlivé typy diskursu je možné klasifikovat dle hledisek situačních, jazykových, stylistických či žánrových. Je třeba rozlišit diskurs monologický a dialogický, dále soukromý a veřejný či připravený a improvizovaný.⁸⁴

V každém diskursu dominuje určitá funkce, dle které se stylisticky klasifikuje diskurs jako zpravodajský, odborný, umělecký nebo přesvědčovací. Dalším kritériem mohou být stylové postupy, tj. popisný, vyprávěcí, argumentační či úvahový styl. Taktéž je možné nalézt diskurs s referenčním rámcem reálným nebo fiktivním.⁸⁵ Politický diskurs je možné realizovat prostřednictvím debaty, polemiky, veřejného projevu, mediálního sdělení či například otevřeného dopisu. Každý z výše vypsanych typů má své specifické a individuální vlastnosti a vzorce.

Lidská bytost má schopnost komunikace v přirozeném jazyce, nicméně tento proces je stále se opakující typ ustálených diskursů. Jinak řečeno, osvojí-li si jedinec určitý typ diskursu, stává se tak automaticky odborníkem daného diskursu. Tato ustálenost vede k automatizaci při výběru a uspořádání jazykových prostředků, tudíž komunikaci logicky ulehčuje. Nicméně, na straně druhé, tento fakt nutí sklouzávat jedince

⁸³ KRAUS, Jiří (2003). *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskursu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.17-18.

⁸⁴ KRAUS, Jiří (2003). *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskursu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.20.

⁸⁵ BROWN, Gillian; YULE George (1984). *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics. s.68-71.

ke stereotypům, dochází tedy ke ztrátě původní jedinečnosti a individuality. Specifickým způsobem se tato tendence projevuje především v diskursu politickém, jelikož lexikální jednotky nenabývají odlišných významů.⁸⁶

1.8 Argumentace a persuaze

Verbální neboli slovní argumentace a persuaze představují nesporný pokrok v dějinách lidstva. Jedná se o termín klasické rétoriky, který byl revitalizovaný v lingvistice v 70. letech. Argumentace zkoumá aspekt přirozeného jazyka.⁸⁷ S vývojem lidstva jde ruku v ruce i vývoj argumentace. Pokud bylo nezbytné ovlivnit jednání druhého člověka, bylo dříve používáno hrubé síly či nátlaku. Tedy až v pokročilejší fázi je k dosažení změny jednání jedince použito pouze slov, takže argumentace. Umění přesvědčovat lze nalézt i v jiném odvětví, než je politika. Řeč je o bohyni přemlouvání, Peithó, která byla uznávaná nejrozumnějšími řečníky, politiky, ale také milenci. Bohyně Peithó dala vzniknout vědecké disciplíně zvané persuaze. Jejimi kompetencemi byly přemlouvání a přesvědčování.

Klapetek (2008, s.84) vysvětluje přesvědčování jako ovlivňování, při kterém „*se přesvědčovaný pod vlivem přesvědčujícího dobrovolně, zainteresovaně a zúčastněně ujišťuje o zdůvodnění nějakého stanoviska.*“ Zároveň dobrovolnost zde hraje klíčovou roli, neboť jedině tak se může odlišovat od zastrašování či přinucení. Zainteresovanost zase odlišuje přesvědčování od jakési psychologické manipulace.⁸⁸

1.8.1 Argumentace

Argumentace se v pojetí pragmaticko-dialektickém výlučně spojuje s dialogickými texty, přičemž se téměř vždy jedná o model kritické diskuse, která prostřednictvím daných pravidel ovlivňuje vnitřní uspořádání textu. Respektive ovlivňuje výstavbový princip argumentačních textů, jelikož tento styl je poměrně úzce vymezený. Argumentaci lze spatřit v různorodých textech; monologických či dialogických. Co se podoby týče, texty se dělí na písemné a ústní, přičemž v jednotlivých komunikačních kontextech mají rozdílné funkce. Argumentační texty jsou texty komplexní, tzn. zahrnují jak kognitivní procesy, tak i psychologické, sociální, etické a estetické. Jak bylo zmíněno,

⁸⁶ KRAUS, Jiří (2003). *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskursu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.20-21.

⁸⁷ KARLÍK, Petr (2017). *Argumentace* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 3.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARGUMENTACE>

⁸⁸ KLAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.83-84.

argumentace zahrnuje opravdu širokou škálu jevů. Díky své komplexnosti není snadné jednoznačně definovat pojem argumentace.⁸⁹

1.8.1.1 Problematika definic

Zpravidla bývá pojem argumentace charakterizován jako zdůvodňování, tzn. předkládají se důvody, respektive argumenty, pro zastávanou tezi. Jedná se o myšlenkový proces, kde se z premis na základě platných logických pravidel vyvozuje určitá teze neboli závěr.⁹⁰ Důležitým aspektem argumentace je přesvědčení druhé strany o svém stanovisku.

Tondl (1997, s.55) popisuje argumentaci jako „úsilí, které má přímo či nepřímo dovést účastníky dialogu nebo komunikace k přijetí, zdůraznění nebo ospravedlnění uváděného stanoviska, názoru, postoje k vymezené situaci, k vyslovené výpovědi nebo jinak charakterizovanému souboru dat.“⁹¹ Zatímco Nový Encyklopedický slovník češtiny chápe argumentaci spíše jako účelnou a racionální formu fungování jazyka v sociální interakci, tedy jako „jazykové jednání, jehož komunikačním cílem je převést něco sporné (*'quaestio'*) pomocí něčeho kolektivně platného na něco v diskurzu platné nebo kolektivně platné (*'argumentatio'*).⁹² Domínguez García (2007, s.21-22) popisuje argumentační vztah jako „*un tipo de relación consistente en que el hablante proporciona una serie de argumentos que llevan a unas determinadas conclusiones a favor o en contra de una determinada opinión.*“⁹³

Argumentace tedy ve své jazykové realizaci představuje jakýsi druh komunikačního jednání, kde se mluvčí pokouší eliminovat buď adresátovu nebo i svou vlastní pochybnost o daném tvrzení. Též je možné vyjádřit výslovný či předpokládaný nesouhlas s již řečeným. Z psychologického hlediska může být záměrem mluvčího i přijetí tvrzení, nebo naopak pokus o názorové ovlivnění, až přímo přesvědčení adresáta. Je třeba zdůraznit nezbytnost logických a etických standardů a dalších prostředků, které

⁸⁹ KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. s.35.

⁹⁰ KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. s.35-36.

⁹¹ TONDL, Ladislav (1997). *Dialog (Sémiotické rozměry a rozhraní dialogu)*. Praha: Filosofie. s.55.

⁹² KARLÍK, Petr (2017). *Argumentace* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 3.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARGUMENTACE>

⁹³ DOMÍNGUEZ GARCÍA, Noemí (2007). *Conectores discursivos en textos argumentativos breves*. Madrid: Lavel. s.21-22.

jsou vnímány spíše intuitivně. Jedná se například o prostředky zvané “mimoracionální“, které reprezentují například sliby, lichotky či hrozby.⁹⁴

Definování argumentace komplikuje i fakt, že je třeba rozlišovat dialogické a monologické texty. Dialogičnost se může jevit jako podstatný a vždy přítomný rys i u textů monologických, jelikož zmíněný znak ovlivňuje samotný způsob utváření výstavby argumentace. Přítomnost oponenta v dialogu do velké míry ovlivňuje i výstavbu argumentace. Mluvčí vede jinak důkazy, může reagovat na různé připomínky, zkrátka celková podoba argumentačního celku je podána zcela jiným způsobem než v případě virtuálního, respektive neznámého oponenta. Klein (2007, s.38) uvádí, že „v *ideální kritické diskusi je proces předkládání argumentů řízen bezprostředními požadavky na jejich předložení, tedy algoritmem.*“ Tzn. že po předložení stanovisek jednoho či více mluvčích následuje bezprostřední reakce komunikačních partnerů, přičemž může jít o přijetí či o odmítnutí předložených stanovisek. Zde je nutné uspořádání argumentů do logické struktury, jelikož je nutné pohlížet na jednotlivá stanoviska jako na celek.⁹⁵

1.8.1.2 Argumentace z pohledu (české) stylistiky

Argumentace jako specifický komunikační útvar neboli žánr, i tak se dá na pojem argumentace pohlížet. Jindy je argumentace chápána spíše jako diskurzivní neboli textový žánr. O argumentaci lze uvažovat jako o způsobu či principu výstavby textu, tedy jako o slohovém útvaru či postupu nebo dokonce žánru. Toto pojetí je v podstatě nové. Až do poloviny 90. let byla argumentace popisována a chápána pouze v rámci klasických přístupů rétoriky, logiky či dokonce práva. Zatímco v obecnějším, tedy nelingvistickém pojetí je argumentace považována za poněkud komplexnější fenomén.

Jedná se o textotvornou a myšlenkovou činnost, kde se propojují myšlenkové a jazykové složky. Klein (2007, s.40) dle Františka Daneše, hovoří v souvislosti s argumentací o specifickém stylistickém způsobu, jinak řečeno o slohovém postupu. František Daneš dále rozlišuje pět základních postupů (modů): popisný, vyprávěcí, výkladový, argumentační a úvahový.⁹⁶

⁹⁴ KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. s.36-37.

⁹⁵ KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. s.37-39.

⁹⁶ KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. s.39-40.

Sumarizovat pojem argumentace není jednoduchý úkol. Ani v každodenní komunikaci se ostatně význam pro argumentaci ještě neustálil. Proto je nezbytné se u každého autora nejprve zamyslet nad jeho vlastním pojetím zkoumaného termínu a až pak vyvozovat závěry.

1.8.1.3 Co lze použít jako argument

Podstata argumentace se zabývá zkoumáním odkud pocházejí použitelné argumenty. Existuje nespočet dělení, proto zde bude představen pouze výčet z nich:

1. **Důkaz ad oculos.** Jedná se o očividný důkaz nebo doklad. V praxi to znamená dovést jedince přímo před argument, aby viděl na vlastní oči, jak je věc zcela zřejmá. Tento důkaz nelze využít u všech typů argumentace, ani nepřesvědčí sveřepé obhájce vlastní pravdy. Má-li jedinec ve své mysli pevně zabudovanou určitou hypotézu, nepřesvědčí ho ani přesvědčivé důkazy.
2. **Fakta, měřitelné údaje a vědecký důkaz.** Tato oblast argumentů pochází primárně z vědeckých výzkumů. Faktem ale zůstává, že i věda jako obor se neustále vyvíjí. Další problém vyvstává u správné interpretace statistik a grafů.
3. **Osobní zkušenost.** Vlastní zážitky spojené s poznáním jsou jednou z nejsilnějších přesvědčovacích metod argumentace. Zkušenost je čerpána ze smyslových poznatků, proto nemůže být sporu proti tomuto poznání. Je nutné podotknout, že postoje jedince vůči politickým, ekonomickým či náboženským systémům jsou často založeny na osobní zkušenosti s těmito systémy. Zkušenosti každého je nutné respektovat, není nezbytné se vším hned souhlasit.
4. **Zvyky, pravidla, tradice a podobenství.** Ani tady nemá argumentace příliš velkou váhu. Co platí v jedné zemi, nemusí platit jinde, co „není slušné“ a co „se nehodí“ může být pravidlem jinde. Omezenost argumentačního významu platí i pro veřejné mínění, které je často zneužíváno pro komerční a bulvární účely.
5. **Autorita.** Tradičně je autoritě připisován rozhodující argumentační význam. Obecně a dobrovolně uznávaných autorit je v dnešní době opravdu velmi málo. Každý má vymezený okruh lidí, tedy autorit, od kterých je ochoten se něco dozvědět či přiučit a které je schopen respektovat.⁹⁷

⁹⁷ KLAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.90-93.

1.8.2 Persuaze její podstata a rysy

Persuaze neboli persvaze je do češtiny neutrálně překládána například jako přemlouvání, přesvědčování, získávání, ovlivňování či manipulace.⁹⁸ Jaklová ještě přidává výraz vybízení, hodnocení nebo třeba uvědomování.⁹⁹ Srpová (2007, s.31) zcela jasně uvádí, že pojem manipulace sice s persuazí souvisí, nicméně by k manipulaci nemělo v tomto ohledu docházet. Při manipulaci jde o zneužití persuazivních metod a prostředků s jasným cílem, tj. oklamat, podvést a zneužít adresáta.¹⁰⁰

Jak již bylo popsáno v kapitole 1.8. Argumentace a persuaze, je zde zcela nezbytná složka dobrovolnosti, zainteresovanosti a zúčastněnosti. Nicméně charakter persuaze je v mnoha ohledech velice různorodý. Základní rozdíl spočívá především ve formě, intenzitě i explicitnosti persuaze. Do této oblasti lze zařadit většinu druhů reklamní a obchodní manipulace. Samozřejmě vždy záleží na formě, proto propagandistická manipulace může být hodnocena jako mírnější a humánnější než například zmíněná manipulace obchodní. Je tedy nezbytně nutné rozeznat opodstatněnost argumentace v souvislosti s etikou persuaze.¹⁰¹

Usilování o změnu myšlení druhého člověka nabízí nepřehledné množství možností. Český jazyk disponuje řadou sloves s nejrůznějšími odstíny pro zmíněné úsilí. Vedle neutrálního „přesvědčit“ lze zařadit i sloveso „přemluvit“, tedy uvedením důvodů přimět druhého například k nějakému činu, či změně postojů. V hovorovém jazyce lze použít i výrazu „ukecat“, nebo dokonce použití poněkud nelichotivého výrazu „zblbnout někoho“.¹⁰²

Mezi základní rysy persuaze se řadí vědomý nebo-li úmyslný záměr ovlivnění, s čímž nutně souvisí představa, o čem chce mluvit přesvědčit okolí, či čeho chce dosáhnout. K tomu je pak zvolen přiměřený proces. Na straně druhé je nezbytné respektovat svobodu rozhodování, tj. možnost volby. Základním rysem je i zaměření se

⁹⁸ LINGEA, *Slovník českých synonym*. [online]. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <https://www.nechybujete.cz/slovník-ceskych-synonym/persuaze>

⁹⁹ JAKLOVÁ, Alena (2002). *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech* [online]. Naše řeč, ročník 85, číslo 4, s.169-176. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689>

¹⁰⁰ SRPOVÁ, Hana (2007). *Od informace k reklamě (Manipulace a persvaze)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s. 31.

¹⁰¹ JAKLOVÁ, Alena (2002). *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech* [online]. Naše řeč, ročník 85, číslo 4, s.169-176. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689>

¹⁰² KLAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.85-86.

na postoje, systém hodnot a chování. Persuazí proto není ani násilí ani vyhrožování, protože zde není možnost výběru.¹⁰³

Persuaze je formou komunikace. Jinými slovy dochází k přenosu zpráv od komunikátora k příjemci. Pomocí persuaze dochází k duševní změně stavu příjemce, tj. změně postojů, myšlenek, názorů či chování. Gálik (2012, s.11) shrnuje základní rysy persuaze jako: „*specifickou formu komunikace, jejímž cílem je ovlivnit duševní stav recipienta v atmosféře svobodné volby.*“ Dodává ještě, že je nezbytné odlišit persuazi od konceptu nátlaku, protože pak jedná jedinec proti své vůli.¹⁰⁴ Aby mělo persuazivní působení úspěch a určitou společenskou prestiž i v masových médiích, je nutné splňovat základní body, ze kterých tato prestiž vyplývá. Jedná se například o předpoklad pravdivosti sdělovaných skutečností a jejich důvěryhodnost.

V masových médiích se setkáváme jak s persuazí verbální, která dominuje, tak zde lze spatřit i prostředky neverbální.¹⁰⁵ Mají-li verbální prostředky plnit persuazivní funkci mediálního textu, je nutné, aby splňovaly následující požadavky: srozumitelnost a kredibilitu. Srozumitelností se rozumí snadné pochopení textu, tzn. relevantní slovní zásoba, výklad syntaktických konstrukcí, celková kompozice textu a především jednoznačnost. Kredibilita označuje předpoklad důvěryhodnosti, ctivosti a laskavosti. Je nezbytné volit významově adekvátní výrazové prostředky. Vždy záleží na cílové skupině recipientů, kterým se text přizpůsobuje na míru.¹⁰⁶

Celý proces persuaze je náročný z hlediska logického, a to nejen pro přesvědčujícího, ale též pro přesvědčovaného. V návaznosti na logické myšlení a celkovou inteligenci obou stran je občas nutné využít jednodušších přesvědčovacích formulací, a to jak ve formě mluvené, tak i psané.¹⁰⁷ Dalším problémem může být do značné míry i „papouškování“ tzn. naprogramovaná deska, tedy člověk, který bezmezně věří nějaké myšlence, což ovšem neznamená že myšlenku pochopil. Proto se často stává, že takto zmanipulovaný člověk nedokáže přijmout informaci novou a není schopen ani

¹⁰³ SRPOVÁ, Hana (2007). *Od informace k reklamě (Manipulace a persuaze)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s. 29-30.

¹⁰⁴ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s.11.

¹⁰⁵ HLAVSA, Zdeněk (1990). *K jazykovědné analýze komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích*. Slovo a slovesnost [online]. Ročník 51, číslo 2, s.124-130. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3346#126>

¹⁰⁶ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s.39-40.

¹⁰⁷ JAKLOVÁ, Alena (2002). *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech* [online]. Naše řeč, ročník 85, číslo 4, s.169-176. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689>

argumentace ve prospěch svého stávajícího papouškováného názoru. Takto přesvědčený člověk dané problematice nejen že nerozumí, ale nedovede rozeznat ani podstatné od nepodstatného, a tak bude bezmezně hájit pouze svoji jedinou pravdu.¹⁰⁸

1.8.2.1 Předpoklad pro úspěšnou persuazi

Politické proslovy si zakládají na persuazivnosti, tedy na snaze získat adresáta pro sebe, a tak diskvalifikovat oponenta či opozici. Dnes se persuaze používá mnohem rafinovaněji a skrytěji a je také intenzivnější.¹⁰⁹ Pokud se snažíme o změnu názoru nebo stanoviska oponenta, je třeba použít správných formulací a dodržovat předem dané hodnoty. Nejdůležitější je věrohodnost přesvědčovatele. Jedná se o kvalitu, která je vrozená, nedá se tedy nacvičit. Pokud budete chtít někoho přesvědčit o své pravdě, ale sami ji věřit nebudete, pak z vás určitě lidé tuto nejistotu vycítí. Opět zde platí pravidlo, že člověka je možno přesvědčit pouze tehdy, když je ochoten se nechat přesvědčit. Dalším neméně důležitým faktem je emotivita. Do této oblasti se řadí například pohoštění a obdarování. Ne vždy je tento fakt interpretován pouze pozitivně, jelikož se jedná o signál demonstrující přízeň či zájem o přesvědčovaného člověka.¹¹⁰

Gálik (2012, s.42) ještě přidává faktor sociální atraktivity a empatií. Fyzická atraktivita hraje v oblasti persuaze důležitou roli. Přičemž sociální atraktivita v sobě obsahuje jak atraktivitu fyzickou, tak i psychologické a sociální faktory, které přispívají k celkové přitažlivosti člověka. V současnosti se lidé více zaměřují na individuální potřeby a jejich naplnění, což v praxi znamená, že místo tréninku prodejních schopností je třeba se více zaměřovat na zdokonalování schopností analyzovat potřeby člověka. Pokud bude mluvčí schopen vcítění do druhé osoby, případně publika, jeho úspěšnost může rychle stoupat.¹¹¹

Velmi často tak jde o manipulativní praktiku, kde jsou předem jasně určené psychologické profesionální postupy. Je třeba říci, že upoutání přízně je nezbytnou součástí jakéhokoli přesvědčování, tedy i toho seriózního.¹¹² Posledním důležitým faktem je logická argumentace. Jinak řečeno, racionální řazení argumentů je klíčové. Zvítězit v přesvědčování ale vůbec neznamená, že “poražený“ vám dá za pravdu. Nejednou se

¹⁰⁸ K LAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.85-86.

¹⁰⁹ BARTOŠEK, Jaroslav (2007). *Od informace k reklamě (Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s. 81.

¹¹⁰ K LAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.89-90.

¹¹¹ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s.42-43.

¹¹² K LAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.89-90.

stalo, že “poražený“ se ve své pravdě ještě více utvrdil.¹¹³ U mluvené persuaze mají velkou váhu hodnoty rétorické, kam lze zařadit například i vzhled, chování, gesta, mimiku, nebo třeba hlas. Zatímco u psaného diskurzu je důležitá především slovní zásoba. Velice často se můžeme setkat i s nespisovným jazykem.¹¹⁴

Způsobů ovlivňování je mnoho, v persuazi je často využíváno i vyšších komunikačních kategorií a struktur. Jedná se například o racionální tvrzení, které je podloženo argumenty. Jiným ovlivňovacím manévrem může být působení na city, či působení na základní lidské motivy. Taktéž se můžeme setkat s manipulací se skutečnostmi, či představenými falešnými argumenty.¹¹⁵

1.8.2.2 Persuaze v 21. století

Pro 21. století je typický především rychlý vývoj komunikací všeho typu, především pak online komunikace. Moderní technologie, internet, sociální sítě či smartphony se každodenně využívají i pro zábavu. Změna kontextu komunikace vyžaduje i flexibilitu persuaze. Pokud chceme, aby byla persuzivní komunikace úspěšná, je nutné ji přizpůsobit současným potřebám ale i zákazníkovi, respektive adresátovi. Všudypřítomnost informačních technologií do velké míry ovlivňuje i obor persuaze.

V této souvislosti pak vzniká zcela nový obor: *Captology*. Gálik (2012, s.79) vysvětluje nový pojem jako „nepřeložený termín do češtiny vychází ze zkratky *CAPT*, což znamená *Computers As Persuasive Technologies*.“ Volně přeloženo do češtiny „počítače jako persuzivní, tj. přesvědčovací technologie“. Tento obor se zabývá využitím informačních technologií za účelem přesvědčování např. pomocí designu, výzkumu a programové analýzy interaktivních a počítačových produktů. Současně obor získává informace o změnách postojů a o lidském chování. Mezi interaktivní a počítačové produkty řadíme např. chytré telefony, tablety, webové stránky, videohry, virtuální reality či e-kiosky. Bohužel, ne vždy se jedná o persuazi v dobrém slova smyslu.¹¹⁶

¹¹³ HLAVSA, Zdeněk (1990). *K jazykovědné analýze komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích*. Slovo a slovesnost [online]. Ročník 51, číslo 2, s.124-130. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3346#126>

¹¹⁴ BARTOŠEK, Jaroslav (2007). *Od informace k reklamě (Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s.81.

¹¹⁵ BARTOŠEK, Jaroslav (2007). *Od informace k reklamě (Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s. 94.

¹¹⁶ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s. 76-80.

1.8.2.3 Persuaze a etika

Každá diskuze nevyhnutelně řeší i etické otázky v souladu s persuazí. Součástí persuaze jsou i pojmy typu *psychická manipulace, ovlivňování, nebo třeba přesvědčování*. Tudíž je nezbytné zamyslet se nad otázkami etiky a morálky. Lze vůbec skloubit persuaze a etika? Pokud jedinec dobře porozumí a ovládne procesy persuaze, stává se potenciální hrozbou, tj. může snadno manipulovat s druhými. Právě proto je nezbytné zabývat se především etikou. Utilitarismus, je směr etiky, který *Ottův slovník naučný* popisuje jako: „učení, které vlastní pramen jednání mravných neklade do hnutí citových, nýbrž do uvažování a rozhodování rozumového.“¹¹⁷ Jinými slovy, utilitarismus je založen na principu užitečnosti. Uvádí, že chování je etické, pokud vede k co největšímu dobru a užitku u co nejvíce lidí.

Universalismus je dalším směrem, který je úzce spjatý s persuazí. Gálik v této souvislosti uvádí, že dle Kantova vyjádření kategorického imperativu je universalismus definován jako „*Jednej tak, aby maxima tvé vůle mohla vždy zároveň platit jako princip všeobecného zákonodárství*.“ Hlavní myšlenkou universalismu je, že každý jedinec by se měl chovat tak, aby byl vzorem pro ostatní. Z toho vyplývá, že například lhaní je už předem vyloučené, jelikož pravda je nevyhnutelným předpokladem smysluplné konverzace. Specifiky konkrétní situace se zabývá především situační etika. Opět tedy záleží na dané situaci. Etika dialogu určuje, že komunikace probíhá správně tehdy, když se účastníci vzájemně vnímají jako plnohodnotní partneři.

Pokud se v komunikační situaci objevují polopravdy a lži, je tím narušená vzájemná důvěra a celá komunikace je tak znehodnocená. Dalo by se konstatovat, že upřímnost a pravdomluvnost by měly být součástí každé komunikační situace, nicméně řada obchodníků, politiků či pracovníků v marketingu nebo reklamě se přiklání spíše k jinému názoru. Persuaze lze využít jak pro etické, tak i neetické cíle právě proto, že může být zneužita obchodníky či různými podvodníky k manipulativním technikám.¹¹⁸

¹¹⁷ *Ottův slovník naučný*. (1907). Dvacátýšestý díl. Praha: J. Otto. s.259-260.

¹¹⁸ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s.14-15.

1.9 Manipulace

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, persuaze je občas milně zaměňována s manipulací. Manipulace může být zneužitím persuzivních metod, přičemž jejím cílem je podvedení a oklamání adresáta. Stejné případy mohou být eufemisticky nazývány i chybami v kritickém myšlení. V jiných případech může být manipulace záměrná. S pojmem manipulace úzce souvisí výrazy *lež*, *klamání*, *podvod*, *dezinformace*, nebo například *nečestnost*. Manipulace se od persuaze liší především vědomým záměrem ovlivnit, v tomto případě spíše oklamat nebo podvést. Cílem manipulace je ovlivnění chování, postojů a přesvědčení adresátů, kdy zároveň mluvčí ví čeho přesně chce manipulací dosáhnout.¹¹⁹

Zejména se jedná o proces promyšlený a záměrný. Hlavní rozdíl ovšem tkví ve svobodě rozhodování. Při manipulaci je svobodné rozhodnutí ponecháno pouze zdánlivě, například pomocí vědomých nepravdivých tvrzení či záměrného zamlčení informací. Z těchto důvodů je svoboda rozhodování omezena. V mnoha případech si ani adresát neuvědomuje že je s ním manipulováno.¹²⁰

1.9.1 Politická manipulace

Specifickým druhem je manipulace politická. Zde se manipulací rozumí snaha autora diskurzu přivést buďto jednoho adresáta nebo skupinu adresátů k názoru, který se příliš neshoduje s jeho vlastními názory. K cílům politické manipulace patří například vytvoření představy, že auditorium, tedy posluchači politického diskurzu, ovlivňují rozhodujícím způsobem správný směr politických aktivit. Dalším z cílů manipulace může být vytváření obrazu nepřítele, tzn. že jistá skupina lidí do značné míry ohrožuje určitý politický směr.

Často používaným výrokem je podpora zájmů obyčejných lidí, tzn. že daná politická strana se stará především o dobro a zájmy obyčejných občanů. Taktéž je důležité podporovat a zdůrazňovat názorovou jednotnost mezi vůdcem politického hnutí a posluchači, tj. používáním především plurálu „my“, respektive 1. osoby množného čísla.¹²¹

¹¹⁹ SRPOVÁ, Hana (2007). *Od informace k reklamě (Manipulace a persvaze)*. Ostrava: Ostravská univerzita. s.31-33.

¹²⁰ GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada. s.9-11.

¹²¹ KRAUS, Jirí (2003). *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia. s.21-22.

1.10 Zdvořilost

Příkladem kontrastem manipulace je zdvořilost. V řečovém jednání se přirozeně ovlivňují určité jevy, ať už spontánně, nebo důsledkem získaných komunikačních kompetencí. Zdvořilostní princip a konverzační maximy jsou jedním z těchto jevů viz. kapitola 1.5.1. Konverzační maximy, která se zabývá řečovými strategiemi, jelikož hrají jednu z hlavních rolí při utváření a interpretaci výpovědí. Zdvořilost, tedy vlastnost komunikování, usnadňuje především získávání a výměnu informací, může se podílet i na ovlivňování postojů a názorů adresáta. Jinými slovy, zdvořilost se vztahuje na efektivitu komunikace. Je možné určit řadu obecných principů, které jsou slušné v sociální interakci dané kultury.

Jak již bylo uvedeno, komunikující jedinec, který realizuje své cíle a zájmy, určitým způsobem ovlivňuje své okolí. Nicméně klíčovou roli má způsob a forma tohoto ovlivňování, protože ze zdvořilosti lze snadno přejít k manipulaci. Je nezbytné se řídit danými obecnými normami, které jsou platné v určitém odvětví, či zemi. Při bezpečném a důsledném ovládnutí zmíněných norem bývá komunikace úspěšná a zároveň zdvořilá.¹²²

Jazyk je nejsilnějším prostředkem mezilidských vztahů. Proto jej používáme, když máme v úmyslu někoho přesvědčit o našich názorech, postojích, či cílech. Zejména těch, jejichž dosažení závisí na většinovém rozhodnutí. Jde především o interakci s ostatními, proto je nezbytná interakce s příjemci, tedy adresáty. Mluvčí vždy jedná určitým způsobem se svými komunikačními partnery, přičemž cílem mluvčího je vždy dosažení předem známého cíle. Je tudíž klíčové správně jednat se svými partnery, tj. správně interpretovat výrazový akt, aniž by se jednalo například o manipulaci.¹²³

1.10.1 Definice zdvořilosti

Zdvořilost může být definována jako zdvořilý způsob jednání a chování. O tom, co se považuje za zdvořilé a co už ne, rozhodují kulturní a historické faktory příslušného společenství. Zdvořilostní normy se přirozeně proměňují s vyvíjející se společností. Jejich kodifikace, tzn. nejrozsáhlejší příručky společenského chování jsou volnější než například kodifikace právní.¹²⁴ Escandell Vidal (2010, s.142-143) souhlasí s pojetím zdvořilosti jakožto sociální normy vytvořené určitou společností, která reguluje patřičné

¹²² HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.228-229.

¹²³ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.143-144.

¹²⁴ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum. s.228-229.

chování jejích členů. Uvádí, že jde o jakýsi ochranný mechanismus zavedený všemi společnostmi. Zároveň dodává, že se jedná o interní standardy každé země; co může být zdvořilost v jedné společnosti či kultuře, nemusí být zdvořilostí v jiné. Forma sociální organizace je dalším měřítkem zdvořilosti.

Escandell Vidal (2010, s.143) člení společnost dle dvou hlavních znaků. Prvním jsou makrosociální znaky, kam se řadí charakteristiky typu: věk, pohlaví, role v rodině, taktéž zde lze nalézt charakteristiky získané, tzn. společenské postavení, titul, či například vzdělání. Druhým znakem je individuální jednání. Ze zdvořilostního hlediska je nutné se zaobírat formou sociální organizace. Občan jiné kultury, není schopen ovládat konkrétní pravidla dané země, je proto přirozené dělat chyby a chovat se nevhodným způsobem. Ačkoli je zdvořilost často chápána jako společenská norma, má jasné důsledky při nevhodném výběru lexika.¹²⁵ Yule (1996, s.60) dodává, že zdvořilostí se dává najevo úcta, či rovnocennost, přičemž občas může zdvořilost sklouznout až k přátelskosti či solidaritě. Z následujících ukázek vyplývá rozlišnost vztahů zúčastněných:

- (17) a. *Excuse me, Mr Buckingham, but can I talk to you for a minute?*
 b. *Hey, Bucky, got a minute?*

Z typu přístupu vyplývá sociální vzdálenost nebo blízkost. V ukázce (17A) je tedy možné pozorovat jistý odstup, formálnost a přirozenou společenskou nadřazenost. Zatímco ukázka (17B) popisuje bližší, přátelský vztah. Nelze ale jednoznačně určit, že ukázka (17B) není zdvořilá, pouze se změnila formulace věty v návaznosti na sociální prostředí. Zdvořilé chování je nezbytné při komunikační situaci, kde se setkávají dva lidé různého společenského postavení, tzn. zdvořilost spočívá už v respektování dané hierarchie. I přesto, že toto vysvětlení nezní příliš demokraticky, je tento vztah založen na hodnotách respektujících a funkčních.¹²⁶

¹²⁵ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.143-145.

¹²⁶ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s.60-61.

1.10.2 Zdvořilost a asertivita

Komunikační situace se mohou od sebe navzájem výrazně lišit, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách. Mnozí se dokonce mylně domnívají, že asertivitou mohou vyřešit všechny komunikační nesnáze a nedorozumění. Nepopíratelně je asertivita jedním z mnoha komunikačních stylů a dá se efektivně využít v různých situacích. Občas je nezbytné lidem okolo připomenout, že odmítnout, změnit stanovisko nebo názor, je v pořádku.¹²⁷

Za jistých okolností se jedná dokonce o moudrý krok a uvědomělost. Při pocitu zneužívání se dá opět vhodně využít asertivita. Asertivita postačí k vyjádření daného stanoviska s dodáním vysvětlení proč daná situace, problém či změna názorů nemůže fungovat. Při uvedení svého stanoviska je vysvětlen komunikačnímu partnerovi důvod, proč by změna postoje či názoru nefungovala. Zdvořilou asertivitu lze použít při vysvětlování nedorozumění. Taktéž je vhodné použít otázek typu „Skutečně to bylo myšleno takto, nebo si to pouze špatně vykládám?“ Závěrem lze konstatovat, že každý komunikační styl má svá pro a proti, a proto je třeba přizpůsobit ho jednotlivým situacím. Pokud je asertivita použita jako odpověď na nouzové, manipulativní nebo dokonce nezdvořilé chování, je tento způsob použití opodstatněný.¹²⁸

Yule (1996, s.64-65) rozděluje zdvořilost na pozitivní a negativní. Pozitivní strategie zdvořilosti může vést až k přátelské komunikační situaci, jako v následujících ukázkách. Z příkladů (18) a (19) je zřejmé, že mluvčí má stejný cíl, nicméně k dosažení daného cíle využívá různé komunikační strategie. Mluvčí se rozhoduje mezi neutrálním formulováním věty a mezi pozitivní zdvořilostí. Protože se tazatel bojí odmítnutí, využívá různých formulací, přičemž se domnívá, že pokud se s někým seznámí a vytvoří tak společný cíl, bude mu pero půjčeno, tak, jak je tomu v ukázce (19):

¹²⁷ ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel. s.144-146.

¹²⁸ KLAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s. s.115-118.

(18) *Hey, buddy, I'd appreciate it if you'd let me use your pen.*

(19) *Hi. How's it going? Okay if I sit here? We must be interested in the same crazy stuff. You take a lot of notes too, huh? Say, do me a big favor and let me use one of your pens.*

Ve většině kontextech by bylo ale vhodnější využít zdvořilost negativní, kdy nejtypičtější použitá forma je otázka obsahující modální sloveso, jak je tomu v ukázce (20). Stejnou strategii lze formulovat i pomocí „omluv za vyrušení“, viz ukázka (21). Komplikovanější forma negativní zdvořilosti je uvedena v ukázce (22) a je možné z ní pociťovat určité váhání. V tomto typu zdvořilosti se často objevují otázky typu „*Mohu se zeptat...?*“, „*Nevadilo by Vám, kdybych...?*“ atp. Z ukázky (22) je zcela zřejmé, že řečník nezvolil příliš vhodné a přesvědčující výrazy.

Typy výrazu, které nejsou zcela přímé, nebudou ani potenciálně příliš jasné adresátovi, jelikož je struktura věty dlouhá a zbytečně komplikovaná. Mluvčí vyvíjí zcela zbytečně velké úsilí, které postrádá efektivnost a logičnost jeho projevu. Jak je z ukázek zřejmé, někdy je nevhodné využití jak pozitivní zdvořilosti, tak i negativní. Naopak s neutrální zdvořilostí je možné oslovit úplně kohokoli.¹²⁹

(20) *Could you lend me a pen?*

(21) *I'm sorry to bother you, but can I ask you for a pen or something?*

(22) *I know you're busy, but might I ask you if – em- if you happen to have an extra pen that I could, you know – eh- maybe borrow?¹³⁰*

¹²⁹ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s.64-66.

¹³⁰ YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study. s.64-66.

1.11 Vsuvka

Mezi konstrukční zvláštnosti a výpovědní modifikace patří mezi jinými i vsuvky, elipsy nebo například citoslovce. Vsuvky nebo-li parenteze jsou takové části textu, které nepatří přímo do základní roviny, tzn. byly autorem do textu vsunuty. Jejich funkcí je především vedlejší informace. Často jsou do textu vsunuty jako hodnotící poznámky, přičemž přetínají syntaktickou strukturu uvedené výpovědi. Taktéž bývají označeny zvukově, tzn. intonačně, nebo graficky, tj. pomocí závorek nebo pomlček. Jednou z hlavních vlastností vsuvky, jak již název napovídá, je pozice uvnitř jiné syntaktické struktury.¹³¹ Každý jazykový výraz, který je do věty vsunutý a strukturně s ní nesouvisí má svou funkci:

- (23) *Petr, (a) říkám to nerad, svůj úkol nesplnil.*
- (24) *Petr, abych řekl pravdu, svůj úkol nesplnil.*
- (25) *Petr – myslím, že to mohu říct – svůj úkol nesplnil.*
- (26) *Petr – je to můj přítel, a proto to říkám nerad – svůj úkol nesplnil.*
- (27) *Petr (a říkám to nerad, protože si myslím, že to byla jen náhoda) tu zkoušku neudělal.*
- (28) *Petr – všechna čest – svůj úkol splnil.*

Typická vsuvka mívá velice často podobu ukázky (23), jedná se o větu hlavní, přičemž se může vsuvka objevit společně se spojkou. V ukázce (24) má vsuvka charakter věty vedlejší. (25) je n-tice vět, které jsou spojené hypotakticky, zatímco v ukázce (26) jde o spojení parataktické. Ukázka (27) představuje jak spojení parataktické, tak i hypotaktické. Poslední příklad ukazuje nevětnou syntaktickou skupinu „*všetchna čest*“.¹³²

Parentetické výpovědi se vyskytují v řeči, ale i v textech velmi často. Vsuvek jako takových je velké množství. Hojně užívanými vsuvkovými výpověďmi jsou částice, které vyjadřují **persuazivní modalitu**, tedy např. *tuším, soudím, hádám*. Vsuvku lze vyjádřit i pomocí **kontaktní částice** - *poslyšte, věř* nebo *nevěř*. Taktéž bývají za vsuvky pokládány výpovědi, které **uvozují přímou řeč** (29), dále výpovědi vymežující,

¹³¹ ČECHOVÁ, Marie et al. (2011). *Čeština - řeč a jazyk*. 3., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. s.298.

¹³² KARLÍK, Petr (2017). *Vsuvka* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VSUVKA>

oslabující, komentující platnost hlavního sdělení, např. pomocí výrazů: *jak již bylo řečeno, dejme tomu*. Parenzemi mohou být i výpovědi, které vyjadřují děj k hlavnímu nebo-li původnímu ději, viz ukázka (30). Výpověď vyjadřující schematizovanou asociaci může být též vyjádřena vsuvkou (31).

(29) *Umí, uvědomil jsem si, pěkně lhát.*

(30) *Strýček — venku se už stmívalo — netrpělivě vyhlížel z okna.*

(31) *Náš dědeček, budiž mu země lehká, rád si popovídal.*¹³³

Fuentes Rodríguez (2015, s.181) uvádí, že vsuvky jsou produktem především mluvčího, který je vždy odpovědný za to, co bylo řečeno. Jedná se o strategické posílení identity v konfrontačním diskurzu, například v politickém diskurzu. Pokud si není mluvčí stoprocentně jistý svou výpovědí, lze uplatnit vsuvku, která sílu daného tvrzení tzv. devaluje.:

(32) *Hablen Ustedes con Montoro, que son del mismo partido, creo yo.*¹³⁴

1.12 Typy vsuvek

České gramatiky se na dělení parentetických výrazů jednoznačně neshodují, a proto rozlišují tři základní typy: Prvním typem je **vsuvka syntaktická**, tzn. jde o vztah vsouvání. V zásadě jde o větu vloženou do určité struktury, přičemž je tento vztah vždy oddělen graficky; tj. pomlčkami, závorkami či čárkami; nebo akusticky, tzn. pomocí pauz, melodie, tempa nebo snížením hlasového tónu. Jinými slovy, vsuvka syntaktická je nějakým způsobem oddělená od zbytku výpovědi, ale není s výpovědí přímo v syntaktickém vztahu.

Druhý typ definuje **vsuvku sémantickou**, kde pokládá za podstatný rys přerušení promluvového pásma sdělením, které vychází z jiné roviny. Vsuvka je s promluvou/výpovědí spojena významově:

(33) *Bylo jich, jak jsem už řekl, šest.*

¹³³ CHLOUPEK, Jan (1975). *Příspěvek k rozboru promluvy*. [online]. Naše řeč, ročník 58, číslo 1, s.34-36. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5809>

¹³⁴ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

Pozice třetí definuje **vsuvky pragmaticky**. Důležitým rysem je fakt, že vsuvka vyjadřuje vedlejší informaci, která představuje odbočení od hlavního tématu. Tento jev je nazýván *reliefizace* textu, tzn. je ukazatelem toho, které části textu či výpovědi jsou více důležité a které méně, příp. poukazuje na téma hlavní a vedlejší. (Více v kapitole 1.12.3. Reliéfizace textu). Nicméně je třeba brát v potaz i existenci začleněné věty (34) a nezaměňovat ji za vsuvku (35).

(34) *V televizi říkali, že o Vánocích bude sněžit.*

(35) *O Vánocích bude – jak říkali v televizi – sněžit.*¹³⁵

Chloupek (1975) s odkazem na Rulíkovou (1973) rozlišuje vsuvky **dle obsahu**:

a) Vsuvka doplňující sdělení věcně obsahové:

(Tento problém – a je to závažný problém etosu lidské práce – hrdina neřeší.)

b) Autorské poznámky komentující základní sdělení, které se týká modality:

(Tato statistika by byla, jak se domnívám, smutná.)

c) Vsuvka hodnotící:

(S otcovskou něhou – a v tom se projevoval i jeho patriotismus – pečoval o naše tenistky.)

d) Vsuvka s citovými reakcemi:

(Objevuje se v něm – a to je skoro div – poezie.)

e) Vsuvka formulující způsob vyjádření:

(Takový postoj je (promiňte mi to ostré slovo) antihumanistický.)

f) Vsuvka orientující posluchače v projevu:

(Je tu, jak jsme už naznačili, celá škála významů.)

g) Kontaktné poznámky:

*(Na nějaké tancovačky, to víte sám, není pak už kdy.)*¹³⁶

¹³⁵ KARLÍK, Petr (2017). *Vsuvka* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VSUVKA>

¹³⁶ CHLOUPEK, Jan (1975). *Příspěvek k rozboru promluvy*. [online]. Naše řeč, ročník 58, číslo 1, s.34-36. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5809>

Fuentes Rodríguez (2018, s.20-21) uvádí různé typy vsunutých výrazů na následující ukázce (36). V ukázce se objevují tři graficky označené prvky; prvním příkladem je apozice, kterou se detailněji zabývá kapitola 1.11.3.2. Vsuvka vs. Apozice. **Por supuesto** je diskurzivním členem a poslední parentetický výraz –**pienso yo**– je vnímán jako subjektivní názor mluvčího.

(36) *El asistente del director, **Lius García**, me recibió en su despacho para fijar el programa del curso. **Por supuesto**, la entrevista duró pocos minutos. Es una pena –**pienso yo**– que la administración del centro (...).*¹³⁷

Parentetické výrazy lze dělit na základě subjektivity mluvčího, respektive na zeslabující a zesilující výrazy. Pro první skupinu jsou typické výrazy *yo creo, yo digo, (me) imagino, me parece, entiendo, espero*, nebo například *me temo*. Druhá skupina zahrnuje výrazy zesilující, nebo-li zdůrazňující: *insisto, repito* atp. Fuentes Rodríguez (2018, s.38) přidává ještě skupinu, která je tzv. apelativní ve vztahu k příjemci: *tú sabes, ya sabes*, ale dodává, že poslední zmíněná skupina má blíže k diskursivním operátorům.¹³⁸

1.12.1 Autorské komentující poznámky

Autorské komentující poznámky lze najít v podobě volně připojeného komentáře, přičemž se opět jedná o jakési obohacení či doplnění výpovědi. Autorův postoj je zcela zřejmý, tzn. modální, hodnotící, citový. S autorskými poznámkami se lze setkat jak v projevech mluvených (řečnických), tak i v projevech psaných.

1.12.1.1 Dělení Mluvnice češtiny (3)

Autorské komentující poznámky jsou rozděleny do tří kategorií: 1) **spojové**, 2) **stylizační** (formulační) a 3) **kontaktové**. Současně se první skupina týká: a) modality, b) vyjadřuje věcné hodnocení a za c) vyjadřuje hodnocení z hlediska citového postoje. Poznámky stylizační, a) napomáhají čtenáři nebo posluchači s orientací ve stavbě projevu, za b) poznámky, které se vztahují ke způsobu vyjádření a za c) poznámky zabarvující projev expresivně. Posledním typem komentujících poznámek jsou tzv. poznámky kontaktové.

¹³⁷ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). Parentéticos. Madrid: Cimapress. s.20-21.

¹³⁸ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). Parentéticos. Madrid: Cimapress. s.38.

1) Komentující poznámky spojivé

- a) První skupina se zabývá poznámkami týkajícími se modality. Ty představují stupeň přesvědčení a důvěryhodnosti sdělení. Modálními částicemi se rozumí takové poznámky, které přímo vyjadřují stupeň jistoty a přesvědčení *jak se domnívám*; nebo ustálené obraty *myslím, zdá se, jak mi připadá, tvrdím, doufám, jsem si jist* atp. Další poznámky mohou dokreslovat modalitu zkušenosti pomocí výrazů *jak jsem si všimla, jak jsem zjistil, jak jsem se dozvěděl, jak jsem si ověřil, jak je vidět, jak víme*....
- b) Poznámky vyjadřující věcné hodnocení mívají charakter srovnávací a mohou se týkat i častosti a obvyklosti jevu. Např.: *Zdá se mi, že jsem chtěl – jak už to bývá u každé větší kritické práce, kterou kdo kdy napsal – vyřešit naráz všechno*.
- c) Poslední skupinou komentujících poznámek spojovacích jsou tzv. poznámky vyjadřující hodnocení z hlediska citového postoje. Pro tuto skupinu je typické, že autoři vyjadřují svůj postoj pomocí údivu, radosti nebo naopak rozhořčení, výsměchu, rozpaků, obav či zklamání: *Jedno z pražských divadel se vrátilo k divadelní hře, na kterou – jak jen je to možné – jsme sami jaksi zapomněli*.

2) Komentující poznámky stylizační (formulační)

- a) Jde o poznámky, díky nimž se posluchači a čtenáři orientují ve stavbě projevu. Tato skupina poznámek bývá označována i jako tzv. textové orientátory či textové konektory. Tento typ poznámek může odkazovat na jiné místo v textu (*Je tu, jak jsme již naznačili, celá škála podobných významů*.), taktéž charakterizují pojetí informací (*Jsou to ovšem – obecně vzato – mravní důsledky každé doby*), dále mohou upozorňovat na informační zdůraznění (*Neboť – a to budiž řečeno naprosto jasně – strhující divadelnost tohoto díla byla opřena o citový vztah k Prokofjevovi*.), nebo uvozují vysvětlení, výčet nebo uvádění příkladů pomocí výrazů *dejme tomu, vzpomeňme, uveďme*, ev. *abychom uvedli aspoň několik případů* atd.
- b) Poznámky ke způsobu vyjádření lze nahradit pojmem *metařečové komentáře*, tedy komentáře obsahující odkaz k autorovi užitého výrazu (*Vlastně rovněž Kniha erotiky tak zahrnuje – řečeno povědomým neumannovským názvem – květy z různých sezón*.). Dalším typem komentářů může být hodnocení užitého výrazu (*To je – prostě řečeno – i výzva k překladatelské samostatné tvořivosti*.). Samostatná překladatelská tvořivost může být vyjádřena pomocí výrazů *stručněji řečeno, zkrátka, mimochodem*, aj., přičemž lze využít prostředků uvedení opravy

pomocí komentářů *jinak řečeno, lépe řečeno, jinými slovy, chci tím říci* atp. Mluvčí může využít i omluvných prostředků – *promiňte mi to slovo* –.

- c) Posledním typem jsou poznámky, které zabarvují projev expresivně. V tomto případě je autorovým záměrem, aby řečená či uvedená poznámka přilákala pozornost veřejnosti. Časté je použití citového postoje autora, tedy např. použití nadsázky (*Avšak – ruku na srdce – dá to ještě hodně práce.*).

3) Kontaktné poznámky

Tento typ poznámek spadá rovněž do pragmatického aspektu textu, ve kterém pomáhá utvářet řečnickou perspektivu. Může být apelační (*Na nějaké tancovačky, to víte sám, není pak už kdy.*), nebo se může jednat o žádost o svolení (*A teď – jestli dovolíte – několik poznámek k jednotlivým případům.*).¹³⁹

1.12.1.2 Dělení dle Rulíkové

Rulíková (1973, s.82) dodává, že autorské poznámky nelze jednoznačně klasifikovat, jelikož je možná kombinace několika druhů poznámek, přičemž uvádí, že „*hodnocení může být nejen věcné, ale i modální nebo citové, a může se dokonce vyskytnout i jako charakteristika pojetí projevu (obecně vzato) nebo užití výrazu (krátce řečeno).*“¹⁴⁰

Rulíková (1973, s.76-82) dělí autorské komentující poznámky na **postojové, stylizační a kontaktné**. Postojové autorské poznámky dále člení na: a) poznámky týkající se modality, b) poznámky vyjadřující hodnocení a c) poznámky vyjadřující citové reakce a hodnocení. Stylizační autorské poznámky se dělí na: a) poznámky orientující posluchače v projevu, b) na poznámky k způsobu vyjádření a k výrazu a na c) poznámky zabarvující projev expresivně. Posledními autorskými komentujícími poznámkami jsou kontaktné, které se člení do dvou skupin: a) do přímých odboček k posluchači a b) omluv a dovolání.

1) Postojové autorské poznámky

a) **Poznámky týkající se modality** se dále člení na:

- Přímé vyjádření modality, pro které jsou typické výrazy: *myslím, domnívám se, zdá se, jak mi připadá, jak tvrdím* atp.

¹³⁹ DANEŠ, František (1987). *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobace čes. jazyk*. Praha: Academia. s.676-678.

¹⁴⁰ RULÍKOVÁ, Blažena (1973). *Parenteze v současné češtině*. Praha: Academia. s.82.

- Dokreslení modality zkušeností mluvčího zastupují výrazy *jak jsem zjistil, jak se proslýchá, jak je vidět z...*
- Dokreslení modality uvedením pramene sdělení: *jak řekl kdo, jak dokresluje co...*
- Pro dokreslení modality charakteristikou projevu, postojů jiného mluvčího jsou typické výrazy *„Nejenže si tenkrát – jak po letech vzpomíná – po wolkrowsku uvědomí, že žít nemožno sám.“*

b) Poznámky vyjadřující hodnocení jsou věcné a srovnávání

- Hodnocení věcné je charakterizováno svou subjektivitou, tedy např.: *„Zdalo se mu – **taková naivita!** –, že teď by měl každý z nás přímo choulostivě dbát, aby se ani oklikou neznal s darebákem.“*
- Hodnocení srovnávání je dále členěno na:
 - hodnocení vzhledem k novosti (*jak to svého času učinil Joyce*),
 - hodnocení vzhledem k častosti (*jak tomu bylo letos zatím ojedinele*),
 - hodnocení vzhledem k obvyklosti (*jak to už bývá u každé větší kritické práce, kterou kdo kdy napsal*),
 - hodnocení vzhledem ke zvyklosti (*jak bylo zvykem v...*)

c) Poznámky vyjadřující citové reakce a hodnocení

Tyto poznámky vyjadřují autorův postoj, např. radost, údiv nebo třeba rozpaky. Též mohou mít i subjektivní hodnocení viz: (*Tentokrát přišli – **a to je potěšitelné** – také mladí.*)

2) Stylizační autorské poznámky

a) Poznámky orientující posluchače v projevu

- Poznámky odkazující na jiné sdělení: *„Je tu, **jak jsme již naznačili**, celá škála posesívních významů.“*
- Charakteristika pojetí sdělení: *„Jsou to ovšem – **obecně vzato** – mravní důsledky každé chyby.“*
- Upozornění na obsah, respektive zdůraznění: *„Neboť – **a to budiž řečeno naprosto jasně** – strhující divadelnost Pomerančů a Anděla byla opřena o citový vztah k Prokofjevovi.“*

- Příklad či vysvětlení: „*Čím se vyznačuje moderní umělecké dílo, řekněme moderní próza, od prózy poplatné minulosti...*“
- b) **Poznámky k způsobu vyjádření a k výrazu** mohou být vyjádřeny pomocí:
- Hodnocení užitého výrazu (*prostě řečeno*),
 - Opravy (*přesněji řečeno*),
 - Omluvy za daný výraz (*promiňte mi to ostré slovo*)
 - Uvedení autorova výrazu (*jak říká (...)*)
- c) **Poznámky zabarvující projev expresivně** jsou nejčastěji použity za účelem aktualizace či vzbuzení čtenářovy pozornosti. Např.: „*Avšak – ruku na srdce – dá to ještě hodně práce, než se dnešnímu umění podaří vytvořit postavy, jako je Oblomov.*“
- 3) **Kontaktné autorské poznámky**
- a) **Přímé odbočky k posluchači** mají za úkol vzbuzování zájmu ať u posluchače, nebo u čtenáře. Viz: „*Na nějaké tancovačky, to víte sám, není pak už kdy.*“
- b) **Omluvy a dovolování** se nejčastěji používají za účelem aktualizace, tedy: „*A teď – jestli dovolíte – několik poznámek k jednotlivým úsekům.*“¹⁴¹

1.12.1.3 Doplnující sdělení věcně obsahová

Doplnující sdělení věcně obsahová jsou taková sdělení, která doplňují nebo zpřesňují obsah základní výpovědi. Dle Rulíkové (1973, s.75-76) jsou rozdělena do sedmi hlavních kategorií:

- 1) **Doplnění, další rozvinutí obsahu:** „*Tento problém – a je to závažný problém etosu lidské práce – hrdina neřeší, ale přímo jím žije.*“
- 2) **Motivace, příčinné zdůvodnění:** „*Tato izolovanost – slovo 'neinformovanost' nevystihuje pravý stav věci – vážně poškozuje zájmy...*“
- 3) **Zpřesnění, vysvětlení:** „*'My Fair Lady' – tak se musical jmenuje – měla koncem roku hudební premiéru v Hudebním divadle v Karlíně.*“
- 4) **Omezení, přípustka:** „*Teprve v minulých dnech ho však poznali Pražané (byl to ovšem skrovný počet Pražanů) jako umělce.*“
- 5) **Průvodní okolnost:** „*Asi hodinu před nešporem tu neděli před sv. Václavem – byl svítivý příjemný den podzimní – vyšli z koleje Rejčkovy dva studenti...*“

¹⁴¹ RULÍKOVÁ, Blažena (1973). *Parenteze v současné češtině*. Praha: Academia. s.76-82.

6) **Volná asociační souvislost:** „*Zdalo se však, že její sestra – že mě to nenapadlo, že je to její sestra, pomyslí si – to ví, neboť vtrhla na Bětuši krátký, vyčítavý pohled.*“

7) **Průvodní subjektivizující charakter výpovědi:** „*Plán učiva – a to velmi dobře přijali posluchači – byl rozmnožen.*¹⁴²

1.12.2 Vsouvání výpovědí

Vsouváním výpovědí se rozumí vkládání výpovědi či více výpovědí do jiné. Důsledkem je stupňovitost textu, neboť vkládání oslabuje důležitost sdělení, a proto je text tematicky oslaben. Vsunuté části obsahují obecně vedlejší informace či například hodnotící poznámky, viz následující ukázka (37). Vsouvat se dají i výpovědi nevětné, viz (38). V okrajových případech, může mít vsuvka i formu souvětňou, jak je tomu uvedeno v ukázce (39).

(37) *Někteří odborníci – **takových však bylo velmi málo** – by za žádnou cenu nevstoupili do služeb okupantů.*

(38) *Už jsme na to – **marná sláva** – příliš staří.*

(39) *Nevím už – **paměť klame, a proto si vymýšlí** –, kdo z té pře vyšel vítězem.*

I když může být vsuvka znázorněna pomocí závislé věty, není syntakticky začleněna do struktury výpovědi. Jedná se vždy o větu závislou, nikoliv vedlejší, viz následující ukázka:

(40) *Stalo se to – **jak jsem už zmínil** – v polovině minulého století.*

Syntaktická nezačleněnost vsuvky do dané výpovědi ovšem neznamená, že by šlo o spojení asyntaktické, jelikož vsuvka patří do syntaxe textové, přičemž mezi danou vsuvkou a výpovědí je tzv. vztah navazování.¹⁴³

¹⁴² RULÍKOVÁ, Blažena (1973). *Parenteze v současné češtině*. Praha: Academia. s.75-76.

¹⁴³ ČECHOVÁ, Marie et al. (2011). *Čeština - řeč a jazyk*. 3., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. s.376-377.

1.12.3 Pozice vsuvky

Vztah navazování může být dvojího typu; **anaforické** (41) a **kataforické** (42):

(41) *Kniha je zarámována předmluvou (v ní je stručně vyložen přístup autorů k stylistické problematice) a závěrečnou kapitolou, v níž je naznačena....*

(42) *Není uveden rok vydání – a co je naprosto nepochopitelné – ani jméno autora.*

Jak je z ukázek zřejmé, k navazování mezi bázovou výpovědí a vsuvkou se používají i příslušné konektory (např. ukázka (42)).¹⁴⁴

Fuentes Rodríguez (2015, s.187) dodává, že **kataforické navazování** bývá hojně využíváno v reklamě, či politických proslovech. Neboť použití katafory mívá za následek zvýšení pozornosti posluchačů viz. (43):

(43) *Mire usted, yo le diría una cosa: ahora los trabajadores estos se encuentran (...).*¹⁴⁵

Fuentes Rodríguez (2015, s.186) popisuje pozici vsuvky ve španělštině následovně. Dané sloveso může zaujímat **počáteční pozici**, přičemž v následující ukázce (44) je sloveso následované pauzou, která je zapsána pomocí dvojtečky. Ukázka by byla z hlediska syntaxe analyzována následujícím způsobem: sloveso + přímý předmět, přičemž pauza, která je označována dvojtečkou by byla ukazatelem tohoto vztahu. Je možné i tvrzení, že prohlášení (44) je složené z více vět, z nichž jedna „*Y yo me pregunto*“ je počáteční a označuje proto modalitu.

(44) *Y yo me pregunto: si en tres años hemos aumentado la deuda en un 255% y hemos ahorrado 900 millones, (...).*

Další pozicí vsuvky může být tzv. **středová pozice**, již Fuentes Rodríguez (2015, s.188) ukazuje na parentetické ukázce, která není oddělena ani čárkami, ani pomlčkou, ani dvojtečkou:

¹⁴⁴ ČECHOVÁ, Marie et al. (2011). *Čeština - řeč a jazyk*. 3., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. s.376.

¹⁴⁵ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

(45) a. *Sería **yo creo que** curioso poder contrastar todas las intervenciones, porque son todas exactamente iguales.*

b. *En definitiva, señores, **yo creo que** consejos muy prácticos (...).*

V ukázce (45A) je opět zřejmé subjektivní zapojení mluvčího, tedy jeho předpoklad. Místo označení parentetické části např. pomlčkami, mluvčí vložil danou část přímo de věty a syntakticky části spojil pomocí spojovacího výrazu **que**, proto se v tomto případě nejedná o vsuvku, ale zvýrazněná část je plnohodnotnou součástí výpovědi. Zatímco ukázka (45B) splňuje jak středovou pozici, tak i parentetický význam.

Posledním typem pozice je **pozice finální**, která signalizuje ve výpovědi určitou atenuaci či přímo nejistotu:

(46) *Hablen Ustedes con Montoro, que son del mismo partido, **creo yo**.*¹⁴⁶

Za parentetické výrazy lze pokládat i nezačleněné výrazy, které jsou určitým způsobem vsunuty do výpovědi (47). Vsuvka může být vložena i před danou výpověď, viz. (48), není ani výjimkou spatřovat vsuvkový výraz na konci výpovědi (49):

(47) *Petr, **abych řekl pravdu**, svůj úkol nesplnil.*

(48) ***Abych řekl pravdu**, Petr svůj úkol nesplnil.*

(49) *Petr svůj úkol nesplnil, **abych řekl pravdu**.*¹⁴⁷

¹⁴⁶ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

¹⁴⁷ KARLÍK, Petr (2017). *Vsuvka* [online]. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VSUVKA>

1.12.4 Reliéfizace textu

Reliéfizací textu se rozumí komunikačně významové odstupňování buď výpovědi, nebo textu. K reliéfizace dochází pomocí grafických či zvukových prostředků. Syntaktická struktura není reliéfizací narušena. Reliéfizované části se graficky vyčleňují závorkami, pomlčkami či čárkami, a to na místech, kde se jinak čárka nevyskytuje. Zvukově je pak reliéfizace oddělena pauzovým náznakem, jiným tónem nebo například i rychlejším tempem. Hrbáček (1994) dodává, že výklad tohoto jevu je často zaměňován za parentezi.¹⁴⁸

V pojmu reliéfizace se většina autorů shoduje. Čechová (2011, s.376) doplňuje, že u grafické podoby převládá značení závorkami, dle toho je tedy možné poznat, že některé výpovědi nepatří do základní promluvové linie.¹⁴⁹

Hrbáček (1994) se shoduje s Čechovou (2011), že takto reliéfizované části textu mívají tendenci odsunout některé části projevu do pozadí, tzn. významově je oslabují. Tato tendence reliéfizace se výrazně projeví, srovnáme-li stejnou výpověď s členy reliéfizovanými a nereliéfizovanými:

- (50) *Idea této souvislosti pak výuku slohu v různých obdobích rozdílnou měrou také ovlivňovala.*
- (51) *Idea této souvislosti pak výuku slohu (v různých obdobích rozdílnou měrou) také ovlivňovala.*
- (52) *Idea této souvislosti pak výuku slohu v různých obdobích (rozdílnou měrou) také ovlivňovala.*

Ukázka (50) je neutrální, tzn. žádný prvek reliéfizace zde nebyl použit, zatímco z ukázek (51) a (52) je patrné, že informace v závorce je významově omezena. Jinými slovy, na označenou část věty nebude kladen takový důraz, jako na zbytek výpovědi. Pokud by byly všechny tři ukázky použity v promluvě, zcela jistě by se odlišovaly tónem hlasu či intonací.¹⁵⁰

¹⁴⁸ HRBÁČEK, Josef (1994) *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

¹⁴⁹ ČECHOVÁ, Marie et al. (2011). *Čeština - řeč a jazyk*. 3., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství. s.376-377.

¹⁵⁰ HRBÁČEK, Josef (1994) *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

Naopak, má-li být některá část textu výraznější, tzn. má-li na ní být upozorněno, nepoužívají se zpravidla ani závorky, ani pomlčky, ani vsuvky. Je použito jiných prostředků, které odlišují zvýrazněnou část od zbytku dané výpovědi. V písemné formě se můžeme setkat s podtržením části textu, dále je velmi často použit jiný typ písma, tzn. tučné nebo větší, než je okolní text. Jak je z ukázky (53) patrné, ke zvýraznění lze použít i umístění části na vlastní řádku. Mnohdy dochází k nejrůznějším kombinacím:

(53) ... *Tyto jízdni řády obdržíte*
BEZPLATNĚ
ve všech předprodejích...

Při zvukové realizaci by jevu zvýraznění odpovídalo hlasové zesílení, případně pauzové nebo intonační oddělení od ostatního textu.¹⁵¹

1.12.4.1 Vsuvka vs. Reliéfizace textu

Jak bylo již uvedeno, vsuvka a reliéfizace textu není totéž. Jsou si blízké nejen funkčně, ale podobají se i formálními znaky; zvukovými a grafickými. Zřejmě z toho důvodu se případy reliéfizace výpovědi uvádějí občas v českých mluvnicích jako příklady vsuvek:

(54) *Jednou jsme – **takhle koncem listopadu** – bloumali po lesích na
Drahanské vysočině.*¹⁵²

(55) *Josef – **protože byl úplný začátečník** – nám způsobil mnoho starostí*¹⁵³

Chybně nabývají povahy parenteze i normální větné členy, pokud chce autor naznačit jejich platnost vysvětlivky či poznámky. Většina současných mluvnic se však shoduje v tom, že **parenteze se nezačleňuje do syntaktických vztahů výpovědi**. To znamená, že po stránce mluvnické není parenteze do věty nijak začleněna. Grepl & Karlík (1986, s.224) chápou vsuvku jako „výraz, který se nezačleňuje do žádného ze syntaktických vztahů.“

¹⁵¹ HRBÁČEK, Josef (1994). *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

¹⁵² GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. s.224-225.

Autoři uvádějí, že se jedná o vsuvku z důvodu doplňující a vysvětlující poznámky mluvčího k obsahu dané věty. Viz. následující strana.

¹⁵³ DANEŠ, František (1987). *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobace čes. jazyk*. Praha: Academia. s.659.

Dle Grepla & Karlíka (1986, s.225) „jsou parentetickými výrazy nejčastěji poznámky či komentáře původců projevu.“ Dle toho, k čemu se tyto komentáře a poznámky vztahují lze parentetické výrazy dále klasifikovat na:

a) Doplnující a vysvětlující poznámky mluvčího k obsahu:

*Zapisoval jsem si, **jak je mým zvykem**, všechny podrobnosti.*

b) Vyjádření postoje mluvčího k obsahu¹⁵⁴:

*Jejich převážnou část – **a to je pošetilé** – tvořili mladí lidé.*

c) Poznámky mluvčího ke způsobu vyjádření:

*Ona je už – **že to tak musím říci** – trochu dětinská.*

d) Výrazy kontaktní povahy:

*Kabát máte, **prosím pěkně**, nahoře.¹⁵⁵*

Dominantním znakem vsuvky je vložení bez formálně syntaktického vztahu, což je striktně odděluje od reliéfizace výpovědi. Hrbáček (1994) ale dodává, že v některých případech lze vyčleněné výrazy určit jako větný člen, tzn. jedná se o příslovečná určení, nejsou tedy bez syntaktického vztahu ke zbytku výpovědi. Dle Hrbáčka (1994) jde ve všech případech o reliéfizaci příslovečného určení, nikoliv o vsuvky. Dále dodává, že výrazy, které jsou dnes považovány za reliéfizované, bylo poukazováno již dříve. Hrbáček (1994) odkazuje na B. Rulíkovou a její monografii o parentezi, kde v podstatě odděluje reliéfizaci od vsuvek a nazývá ji „**závorkováním**“.

Parenteze je spolu se závorkováním sdělením vedlejším. Přičemž oba zmiňované jevy vytvářejí jakousi vedlejší promluvovou linii. Hrbáček (1994) nesouhlasí s použitou terminologií, a to hned ze dvou důvodů: Zaprvé vybočení ze základní promluvové linie nemusí hned znamenat odsunutí do pozadí daných částí textu, ale může se jednat i o zvýraznění či zdůraznění části výpovědi.

Slovo „vedlejší“ vždy implikuje že se jedná o něco druhořadého, tedy upozaděného. Zadruhé ani upozaděné, ani zvýrazněné části textu netvoří souvislou linii, tak jak je tvořena základním textem. Proto byl zvolen neutrální termín reliéfizace, jelikož vystihuje podstatu věci lépe. Reliéfizací textu se tedy rozumí vyčlenění určité výpovědi

¹⁵⁴ Nejčastěji jde o různé míry přesvědčení mluvčího o platnosti daného obsahu výpovědi nebo o emocionální postoj.

¹⁵⁵ GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. s.225.

ze základní promluvvé linie, ale ne jejich vložení do jiných výpovědí, na rozdíl od parenteze.¹⁵⁶

1.12.4.2 Vsuvka vs. Apozice

Shodné znaky se vsuvkou, má i **apozice nebo-li přístavek**. Shodují se opět jak v podobě grafické, tak i zvukové. Apozice se často a chybně klasifikuje právě jako vsuvka. Grepl & Karlík (1986, s.220) definují apoziční vztah jako: „*spojení dvou výrazů, které označují v podstatě tutéž skutečnost (osobu nebo událost)*“. Dodávají, že výrazy v apozičním vztahu bývají málokdy plně synonymní. Tzn. jeden výraz bývá významově širší, respektive obecnější než výraz druhý. Daný výraz konkretizuje, specifikuje, zpřesňuje či vysvětluje výraz druhý. Nepsaným pravidlem je shoda výrazů v pádě a čísle, jak lze vidět na následujících ukázkách:

(56) *Ten nový kus nábytku, kožené křeslo, se do obývacího pokoje nehodí.*¹⁵⁷

(57) **Prudké onemocnění – asi zánět plic – rázem učinilo žití jejímu konec.**

Hrbáček (1994) komentuje ukázkou (56), která je převzata z *Novočeské skladby* (1966, s.402), kde je tato věta uvedena jako příklad parenteze. Hrbáček (1994) ale s tímto zařazením nesouhlasí a klasifikuje ukázkou (56) jako apozici. Dodává, že oddělování pomlčkami viz. (57) je u apozice neobvyklým jevem. Běžně bývá apoziční člen oddělován čárkami. Pokud je použito pomlček nebo závorek, může být záměrem autora reliéfizace apozičního členu. Nejspolehlivěji lze rozlišit vsuvku od apozice dle syntaktického zapojení do věty.¹⁵⁸ Rulíková (1973, s.73) hovoří o tzv. juxtapozičním spojení, respektive o nesouvětném spojení složek textové jednotky, které je nejčastěji juxtapoziční. Správně uvádí, že v tomto případě se nejedná o vsuvku, nýbrž o syntaktický vztah zmnožení, tedy o apozici, a to z toho důvodu, že jsou výrazy kladeny vedle sebe a odkazují na stejnou skutečnost:

(58) *Karel Čapek, český spisovatel, se stále těší oblíbenosti čtenářů.*¹⁵⁹

¹⁵⁶ HRBÁČEK, Josef (1994) *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

¹⁵⁷ GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. s.220.

¹⁵⁸ HRBÁČEK, Josef (1994). *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

¹⁵⁹ RULÍKOVÁ, Blažena (1973). *Parenteze v současné češtině*. Praha: Academia. s.73.

1.13 *Comment clauses*

Fuentes Rodríguez (2015) se zabývá výzkumem *comment clauses* (dále jen CC), z makrosyntaktické perspektivy, respektive zabývá se větou jako celkem, tzn. nebere v potaz jednotlivé segmenty. Své počínání vysvětluje faktem, že uvedené výrazy se vždy objevují v syntaktických konstrukcích, které nelze vysvětlit pouhou syntaxí, ale je třeba vycházet z diskurzu nebo právě z makrosyntaxe pro komplexnější pochopení. Jedná se ale o okrajové konstrukce, jejichž obsah ukazuje na přítomnost mluvčího v diskurzu, respektive na diskursivní komentář mluvčího.¹⁶⁰ CC jsou výrazy, které jsou užívány řečníky k vyjádření své subjektivity. Z toho důvodu lze *comment clauses* řadit i do mezilidské jazykové roviny. Z pravidla CC vyjadřují pocity nebo osobní postoje, nicméně se můžeme setkat i s elementy vyjadřujícími oblast myšlení, mluvení nebo vidění, jako např.: *digo, diría, creo*.¹⁶¹

Comment clauses jsou parentetické disjunkce, které mají strukturu věty a komentují danou výpověď, ke které jsou připojeny. V anglických výpovědích jde především o „*I suppose, you know, as you say, what is more suprising...*“. K parentetickým výrazům řadí Quirk (1972, 778) i „*reduced parenthetical clauses*“ tento výraz zahrnuje prvky, které vyjadřují pocity, osobní postoje či úsudky „*I think, I guess...*“, dále postoje mluvčího „*as you might guess*“ nebo diskurzivní styl „*if I may say so*“.¹⁶²

Fuentes Rodríguez (2018, s.37) vysvětluje rozdíl mezi terminologií na základě stupně fixace. Přičemž CC nedisponují zcela volnou fixací, jelikož berou v potaz celou makrostrukturu výpovědi, respektive mají určitou syntaktickou svobodu a označují určitý stupeň argumentace, ať už zeslabující, či zesilující, a to pomocí modálních sloves: *me temo, me pregunto, creo yo, diría yo* atp. CC jsou výrazy parentetické, které bývají nejčastěji oddělovány buďto graficky, nebo intonačně, vždy v závislosti na formě výpovědi. Obecně vyjadřují CC subjektivitu mluvčího, proto je Quirk a další autoři nazývají „*reduced parenthetical clauses*“.¹⁶³

¹⁶⁰ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

¹⁶¹ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.37.

¹⁶² QUIRK, Randolph; GREENBAUM, Sidney; LEECH, Geoffrey; SVARTIK, Jan (1972). *A grammar of contemporary English*. London: Longman. s.778.

¹⁶³ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.36-38.

1.13.1 Rozdílnosti terminologie

Parentetické výrazy mají různou klasifikaci i terminologii. Brinton (2008) je nazývá termínem *comment clauses*, Quirk (1972) zavedl termín *reduced parenthetical clauses*, výjimkou není ani obecnější výraz *discourse markers*¹⁶⁴ či dokonce *pragmatic markers*.¹⁶⁵ Taktéž Fuentes Rodríguez (2018, s.19) navazuje na problematiku jednotnosti a uvádí, že je nezbytné nejprve důkladně definovat význam termínu parenteze. Tento výraz je v mnoha případech interpretován pouze jako odkaz na vyjádření řečníka. Vsuvkové prostředky jsou chápány pouze jako látka okrajová a příliš nedůležitá. V jiných případech se na parentetické výrazy pohlíží z komplexnějšího hlediska, proto je dané téma rozšířeno o *marcadores discursivos*.¹⁶⁶

Parentetický výraz může být chápán jako „*una disposición entonativa en la que el segmento considerado aparece entre pausas y forma un grupo entonativo independiente*“. Zároveň je zmiňovaný úsek strukturálně nezávislý na zbytku výpovědi. Vsuvkové výrazy plní funkci modifikátorů, dodatků či autorských komentářů, přičemž často vyjadřují postoj přednášejícího či jeho míru souhlasu.¹⁶⁷ Dalo by se ale namítnout, že z definice není jasné, kdy se jedná o vsuvku a kdy o *marcadores discursivos*, proto Fuentes Rodríguez (2018, s.20-21) dělí parentetické výrazy na dvě hlavní skupiny dle gramatických kritérií:

1. První skupinou se rozumí výrazy, které jsou v textu řádně odděleny, ať už pomocí čárek či pomlky. Tyto výrazy jsou nazývány „*parentéticos*“, přičemž se jedná především o výrazy spojovací, tedy např. *sin embargo, por tanto, aun así, de todas maneras, en tal caso, nebo en consecuencia*.
2. Druhou skupinou jsou výrazy, které nejsou přímo oddělené od zbytku výpovědi a zároveň jde o prvky podřízené. Může se jednat o spojovací výrazy typu *a pesar de que, aunque, para que, salvo que, dado que*, nebo například i o výrazy, které se pojí s předložkami *de, a: a fin de, en vista de, pese a, debido a....* Jde o **konektory, které jsou integrovány do výpovědi**.¹⁶⁸

¹⁶⁴ Nebo-li *marcadores discursivos*. Jedná se o jazykové jednotky, které nevykonávají syntaktickou funkci, dají se ale odlišit dle morfosyntaktických, pragmatických a sémantických vlastností od zbytku výpovědi.

¹⁶⁵ BRINTON, Laurel (2008). *The Comment Clause in English. Syntactic Origins and Pragmatic Development*. Cambridge University Press. s.238.

¹⁶⁶ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.19.

¹⁶⁷ DEHÉ, Nicol; KAVALOVA, Yordanka (2007). *Parentheticals*. Amsterdam: Philadelphia. s.27.

¹⁶⁸ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.20-21.

1.13.2 Aspekty parentetické výpovědi

Parentetická výpověď má dle Fuentesové Rodríguezové (2018, s.128-172) dva základní aspekty, tedy **formulační** a tzv. **reformulační**. Do první skupiny řadíme: a) explicitní sloveso *decir*, které představuje mluvní nebo-li řečový akt, přičemž řečník sám vysvětluje svůj úmysl např. pomocí výrazů *hay que decirlo, es decir, lo debo decir, con respeto le digo, permítame que se lo diga, quiero decir, ya se lo he dicho* atp. B) můžeme se setkat i s jinými slovesy mluvy, které mají argumentační a explicitní sílu, jedná se především o výrazy *repetir, reiterar, volver a recordar, reconocer, insistir*, tedy: *no lo reitero, y esto hay que reconocerlo, insisto- desde el respeto absoluto....* C) představuje prvky fungující jako „zeslabovače“ či „zesilovače“ řečeného, může se jednat o argumenty ospravedlňující danou výpověď např. pomocí výrazů *porque, pues* nebo *que: porque estamos hablando de (...), porque creo que (...), porque estoy seguro de que (...), que no quiero olvidarlo (...), es que es así, y no quiero que se me pase* atp. A d) představuje následující apelační výrazy: *no sé si señores recuerdan, no sé si esa palabra le gusta mucho, y creo que es del interés.*¹⁶⁹

Druhá skupina – tzv. **reformulační**, se zabývá parentetickými výrazy:

- a) vysvětlujícími (*de explicación*) – *es decir, vamos, o sea, quiero decir, por lo tanto, siete veces más, en otras palabras, dicho esto*
- b) objasňujícími (*de aclaración*) – *me refiero a, en concreto, a saber...*
- c) opravnými (*de corrección*) – *yo diría, en mi opinión, dicho de otro modo...*
- d) příkladovými (*de ejemplificación*) – *por citarles un ejemplo, pongamos por caso, sin ir más lejos....*¹⁷⁰

1.13.3 Konstrukce explicitní modality

Explicitní modalita, tj. jasně daný, ze situace nebo okolností vytvořený úsudek, který je přijímán bez pochybností. Syntaktická struktura ukázek (59) je zcela stejná. V ukázce (59B) předává řečník informace, za které jsou odpovědní i ostatní účastníci, zatímco ukázka (59A) ukazuje, že mluvčí přebírá zodpovědnost za řečenou výpověď. Dle kontextu se pak může jednat o vlastní názory, kde mluvčí zeslabuje účinek své výpovědi, přičemž lze změnit slovosled věty, jak je tomu v ukázce (59C), nebo se může jednat o argumentační, respektive kritickou výpověď, kde je účinek naopak zesílen.

¹⁶⁹ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.128-146.

¹⁷⁰ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2018). *Parentéticos*. Madrid: Cimapress. s.146-172.

Tato nevyzpytatelná a modální hodnota je odvozená od významu daného slovesa. Použití slovesa v první osobě jednotného čísla odkazuje na subjektivitu řečníka, tedy na určitý závazek mluvčího k tomu, co bylo řečeno. Jak již bylo uvedeno, syntaktická struktura vět je stejná, přesto se dané ukázky interpretačně liší. Ve výpovědi (59B) jsou předávány informace objektivně a nezávisle, zatímco ukázka (59A) obsahuje subjektivní vyjádření mluvčího.

(59) a. *Creo que usted no hace una valoración acertada.*

b. *Ellos creen que usted no hace una valoración acertada.*

c. *Usted no hace una valoración acertada, creo.*¹⁷¹

1.14 Shrnutí

Parentetické výrazy čelí velké problematice v nejednoznačnosti vymezení, tzn. terminologie se interpretačně liší, jelikož každý autor na ně pohlíží z jiného hlediska. Ačkoli se pohledy na parentetické výrazy různí, lze vymezit určitý komplexnější pohled, tj. základní kritéria, která tyto výrazy splňují:

- Výrazy větné i nevětné
- Přerušují základní výpovědní rovinu
- Nezačleňují se do syntaktické struktury
- Vyjadřují jinou promluvovou linii / myšlenkovou rovinu
- Jsou označeny formálními znaky: a) akusticky nebo-li intonačně, b) graficky
- Jejich funkcí je ve většině případech vedlejší informace, poznámka
- Do výpovědi jsou včleněny bez větných vztahů
- Obvykle vyjadřují subjektivní vztah mluvčího k obsahu věty, někdy ho doplňují, jindy komentují

¹⁷¹ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Ke kontrastivní analýze výskytu *comment clauses* bylo vybráno celkem 200 parentetických výrazů. Prvních sto vsuvek bylo nalezeno v Těsnopiseckých zprávách 36. a 37. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Tento vzorek byl vybrán na základě dostupnosti nejaktuálnějších dat. 36. schůze (Tz036), která probíhala ve dnech 25., 30. října, a 1., 6., 8. listopadu 2019 a 37. schůze (Tz037), která se konala 1. a 8. listopadu 2019. Další Těsnopisecké zprávy nebyly zatím zpřístupněny. Těsnopisecká zpráva o schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu č. 36 obsahuje veškeré řečené a předložené informace, které se zabývají zejména:

1. Vládním návrhem zákona, který mění některé zákony v oblasti daní v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů /sněmovní tisk 509/ - třetí čtení.
2. Vládním návrhem zákona, kterým mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů /sněmovní tisk 490/ - třetí čtení.¹⁷²

Těsnopisecká zpráva o schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 37 poskytuje informace o:

1. Vládním návrhu zákona, který mění zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů /sněmovní tisk 490/ - třetí čtení.¹⁷³

Vzorek parentetických výrazů pro kontrastivní analýzu byl čerpán z „*Congreso de los Diputados de España*“, tedy z Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělského království. V Těsnopiseckých zprávách zasedání Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělska byly nalezeny dvě aktuální těsnopisecké zprávy; a) *Pleno y diputación permanente* a b) *Comisiones - cultura y deporte*. Zasedání *Pleno y diputación permanente*, tedy 8. schůze (DSCD_8),¹⁷⁴ se konala 12.2.2020. Druhá vybraná zpráva (schůze č. 14 – DSCD_14)¹⁷⁵ je z data 26.2.2020.

¹⁷² Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2019). *Těsnopisecké zprávy* [online]. Tz036 [cit. 4.4.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/tesnopis/index.htm>

¹⁷³ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2019). *Těsnopisecké zprávy* [online]. Tz037 [cit. 4.4.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/tesnopis/index.htm>

¹⁷⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těsnopisecké zprávy* [online]. DSCD_8 [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

¹⁷⁵ Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těsnopisecké zprávy* [online]. DSCD_14 [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

2.1 Kritéria analýzy

Pro následující analýzu byla zvolena 4 následující kritéria kontrastivní analýzy. Prvním zkoumaným kritériem byla tzv. **pozice vsuvky**. Fuentes Rodríguez (2015, s.186) se zabývá pozicí parentetických výrazů ve španělštině a tyto výrazy řadí do tří hlavních kategorií; počáteční, středové a finální pozice parentezí (více v kapitole 1.12.3 Pozice vsuvky). Druhým kritériem je způsob oddělení parentetického výrazu od základní roviny, tzn. **grafické znázornění parentetických výrazů**. Na tomto dělení se shodují jak čeští autoři (Čechová, Grepl & Karlík, Hrbáček) tak i ti zahraniční (Quirk, Fuentes Rodríguez). Obecně se jedná o části, které jsou graficky vyčleněny buďto závorkami, nebo pomlčkami či čárkami.

Konstrukce parentetických výrazů je dalším kritériem. Tímto jevem se zabývá především Čechová (2011, s.376-377), viz. 1.12.2 Vsouvání výpovědí. Jedná se například o parenteze vyjádřené pomocí věty jednoduché, tj. větně. Další možností vsouvání jsou parenteze nevětné, tzn. výpovědi bez verba finita a posledním typem vsouvání výpovědí mohou být parenteze souvětné. Posledním, neméně důležitým kritériem, je **obsahová náplň parentetických výrazů**, kterou se zabývá jak Rulíková, tak i Daneš a kol. v Mluvnici češtiny (3). Tato analýza bude vycházet pouze z dělení Rulíkové (1973, s.75-82), jelikož autorka rozděluje obsahovou náplň par. výrazů na autorské komentující poznámky a na doplňující sdělení věcně obsahová. (Více v podkapitole 1.12.1.2 Dělení dle Rulíkové).

Protože parentetické poznámky často vyjadřují určitý stupeň modality, lze tuto míru dále specifikovat na tzv. **epistemickou modalitu a evidenciálnost**. Epistemická modalita se v české lingvistice obecně definuje jako vyjadřování různé míry jistoty mluvčího o platnosti propozičního obsahu věty. Epistemickou modalitu lze nalézt i pod těmito termíny: *jistotní modalita*, *pravdivostní modalita*, *pravděpodobnostní modalita* či dokonce *epistemický postoj*.

Mluvčí dává najevo svým sdělením i jistotu řečeného, tzn. zda si je stoprocentně jistý obsahem řečeného, nebo o své výpovědi pochybuje. Pokud si tedy mluvčí není zcela jistý svou výpovědí, existují různé prostředky a způsoby, jak tuto jistotu indikovat. Například pomocí výrazů *zřejmě, asi, možná* nebo pomocí výroků *jsem přesvědčen / mám za to / myslím / pochybuji* atp.¹⁷⁶ Naopak evidenciálnost upřesňuje, na čem se zakládá sdělovaná informace. Upřesňuje a specifikuje tak daný zdroj.¹⁷⁷

Jak bylo již výše zmíněno, analyzována budou 4 základní kritéria kontrastivní analýzy, kde se budou sledovat především tyto charakteristické rysy:

1) Pozice parentetických výrazů

- a. Počáteční pozice parentetických výrazů
- b. Středová pozice parentetických výrazů
- c. Finální pozice parentetických výrazů

2) Grafické znázornění parentetických výrazů

- a. Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí závorek
- b. Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí čárek
- c. Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí pomlček

3) Konstrukce parentetických výrazů

- a. Konstrukce parentetických výrazů větných
- b. Konstrukce parentetických výrazů nevětných
- c. Konstrukce parentetických výrazů souvětných

4) Obsahová náplň parentetických výrazů

- a. Postojové autorské poznámky
- b. Stylizační autorské poznámky
- c. Kontaktové autorské poznámky
- d. Doplnující sdělení věcně obsahové

¹⁷⁶ GREPL, Miroslav; ŠIMÍK, Radek (2017). *Epistémická modalita*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/EPISTEMICKÁ_MODALITA

¹⁷⁷ HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Evidenciálnost*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EVIDENCIÁLNOST>

2.1.1 Pozice parentetických výrazů

Jak bylo již uvedeno, tato kapitola se bude věnovat pozicím parentezí dle Fuentes Rodríguez (2015, s.186). Pozice parentetických výrazů má tři základní pozice, a to a) počáteční, b) středovou a c) finální.

2.1.1.1 Počáteční pozice parentetických výrazů

V Těsnořiseckých zprávách (Tz036) a (Tz037) Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se na počáteční pozici překvapivě objevilo 6 parentetických výrazů. Z nich přesně tři výrazy odpovídaly postojovým autorským poznámkám týkajících se modalit: **Připomínám-** rodičovská není dovolená, ale tvrdá práce (Tz037). **A tak říkáme,** maminky, nebojte se, dostanete, co je třeba (Tz037). Poslední ukázka: **Jak je vidět,** vláda předpokládá, že zdaněním technických rezerv pojišťoven získá ve dvou letech 10 mld. Kč (Tz036), by se dala zařadit hned do dvou postojových autorských poznámek. A to; zaprvé, do poznámek týkajících se modalit, nebo zadruhé, do poznámek vyjadřujících hodnocení, přičemž se jedná o parentetický výraz, jelikož změnou pozice parentetického výrazu se celkový význam výpovědi nemění.

Následující ukázka s počáteční pozicí parentetického výrazu by mohla být klasifikována jako tzv. kontaktní autorská poznámka, kdy se jedná o přímé odbočky k posluchačům. Někdo může ale namítnout, že z kontextu je patrnější klasifikace poznámek orientujících posluchače v projevu, pak by se jednalo o parentetickou stylizační autorskou poznámku, přičemž „**znova opakují**“ může vyjadřovat jak poznámku odkazující na jiné sdělení, tak i poznámku zdůrazňující: **Znova opakují,** návrh zákona má nějaké znění a je to návrh zákona v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů (Tz036).

Další ukázkou vsuvkového výrazu s počáteční pozicí je: **A možná jenom taková poznámka** –kolik je závislých na pokeru a kolik je závislých na automatech (Tz036). Jedná se o nevětnou konstrukci vsuvkového výrazu, která charakterizuje doplňující sdělení věcně obsahové.

Ukázka: **Prosím,** zkuste trochu přemýšlet nad tím, co skutečně má smysl financovat ze strany státu, co ne (Tz036), je nevětná a opět vyjadřuje kontaktní autorské poznámky, kdy se mluvčí obrací k posluchačům a dovolává se, či na ně určitým způsobem apeluje.

Ve španělských Těsnopiseckých zprávách (DSCD_8) a (DSCD_14) se na počáteční pozici objevilo ještě více parentetických výrazů než v Těsnopiseckých zprávách českých. Bylo nalezeno celkem 11 výskytů tohoto jevu.

Tři parentetické výrazy odpovídaly pouze postojovým autorským poznámkám a nacházely se na počáteční pozici. Všechny parentetické výrazy vyjadřovaly poznámky týkající se modality: **Repito**, *no es normal...* (DSCD_8).

Insisto, *toda la operación estuvo coordinada por el mando policial correspondiente y se siguieron en todo momento sus instrucciones y recomendaciones para aplicar los protocolos vigentes para estos casos* (DSCD_8).

Como decía usted, *pronto volverá a plantearse la revisión de condiciones del tratado comercial con Mercosur*. (DSCD_8). Poslední ukázka může dokreslovat modalitu uvedením pramenu sdělení, tedy „*jak řekl kdo*“, nebo může být charakterizována jako poznámka stylizační, respektive uvedení autorova výrazu. Dalo by se uvažovat i o zařazení do stylizačních poznámek odkazujících na jiné sdělení, jelikož výraz „**como decía usted**“ odkazuje posluchače k předchozímu nebo jinému sdělení.

O následujících ukázkách by se dalo hovořit jako o postojových, jelikož opět dokreslují modalitu mluvčího a jeho zkušenosti. Zároveň byly tyto ukázky zařazeny do kontaktních poznámek autorských, protože se jedná o přímé odbočky k posluchači: **Como sin duda usted sabe**, *desde el año 2018 estamos desarrollando un plan de medidas para el sector de la fruta dulce en colaboración con el propio sector* (DSCD_46).

Como sin duda usted ya muy bien sabe, *pronto volverán los problemas estructurales* (DSCD_8).

Como usted sabe, *las sanciones son el máximo elemento con que cuenta la comunidad internacional para lograr el objetivo de elecciones libres en Venezuela* (DSCD_8).

Dalšími ukázkami chtěl autor lépe orientovat posluchače v projevu a k tomu bylo použito poznámek odkazujících na jiné sdělení: **Como he dicho**, *la perspectiva de género debe proyectarse sobre todos y cada uno de los distintos centros directivos del Ministerio de Cultura y Deporte* (DSCD_46).

Como le decía, los diputados de este grupo seguiremos entrenando como los hemeródromos griegos para trasladar los mensajes más importantes y construir el deporte español (DSCD_46).

Como he referido antes, el sector agrario no es solo un sector económico, sino que es un sector que tiene una trascendencia y una sensibilidad especial en todo lo que hace referencia a la gestión propia del territorio (DSCD_8). Poslední ukázka se sice týká stylizačních autorských poznámek, ale jde o poznámky k způsobu vyjádření a k výrazu: *En resumen, han pasado más de doce meses del decreto-ley promulgado por imperiosa y urgente necesidad* (DSCD_8).

Postojové autorské poznámky se věnují modalitě parentetických výrazů, jde především o poznámky jako: *myslím / domnívám se / zdá se / jak tvrdím* atp. **Explicitní performativní formule** se též zabývají modalitou. Jedná se o věty oznamovací, které bývají omezeny morfosyntakticky, tzn. ilokuční sloveso mívá typicky rysy první osoby, indikativu a přítomného času. Jde o označení pro oznamovací výpovědi, v nichž je ilokuční funkce, tzn. komunikační funkce výpovědi realizována a indikována pomocí performativního užití ilokučních sloves, nebo-li performativů.¹⁷⁸ V analyzovaném vzorku tomuto jevu odpovídá například výraz: *připomínám, znova opakuji, a tak říkáme, repito, insisto, como le decía* atd. Do explicitních performativních formulí lze zařadit i výraz *prosím*, přestože je performativní, směřuje do ilokučního aktu apelativního, jak bylo již zmíněno výše v této kapitole.

2.1.1.2 Středová pozice parentetických výrazů

Tuto skupinu vsuvek lze z hlediska umístění považovat za nejpočetnější. Středové pozici odpovídalo v českých analyzovaných Těsнопiseckých zprávách 92 vyhledaných parentetických výrazů. Tyto výrazy byly nejčastěji graficky znázorněny pomocí čárek nebo pomlk. Konstrukce středových parentetických výrazů byla nejčastěji větná, zde několik ukázek: *Jestli hladina hluku nebude nižší, tak budu bohužel muset vyhlásit pauzu například na jednu minutu - **abychom se opravdu uklidnili** -, protože paní poslankyně mě opakovaně žádá o to, abych zjednal pořádek* (Tz036).

¹⁷⁸ HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Explicitní performativní formule*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EXPLICITNÍ PERFORMATIVNÍ FORMULE>

*Paní poslankyně Krutáková se rozhodně v rozpravě ještě podrobněji vyjádří k tomuto návrhu, protože, **jak jsem zaznamenala**, na rozpočtovém výboru to nebylo úplně některým poslancům jasné (Tz036).*

*Došlo ke změnám vlád a Fischerova vláda to jaksi, **řekněme**, zahodila, tak v té době se paradoxně ODS postavila na stranu solárů (Tz036).*

*Paní poslankyně Adamová Pekarová svým návrhem upravuje předpisy veřejného zdravotního pojištění, ve kterých se rozšiřuje okruh osob, **jak bylo již zmíněno**, i na prarodiče pečující o dítě do sedmi let věku (Tz037).*

*Už jsem také několikrát zmiňovala, **a já osobně se přikláním k variantě**, že rodičovský příspěvek bude pojistná dávka v podstatě jako mateřská (Tz037).*

*Tak já bych očekával, že stejnou aktivitu vyvinete, **když tady říkáte takovéhle hezké řečičky**, i u toho rodičovského příspěvku (Tz037).*

Stejně tomu bylo i ve španělských Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny. Jak v českém jazyce, tak i ve španělském se jednalo o nejfrekventovanější pozici parentetických výrazů. Opět zde převládalo grafické znázornění čárkami nebo pomlkami. Větné konstrukce byly nejpoužívanějším prvkem středové pozice. Zanalyzováno bylo 75 ukázek, zde je uveden pouze vzorek nejtypičtějších: *Tal y como se ha venido realizando en anteriores legislaturas, es decir, de forma condicionada (DSCD_46).*

*Del estudio citado se derivará un plan de acción con medidas concretas, **que me gustaría compartir con todos ustedes**, con el fin de contribuir decisivamente a superar barreras internas (DSCD_46).*

*Los datos indican, **como saben muchos de ustedes**, que más del 53 % de los españoles practicó deporte en el último año (DSCD_46).*

*Le quería hablar también —**usted la ha mencionado**— de la Ley de Mecenazgo, que es importantísima (DSCD_46).*

*A ETA se la derrotó policial y judicialmente, **y ya que lo ha mencionado**, por el coronel de la Guardia Civil Sánchez Corbí (DSCD_8).*

2.1.1.3 Finální pozice parentetických výrazů

Poslední pozicí vsuvek je tzv. finální pozice. Tato skupina je nejméně početnou v Těsnopiseckých zprávách (Tz036) a (Tz037). Ve sto analyzovaných případech odpovídaly pouze dva finální pozici: *Zejména ze stran, které nyní navrhuji rodičovskou pro všechny – **Piráti, KDU, ODS*** (Tz037). Tato ukázka doplňuje sdělení věcně obsahové. Vsuvkový výraz má funkci dodatku, tedy doplnění. Další ukázka s finální pozicí parentetického výrazu doplňuje politickou příslušnost osoby: *Vážené dámy, vážení pánové, já bych přeložil do lidské řeči, co tady řekla paní ministryně Maláčová (z **ČSSD**)* (Tz037), taktéž se jedná o doplňující sdělení. Zatímco v Těsnopiseckých zprávách španělských (DSCD_8) a (DSCD_14) odpovídalo finální pozici parentetických výrazů překvapivě 14 ukázek, což je dokonce o 3 více než u pozice počáteční.

Největší zastoupení analyzovaných parentetických výrazů, celkem 6, měla doplňující sdělení věcně obsahová, přesněji kategorie doplnění, zpřesnění a vysvětlení: *Hace unos días recordábamos el 81.º aniversario del fallecimiento en el exilio de uno de nuestros españoles más universales, **don Antonio Machado*** (DSCD_46).

Nuestra obligación es recordar este cabal mensaje del profesor de Ronda, socialista y humanista (DSCD_46).

*Si pretende meter baza en el cambio climático o en la transición energética, pregúntele al señor Sevilla cómo se las gasta su compañera, **la señora Teresa Ribera*** (DSCD_8).

*La señora vicepresidenta tercera del gobierno y ministra de asuntos económicos y transformación digital (**Calviño Santamaría**)* (DSCD_46).

*Usted negó de manera rotunda que fuese al Aeropuerto de Barajas a recibir a Delcy, porque a quien iba a recibir era a un íntimo amigo suyo, **ministro de Turismo*** (DSCD_8).

*Pregunta de la diputada doña Belén Hoyo Juliá (**Grupo Parlamentario Popular en el Congreso**)* (DSCD_8).

*Pregunta del diputado don Joseba Andoni Agirretxea Urresti, del Grupo Parlamentario Vasco (**EAJ-PNV**)* (DSCD_8).

Ve španělských Těsnopiseckých zprávách jsou často na finální pozici postojové autorské poznámky týkající se modality: *Usted le ha llamado presidente, **creo*** (DSCD_8).

*Antes recordábamos las palabras de Albert Camus: «Todo lo que sé sobre la moral y las obligaciones de los hombres lo aprendí en el fútbol» —**decía**—* (DSCD_46).

*¿Quién manda aquí? El presidente, **supongo*** (DSCD_8). Užití epistémické modality na konci věty mívá za funkci atenuaci, nebo-li zeslabení celého předešlého tvrzení.

2.1.2 Grafické znázornění parentetických výrazů

Parenteze je oddělena od základní výpovědi čárkami, pomlčkami či závorkami. Nejfrekventovanější skupinou grafického znázornění bylo, jak v češtině, tak i ve španělštině, znázornění pomocí čárek. V Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR bylo použito 67 grafických znázornění pomocí čárek, dále bylo 28 ukázek odděleno pomlčkami a znázornění pomocí závorek bylo pouze u 5 případů. Podobně tomu bylo i ve španělských Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu. Nejčteněji bylo pro oddělování použito čárek (68), následovalo použití pomlky, a to u 22 případů. Nejmenší skupinou grafického znázornění bylo pomocí závorek, to pouze u 10 případů.

2.1.2.1 Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí závorek

V analyzovaném českém vzorku 100 vsuvek odpovídalo pouze 5 výrazů grafickému znázornění pomocí závorek. Většina závorkových parentetických výrazů byla z obsahové náplně parentetického výrazu klasifikována jako doplňující sdělení věcně obsahové, respektive doplnění či další rozvinutí obsahu: *A ted' bych rád vyzval pana Tomia Okamuru (**místopředsedu PSP**), aby se k danému problému vyjádřil* (Tz036).

*Odsouhlasení zákona potvrdil i pan poslanec Jan Bauer (**za ODS**)* (Tz037) a poslední ukázkou: *Vážené dámy, vážení pánové, já bych přeložil do lidské řeči, co tady řekla paní ministryně Maláčová (**z ČSSD**)* (Tz037).

Nejčastěji jsou pomocí závorek označeny parentetické výrazy označující příslušnost osoby k určité politické straně. Jak již bylo uvedeno, mají charakter doplňujícího sdělení. Další dvě ukázky spadají též do doplňujících sdělení, ale v jejich případě se jedná spíše o zpřesnění či vysvětlení: *Psal o tom tehdejší dobový deník, „Econom iDnes“ (tak se ten deník jmenuje) kde byly informace uvedeny (Tz036).*

Já třeba kurzové sázky osobně mám rád (jsem matematik), mě baví ta čísla (Tz037). Poslední ukázku (**jsem matematik**) lze též zařadit do první kategorie, tzn. doplnění, další rozvinutí obsahu. To stejné lze uvést i u prvních třech ukázek, jinak řečeno (**místopředsedu PSP**), (**za ODS**) a (**z ČSSD**), lze zařadit i do kategorie zpřesňující – vysvětlující a opět se jedná o dodatek, jelikož zpřesňují předcházející informaci.

Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí závorek ve španělských Těsnopiseckých zprávách bylo analyzováno v deseti případech. Nejfrekventovaněji jsou takto značené názvy či zkratky politických stran, jak demonstruje následující ukázka vybraných vět: *Por el Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV), tiene la palabra el señor Agirretxea Urresti (DSCD_46).*

Del Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV), que formula al señor ministro de Sanidad (...) (DSCD_8).

Pregunta de la diputada doña Belén Hoyo Juliá (Grupo Parlamentario Popular en el Congreso) (DSCD_8).

Pregunta del diputado don Joseba Andoni Agirretxea Urresti, del Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV) (DSCD_8).

I ostatní ukázky patří do kategorie doplňující sdělení obsahové. Ve většině případech se jedná o další rozvinutí obsahu, respektive doplnění či zpřesnění předchozího údaje: *El Instituto de la Cinematografía y las Artes Audiovisuales introduce el Plan de acción 50/50 (para 2025), dirigido a favorecer una mayor y mejor incorporación de las mujeres en el sector audiovisual* (DSCD_46).

Si por algo este Gobierno ha apostado por una Vicepresidencia (de Agenda 2030) que convierta los objetivos de desarrollo sostenible no en una mera declaración (...) (DSCD_8).

Para ello este ministerio creará en 2020 (este año), una nueva unidad de gestión artística dentro del Inaem (DSCD_46)

¿Qué instrucciones dio el Gobierno a las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad del Estado para el cumplimiento estricto de la Decisión (PESC) 2017/2074 del Consejo? (DSCD_8).

2.1.2.2 Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí čárek

Skupina grafického znázornění pomocí čárek byla nejpočetnější. Takto označeno bylo 67 českých a 68 španělských parentetických výrazů. Tyto výrazy odpovídaly jak větěným konstrukcím, tak i nevětěným či souvětěným. Z hlediska pozice vsuvky byla nejpočetnější skupinou pozice středová. V takto velkém vzorku byly nalezeny jak autorské poznámky, tak i doplňující sdělení. Zde je uvedeno pouze pár vybraných ukázek: *Ten první, ještě Vám to zopakuji, jednalo se a jedná se o společný návrh (Tz036).*

*My jsme byli osočeni v rozpočtovém výboru, **myslím**, že jsme opozice jako celek v zajetí lobbistů (Tz036).*

*Tak jestli by, **já ted' nevím, jestli mě poslouchá**, mi to mohla objasnit (Tz036).*

*Pro vaši informaci, **co mám poslední údaje**, tak průměrná doba trvání investičního životního pojištění je šest let (Tz036).*

*Zdaňovat to takovýmto způsobem, **jak navrhovalo původně ministerstvo**, je podle mého názoru za hranou (Tz036).*

*Já jsem si všiml, **když jsem sledoval**, co paní ministryně veřejně říká, že tweetovala nějaké srovnání od americké společnosti Tax Foundation (Tz036).*

Jak bylo již výše zmíněno, v této kategorii se české parentetické výrazy shodovaly s těmi španělskými. Pro úplnost je zde uvedeno pár nejtypičtějších příkladů i z Těsnopiseckých zpráv (DSCD_8) a (DSCD_46): *Me gustaría que, **por favor**, me indicara su posición (DSCD_8).*

*En todo caso, **insisto**, hacen falta también medidas urgentes que tengan efectos inmediatos (DSCD_8).*

*Hay que cumplir las reglas, **estoy de acuerdo con usted**, y en eso estamos, en que haya unos buenos acuerdos que sean progresivos desde el punto de vista económico (DSCD_8).*

*No hubo ninguna reunión formal, **lo llamen como lo llamen**, porque ni había previsión de la misma ni había ningún interés ni temas que tratar (DSCD_8).*

*Espero que, **si es tan amable**, nos pueda responder (DSCD_46).*

*La sociedad actual, **señorías**, se encuentra inmersa en una cultura fundamentalmente audiovisual y digital (DSCD_46).*

2.1.2.3 Grafické znázornění parentetických výrazů pomocí pomlk

Tento typ grafického znázornění byl použit u 28 českých a 22 španělských parentetických výpovědí. Opět zde bylo velmi pestré zastoupení každé skupiny. Pomocí pomlček byl oddělen nejčastěji parentetický výraz středový, byl nalezen i finální. Počáteční pozice vsuvky byla nalezena pouze jedna, a to v jazyce českém. Z konstrukčního hlediska se jednalo jak o výrazy větné, tak i o nevětné a souvětné. Pomlkové grafické znázornění oddělovalo postojové, stylizační i kontaktové autorské poznámky. Nalezeno bylo i několik vsuvek doplňujících sdělení věcně obsahové. Pro představu je uvedeno opět několik vybraných ukázek z obou jazyků: *Jestli hladina hluku nebude nižší, tak budu bohužel muset vyhlásit pauzu například na jednu minutu – **abychom se opravdu uklidnili** –, protože paní poslankyně mě opakovaně žádá o to, abych zjednal pořádek* (Tz036).

*Já bych chtěla jenom upozornit, že máme menšinovou vládu – **hnutí ANO a sociální demokracii** –, kterou tolerují za určitých podmínek kolegové a kolegyně z Komunistické strany Čech a Moravy* (Tz036).

*A já myslím, že ten tuk – **všichni víme, co to je** –, že jsou to státní zaměstnanci navíc* (Tz036).

*Podle mého názoru a mých vědomostí – **mohu se plést** – tam nic takového nebylo* (Tz036).

***Připomínám**– rodičovská není dovolená, ale tvrdá práce* (Tz037).

*My všichni – **mluvím za SPD** – navrhujeme, aby se zvýšil rodičovský příspěvek z 220 tisíc korun na 300 tisíc korun* (Tz037).

*El museo ha preparado un amplio abanico de exposiciones y actividades, entre las que destacan las dedicadas a Mondrian, a Concha Jerez —**ganadora del premio Velázquez de Artes Plásticas de 2017**— y al artista argentino León Ferrari* (DSCD_46).

*Antes recordábamos las palabras de Albert Camus:«Todo lo que sé sobre la moral y las obligaciones de los hombres lo aprendí en el fútbol»— **decía** —* (DSCD_46).

*Hay otras cuestiones que nos preocupan —**esta es de las partes en que estamos menos de acuerdo**—, como es la política de recursos humanos* (DSCD_46).

*Le quería hablar también —**usted la ha mencionado**— de la Ley de Mecenazgo, que es importantísima* (DSCD_46).

*Señor Marlaska, en esta farsa, en la que había un presidente —**jojo a lo que voy a decir!**— que era el señor Iglesias y un vicepresidente que era el señor Sánchez (...)* (DSCD_8).

2.1.3 Konstrukce parentetických výrazů

Toto hledisko zkoumá parenteze z pohledu konstrukčního vyjádření. Konstrukce vsuvek může být tvořena větou jednoduchou, respektive větně. Další možností je parenteze nevětná, jedná se o výpovědi bez verba finita. Nakonec bude popsána parenteze souvětná, které bylo v analyzovaném vzorku nejméně.

2.1.3.1 Konstrukce parentetických výrazů větných

V tomto případě se jedná o parentetické výrazy vyjádřené větou jednoduchou, tedy větou, která obsahuje jedno verbum finitum. Četnost parentezí v této kategorii je opravdu působivá. Ze sta analyzovaných českých vsuvek odpovídá 73 ukázek právě větným konstrukcím. Často frekventované byly zejména vložené výpovědi větné, uvozené výrazem **jak**. Pět parentetických výrazů větně konstruovaných odpovídalo postojovým autorským poznámkám. Tři ukázky lze specifikovat na poznámky týkající se modalit a první dvě s výrazem „**jak říkám**“ odpovídají modalitě epistemické: *Ale protože, **jak říkám**, jsem benevolence sama, tak mi to nevadí a respektuji to* (Tz037).

*A protože, **jak říkám**, hnutí SPD je skutečně pro to, aby všichni rodiče měli nárok na zvýšený rodičovský příspěvek* (Tz036).

***Jak je vidět**, vláda předpokládá, že zdaněním technických rezerv pojišťoven získá ve dvou letech 10 mld. Kč* (Tz036). Též následující ukázku lze blíže zařadit do poznámek dokreslujících modalitu, přičemž je zde patrná evidencialita, tzn. je uveden zdroj: *Paní poslankyně Krutáková se rozhodně v rozpravě ještě podrobněji vyjádří k tomuto návrhu, protože, **jak jsem zaznamenala**, na rozpočtovém výboru to nebylo úplně některým poslancům jasné* (Tz036).

Následující ukázky parentetických výrazů utvořených pomocí větné výpovědi lze zařadit do stylizačních autorských poznámek. První tři ukázky lze blíže specifikovat, jedná se o poznámky orientující posluchače v projevu: *Rodičovská, to znamená, finanční podpora během prvních několika let po narození dítěte, **jak jsme naznačili**, je klíčová* (Tz037).

*Paní poslankyně Adamová Pekarová svým návrhem upravuje předpisy veřejného zdravotního pojištění, ve kterých se rozšiřuje okruh osob, **jak bylo již zmíněno**, i na prarodiče pečující o dítě do sedmi let věku* (Tz037).

*Pane předsedo, **jak jsme již naznačili na začátku**, na svém stanovisku dále trváme* (Tz036).

Pouze jedna ukázka odpovídala doplňujícímu sdělení, přesněji řečeno, zpřesňovala či doplňovala předchozí sdělení: *Zdaňovat to takovýmto způsobem, **jak navrhovalo původně ministerstvo, je podle mého názoru za hranou*** (Tz036).

Poslední ukázka uvozená pomocí výrazu **jak**, je poznámka ke způsobu vyjádření a k výrazu, přesněji řečeno – uvedení autorova výrazu: *My se bráníme tomu, **jak říkal pan předseda Faltýnek, že jsme jenom zvyšovali*** (Tz036).

Pouze u dvou případů byla nalezena parentetická výpověď uvozená výrazem **což**: *Prosím, aby místo u stolku zpravodajů zaujala místopředsedkyně vlády a ministryně financí Alena Schillerová a zpravodaj garančního výboru, **což je rozpočtový výbor, poslanec Milan Feranec*** (Tz036).

*Zpravodajka garančního výboru - **což je výbor pro sociální politiku** -, paní poslankyně Jana Pastuchová* (Tz037). Obě ukázky zastupují doplňující sdělení věcně obsahové. Může se jednat buď o a) doplnění, další rozvinutí obsahu nebo b) zpřesnění. Vsuvky uvozené výrazy **jak** a **což** jsou klasifikovány jako vsunuté výpovědi uvozené podřadivými spojovacími výrazy.

Konstrukce parentetických výrazů větných vystihuje často autorské poznámky. Přesněji řečeno, poznámky týkající se modality zastupují následující ukázky: *Už jsem také několikrát zmiňovala, **a já osobně se přikláním k variantě, že rodičovský příspěvek bude pojistná dávka v podstatě jako mateřská*** (Tz037).

*Jak už jsem prve řekl, **a myslím to naprosto vážně, naše strana se přiklání k tomuto řešení*** (Tz037). Jak je z předchozích ukázek patrné, parentetické výpovědi mohou být uvozeny i výrazem **a**.

Do autorských poznámek lze zařadit i takové poznámky, které vyjadřují hodnocení: *Takže pro vás byla priorita, **to jsme viděli před pár měsíci, aby byl pan Šmarda ministrem kultury*** (Tz037).

*Paní poslankyně Krutáková se rozhodně v rozpravě ještě podrobněji vyjádří k tomuto návrhu, protože, **jak jsem zaznamenala, na rozpočtovém výboru to nebylo úplně některým poslancům jasné*** (Tz036).

Z analyzovaného vzorku 8. a 14. schůze Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělského království bylo takto zařazeno 57 vět. Nejčtenější skupinu větných parentetických konstrukcí tvořily ukázky s výrazy „**como**“, přičemž velmi frekventovaně se nacházely pozičně na počátku vět: **Como he dicho**, la perspectiva de género debe proyectarse sobre todos y cada uno de los distintos centros directivos del Ministerio de Cultura y Deporte (DSCD_46).

Como le decía, los diputados de este grupo seguiremos entrenando como los hemeródromos griegos para trasladar los mensajes más importantes y construir el deporte español (DSCD_46).

Como sin duda usted sabe, desde el año 2018 estamos desarrollando un plan de medidas para el sector de la fruta dulce en colaboración con el propio sector (DSCD_46).

Como usted sabe, las sanciones son el máximo elemento con que cuenta la comunidad internacional para lograr el objetivo de elecciones libres en Venezuela (DSCD_8).

Como he referido antes, el sector agrario no es solo un sector económico, sino que es un sector que tiene una trascendencia y una sensibilidad especial en todo lo que hace referencia a la gestión propia del territorio (DSCD_8).

Como sin duda usted ya muy bien sabe, pronto volverán los problemas estructurales (DSCD_8).

Como decía usted, pronto volverá a plantearse la revisión de condiciones del tratado comercial con Mercosur (DSCD_8).

Nejfrekventovaněji se parenteze s uvozeným výrazem „**como**“ nacházely na středové pozici. Některé ukázky by mohly být zařazeny do postojových autorských poznámek, jelikož dokreslují modalitu: *El propio Camino de Santiago ya forma parte de la Vía Carlomagno europea, como bien decía usted*, ha servido para que unos lugares que estaban sufriendo una despoblación hayan vuelto a tener mucha actividad económica (DSCD_46). Následující ukázka se řadí taktéž mezi postojové, ale spíše vyjadřuje hodnocení k časovosti: *Yo le insto, como hice hace más de un año*, a que la izquierda haga de izquierda de una vez por todas, porque es el mejor antídoto contra esta gente (DSCD_8).

Do stylizačních autorských poznámek, které velmi často orientují posluchače v projevu, tzn. mohou odkazovat na jiné sdělení, byly zařazeny následující tři ukázky: *Me ubico en el Grupo Confederal, como ya le comentaba en la reunión previa, que es un grupo diverso* (DSCD_46).

Voy a resaltar dos temas muy importantes para nuestro grupo parlamentario, como le decía, la plurinacionalidad y el plurilingüismo (DSCD_46).

(...) *abriendo las puertas a investigadores y ciudadanos en general y universalizando a nuestros grandes autores, como hemos hecho, por ejemplo, con la obra de Antonio Machado* (DSCD_46). Poslední ukázka by se dala zařadit též do stylizačních poznámek, kde je uveden výraz autora „**jak říká**“, nicméně by bylo možné uvažovat o zařazení do poznámek postojových dokreslujících modalitu uvedením pramene sdělení, tedy „**jak řekl kdo**“: *¿Dio usted instrucciones a la policía para que no cumplimentara la entrada en territorio español oficial, como dice usted, de la señora Delcy?* (DSCD_8).

Kontaktové autorské poznámky jsou typické pro přímé odbočky k posluchači mající za úkol vzbuzení zájmu posluchače: *Los datos indican, como saben muchos de ustedes, que más del 53 % de los españoles practicó deporte en el último año* (DSCD_46).

En siete años el turismo deportivo, como usted sabrá, ha crecido un 41 %, según un estudio de la UOC (DSCD_46).

Es un honor para mí —como comprenderán— estar en el Gobierno de España (DSCD_46).

Zajímavostí byly dva vsuvkové výrazy větné na finální pozici zeslabující celé sdělení. Jedná se o dodatek s funkcí atenuační. Mluvčí tak dává najevo svůj názor a zároveň dodává, že si svým výrokem není 100% jistý: *¿Quién manda aquí? El presidente, supongo* (DSCD_8).

Usted le ha llamado presidente, creo (DSCD_8).

2.1.3.2 Konstrukce parentetických výrazů nevětných

Nevětné parenteze jsou takové vsuvkové výpovědi, které neobsahují sloveso. Z hlediska konstrukce vsuvek představují nevětné parentetické výpovědi, v Těsnopiseckých zprávách českých, poměrně malou skupinu. Ze sta analyzovaných výpovědí byly nevětné vsuvkové výrazy nalezeny pouze v patnácti případech.

Poměrně četnou kategorií jsou vsuvky vyjadřující příslušnost osoby k politické straně. Jedná se o doplňující sdělení obsahu výpovědi, kdy je politická strana vyjádřena zkratkou stojící za jménem daného politika. Většinou je tento typ vsuvek graficky znázorněn pomocí závorek: *Odsouhlasení zákona potvrdil i pan poslanec Jan Bauer (za ODS)* (Tz037).

Vážené dámy, vážení pánové, já bych přeložil do lidské řeči, co tady řekla paní ministryně Maláčová (z ČSSD) (Tz037).

A teď bych rád vyzval pana Tomia Okamuru (místopředsedu PSP), aby se k danému problému vyjádřil (Tz036).

Další početnou skupinou nevětných parentetických výrazů jsou tzv. kontaktové autorské poznámky, kde dělá mluvčí přímé odbočky k posluchači nebo se na něj rovnou dovolává: *Teď už vím, pane poslanče, co jste měl na mysli* (Tz036).

Máte pravdu, pane poslanče, že by si to zasloužilo nějaký seminář (Tz036).

Já vám, paní ministryně, uvedu příklad firmy, která se zabývá montáží ve stavebnictví (Tz036).

Pokud byste se chtěl přihlásit s přednostním právem, pane předsedo, jako předseda klubu můžete (Tz036).

Máte slovo, pane poslanče, můžete se vyjádřit k faktické poznámce (Tz036).

V Těsnopiseckých zprávách španělských se jedná o značně četnou skupinu. Analyzováno bylo celkem 35 výrazů. Poměrně velké zastoupení mají vsuvkové výrazy vyjadřující příslušnost politické strany. Tento jev se objevoval v analyzovaném vzorku nejčastěji v závorkách: *Por el Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV), tiene la palabra el señor Agirretxea Urresti* (DSCD_46).

¿Qué instrucciones dio el Gobierno a las Fuerzas y Cuerpos de Seguridad del Estado para el cumplimiento estricto de la Decisión (PESC) 2017/2074 del Consejo? (DSCD_8).

Del Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV), que formula al señor ministro de Sanidad (...) (DSCD_8).

Pregunta del diputado don Joseba Andoni Agirretxea Urresti, del Grupo Parlamentario Vasco (EAJ-PNV) (DSCD_8).

Su partido, el PSOE, a veces habla de la España plurinacional (DSCD_46).

Kontaktové autorské poznámky tvoří další četnou skupinu nevětných parentetických výrazů. Jde, stejně jako v jazyce českém, o přímé odbočky k posluchači s cílem vzbuzení zájmu: *También me gustaría hablarles, señorías, de la importancia que para este Gobierno tiene el desarrollo de la cultura en el medio rural (DSCD_46).*

Por último, señorías, quisiera resaltar el lugar tan destacado que nuestro país ha alcanzado en lo referente a la arqueología subacuática (DSCD_46).

La sociedad actual, señorías, se encuentra inmersa en una cultura fundamentalmente audiovisual y digital (DSCD_46).

Su experiencia, ministro, le servirá para esta importante tarea que le han encomendado (DSCD_46).

Gracias, ministro, por su comparecencia (DSCD_46).

2.1.3.3 Konstrukce parentetických výrazů souvětných

Do této kategorie se řadí parentetické výrazy, které mají souvětnou podobu. Z analýzy vyplynulo, že souvětné parenteze jsou v politickém diskurzu, respektive v Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky obsaženy ve 12 případech. Konstrukce parentetických výrazů souvětných obsahuje jak autorské poznámky, tak i doplňující sdělení obsahu.

Tři souvětné parentetické výrazy odpovídají postojovým autorským poznámkám. Následující ukázka je typická pro poznámky, které se týkají modality: *Prosíme nejvíce – a já doufám, že se k tomu dobereme – o zastavení nesmyslných, překotných a z kontextu vytržených novelizací zákonů (Tz037).* Další ukázka by byla specifická pro věcné hodnocení, které je charakterizováno subjektivitou: *A já myslím, že ten tuk – všichni víme, co to je –, že jsou to státní zaměstnanci navíc (Tz036).* Třetí parenteticky vsunuté souvěti je typické pro dokreslení modality charakteristikou projevu či postoje: *Tehdy byli politici – nebudu je tady jmenovat, pokud k tomu vyšetřování opravdu dojde, budu velice, velice rád – hovořili o tom, že si vymýšlí, popřípadě že si hřeje vlastní polívčičku (Tz036).*

Další souvětčné parentetické výrazy odpovídají autorským poznámkám stylizačním. Každá z uvedených ukázek může být ještě dále členěna. Pro poznámky zabarvující projev expresivně je typické vzbuzení pozornosti posluchače: *Pořízení základního vybavení pro miminko od kočárku přes postýlku až po oblečení, pak také – každý z nás to zná, kdo to zažil – dochází k výpadku jednoho příjmu* (Tz037). Do stylizačních poznámek spadají i poznámky k způsobu vyjádření, kam se řadí, mimo jiné, i opravy: *V souvislosti s transpozicí této evropské směrnice, přesněji řečeno, pokud nebude naše legislativa řádně upravená, nás čeká jednorázová pokuta ve výši 1 milionu 310 tisíc eur* (Tz037).

Souvětnou konstrukci vsuvek lze vyjádřit i pomocí tzv. kontaktních autorských poznámek, které se dále ještě člení na dvě hlavní skupiny: a) přímé odbočky k posluchači a b) omluvy a dovolování. Do první skupiny lze zařadit např. následující ukázkou: *Tak jestli by, já teď nevím, jestli mě poslouchá, mi to mohla objasnit* (Tz036). Pro druhou skupinu jsou typické omluvy a dovolování, které se používají nejčastěji za účelem aktualizace: *Já tedy budu reagovat a omlouvám se paní poslankyni, já jsem jinak obecně tichý poslanec, skoro za tou lavicí nejsem vidět, ale mě zaujala ta věta, kterou paní poslankyně předřečnice sdělila při obhajobě pojišťoven* (Tz036).

Pokud to nebude o dojmech – vy jste to schválili, vy jste to podpořili – ale bude to o faktech (Tz036).

Opomenout nelze ani doplňující sdělení obsahu, kde je výskyt souvětčných parentetických výrazů také patrný. Může se jednat například o a) zpřesnění či vysvětlení nebo za b) doplnění či další rozvinutí obsahu: *Takže pouze základní teze k daňovému balíčku. Pokud bychom vám měli skutečně uvěřit, paní ministryně, vaše argumenty, to znamená, že tyto návrhy předkládáte hlavně proto, abyste omezili nějaké negativní jednání spojené například s hazardem, tabákem nebo alkoholem, pak jste měli předložit daňově neutrální řešení* (Tz036).

Ale současně víme, a myslím si, že je to velmi rozumné, alespoň my to tak vidíme, že je třeba, aby – ostatně vy jste zejména zprava ti, kteří nás nabádáte k rozpočtové odpovědnosti – na to, co chceme vydávat, nejprve bylo vyděláno, nejprve bylo přijato, potom teprve můžeme vydávat (Tz037).

*Pokud to tak, **paní ministryně, není – protože Česká národní banka ještě konstatovala, a pojišťovny také, že pokud by pojišťovny nedodržovaly to, co Česká národní banka doporučovala-**, tak hrozilo pojišťovně správní řízení (Tz036).*

Souvětných parentetických výrazů bylo v jazyce španělském nalezeno podstatně méně, jednalo se celkem o 8 ukázek, které zahrnují jak postojové, tak i stylizační a kontaktní autorské poznámky. U prvních dvou ukázek je z výpovědi patrná modalita: *Hace dieciocho años que España firmó —y dijo que la cumpliría— la Carta Europea de las Lenguas Regionales o Minoritarias (DSCD_46).*

Los responsables del Partido Popular —yo creo que ha sido la señora Cruz— han abierto también un debate que es interesante (DSCD_46). Tato ukázka je charakteristická svou subjektivitou, jde o hodnocení, které je věcné a srovnávací: *Hay otras cuestiones que nos preocupan —esta es de las partes en que estamos menos de acuerdo—, como es la política de recursos humanos (DSCD_46).*

Yo creo que es un elemento muy importante, usted lo ha mencionado de pasada pero me preocupa mucho, el relativo a los acuerdos internacionales de la Unión Europea (DSCD_8). První část sdělení předešlé ukázky „*usted lo ha mencionado de pasada*“ by bylo zařazeno spíše do skupiny dokreslující modalitu, která zároveň uvádí zdroj sdělení, nicméně druhá část této parentetické výpovědi „*pero me preocupa mucho*“ je charakteristickým rysem poznámek vyjadřujících citové reakce a hodnocení. Nicméně obě tyto kategorie spadají pod postojové autorské poznámky.

Mezi stylizační autorské poznámky, přesněji řečeno poznámky zabarvující projev expresivně, byla zařazena následující ukázka: *Sepa usted, señor ministro, que hay exiliados políticos culturales, como por ejemplo Valtonyc, que se tuvo que exiliar para evitar años de prisión por cantar —sí, es muy fuerte decirlo pero es así, por poder cantar— (DSCD_46).* Další ukázka je charakteristická pro zdůraznění obsahu dané výpovědi či upozornění: *No hubo ninguna reunión formal, lo llamen como lo llamen, porque ni había previsión de la misma ni había ningún interés ni temas que tratar (DSCD_8).*

Do kontaktních autorských poznámek byla zařazena pouze jedna souvětná výpověď: *Lo que usted está diciendo de la policía, voy a ser muy breve y es lo último que le voy a referir, es algo muy grave (DSCD_8).* Stejně tak i do doplňujícího sdělení

věcně obsahového, přičemž následující souvětlná výpověď doplňuje či zpřesňuje obsah: *Y la última versión, **que es la que tenemos hoy**, es que no iba ni siquiera invitado por Marlaska sino mandado por Presidencia de Gobierno (DSCD_8).*

2.1.4 Obsahová náplň parentetických výrazů

Obsahovou náplň vsuvek lze charakterizovat dvěma základními skupinami: a) autorskými poznámkami a b) doplňujícím sdělením obsahu. První skupina se dále člení na tři podskupiny, jak bylo již popsáno v kapitole 1.12.1.2 Dělení dle Rulíkové. Obecně řečeno, autorské komentující poznámky jsou poznámky komentující autorův postoj, který je zcela zřejmý z dané výpovědi, tzn. je modální, citový a hodnotící. Jedná se tedy o subjektivní odbočky či poznámky. Do této skupiny lze zařadit i kontaktné poznámky, které mají za úkol vzbuzovat zájem a podporovat kontakt s posluchačem. Pro připomenutí, Rulíková (1973, s.76-82) dělí autorské komentující poznámky na **postojové, stylizační a kontaktné**.

2.1.4.1 Postojové autorské poznámky

Postojové autorské poznámky jsou rozděleny do tří dalších kategorií. První z nich jsou poznámky týkající se modalit. Tyto poznámky dokreslují modalitu, např.: *To, abych je požádal, aby hovořili k věci, to mi, **doufám**, nikdo neupře (Tz037).*

*Prosíme nejvíce – **a já doufám, že se k tomu dobereme** – o zastavení nesmyslných, překotných a z kontextu vytržených novelizací zákonů (Tz037).*

*Už jsem také několikrát zmiňovala, **a já osobně se přikláním k variantě**, že rodičovský příspěvek bude pojistná dávka v podstatě jako mateřská (Tz037).*

*My jsme byli osočeni v rozpočtovém výboru, **myslím**, že jsme opozice jako celek v zajetí lobbistů (Tz036).*

*Podle mého názoru a mých vědomostí – **mohu se plést** – tam nic takového nebylo (Tz036).*

*Jak už jsem prve řekl, **a myslím to naprosto vážně**, naše strana se přiklání k tomuto řešení (Tz036).*

*Víte, zajímavé je, že ODS má v genech, **aspoň to je můj názor**, když je volební kampaň, tak slibuje, že bude snižovat daně (Tz036).*

*Něco jiného je rizikové pojištění, to je, **domnívám se**, proti smrti, invaliditě, nebo trvalým následkům (Tz036).*

*A poslední poznámka z mé strany, jak tady říkal nějaký vzácný kolega –**myslím, že pan kolega Skopeček** – že v době hospodářského růstu sekáme stamiliardové schodky (Tz036). Charakteristickým rysem modality může být i dokreslení projevu či postoje: **Tehdy byli politici – nebudu je tady jmenovat, pokud k tomu vyšetřování opravdu dojde, budu velice, velice rád** – hovořili o tom, že si vymýšlí, popřípadě že si hřeje vlastní polívčičku (Tz036).*

Postojové autorské poznámky mohou vyjadřovat hodnocení, které je charakterizované subjektivitou: *A já myslím, že ten tuk – **všichni víme, co to je** –, že jsou to státní zaměstnanci navíc (Tz036).*

*Velmi se obávám, že až vás budeme střídat po těch dvou letech, **to tam ještě vydržíte**, že to bude velmi podobné (Tz036).*

*Zdaňovat to takovýmto způsobem, **jak navrhovalo původně ministerstvo**, je podle mého názoru za hranou (Tz036). Tato poslední ukázka spadá do hodnotících poznámek na základě kontextu. Současně se tedy může jednat jak o poznámky, které orientují posluchače v projevu, tak i o doplnění sdělení na základě zpřesnění. „**Jak navrhovalo původně ministerstvo**“ je jedním z nejednoznačných případů klasifikace.*

Hodnotit se dá i vzhledem k časovosti, jak demonstruje následující ukázka: *Takže pro vás byla prioritou, **to jsme viděli před pár měsíci**, aby byl pan Šmarda ministrem kultury (Tz037). Taktéž u této ukázky vyvstává problém se správným zařazením. „**To jsme viděli před pár měsíci**“ může být chápáno jako odkazování k proběhnuvší události, jednalo by se tedy opět o poznámky orientující. Hodnocení vzhledem k obvyklosti: *Já jsem si všiml, **když jsem sledoval**, co paní ministryně veřejně říká, že tweetovala nějaké srovnání od americké společnosti Tax Foundation (Tz036). Zároveň je v těchto ukázkách obsažena evidencialita upřesňující zdroje výpovědí.**

Poslední skupinou postojových autorských poznámek jsou poznámky vyjadřující citové reakce a hodnocení. Této skupině odpovídá například následující ukázka: *Tento problém, **a to je obrovský problém**, nyní předkládáme k diskusi (Tz036). Nicméně se může jednat i o doplňující sdělení obsahu, které je doplněno o citové hodnotící adjektivum - **obrovský**.*

Ukázka: ***Jak je vidět**, vláda předpokládá, že zdaněním technických rezerv pojišťoven získá ve dvou letech 10 mld. Kč (Tz036), může být klasifikována buďto jako*

autorská poznámka týkající se modality nebo jako autorská poznámka hodnotící. Vždy je nutné se zabírat kontextem. Nicméně u některých parentetických výrazů je obtížné zcela přesně určit o jaké autorské poznámky se jedná, a tak je autoři mohou klasifikovat odlišně.

Též Těsnopisecké zprávy ze schůzí Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělského království obsahovaly poměrně velký počet modálních poznámek, zde je uvedeno pouze několik typických ukázek: *Señor Mazón, **créame**, tengo un aprecio especial a su tierra* (DSCD_46).

Necesitamos una política coherente a nivel nacional —yo diría incluso a nivel europeo, a nivel mundial— para protegernos de los nuevos riesgos (DSCD_8).

*Usted le ha llamado presidente, **creo*** (DSCD_8).

***Insisto**, toda la operación estuvo coordinada por el mando policial correspondiente y se siguieron en todo momento sus instrucciones y recomendaciones para aplicar los protocolos vigentes para estos casos* (DSCD_8).

*¿Quién manda aquí? El presidente, **supongo*** (DSCD_8).

*En todo caso, **insisto**, hacen falta también medidas urgentes que tengan efectos inmediatos* (DSCD_8).

*En conclusión, señorías, posicionarse solo de una parte del conflicto, **como estoy observando**, hacer bandería de un problema tan complejo* (DSCD_8).

Do poznámek, které dokreslují modalitu charakteristikou projevu, tj. postoje jiného mluvčího, byla zařazena pouze jedna ukázka: *Antes recordábamos las palabras de Albert Camus: «Todo lo que sé sobre la moral y las obligaciones de los hombres lo aprendí en el fútbol» —decía—* (DSCD_46). Stejně tomu bylo i u poznámek vyjadřujících věcné hodnocení, jenž je charakterizováno svou subjektivitou: *Hay otras cuestiones que nos preocupan —esta es de las partes en que estamos menos de acuerdo—, como es la política de recursos humanos* (DSCD_46). Jak již bylo výše zmíněno, hodnocení vzhledem k časovosti odpovídá opět pouze jedna ukázka: *Yo le insto, como hice hace más de un año, a que la izquierda haga de izquierda de una vez por todas, porque es el mejor antídoto contra esta gente* (DSCD_8).

U poznámek vyjadřujících citové reakce a zároveň subjektivní hodnocení, např. autorův postoj, byly zanalyzovány hned dvě ukázky: *Yo recuerdo, y esto me duele, una reunión en Ginebra con el señor Echániz y la oposición venezolana* (DSCD_8).

*Pero hace unos días, **entre mentira y mentira**, se le escapó a usted una verdad* (DSCD_8).

2.1.4.2 Stylizační autorské poznámky

Tato kategorie orientuje posluchače v projevu, například pomocí poznámek, které odkazují na jiné sdělení (cizí nebo vlastní), jak je tomu v ukázkách: *A to je právě – **jestli mohu, paní ministryně, na vás reagovat** – vždy odůvodnění, kolik získá státní rozpočet a kolik získají obce* (Tz036).

*Rodičovská, to znamená, finanční podpora během prvních několika let po narození dítěte, **jak jsme naznačili**, je klíčová* (Tz037).

*Paní poslankyně Adamová Pekarová svým návrhem upravuje předpisy veřejného zdravotního pojištění, ve kterých se rozšiřuje okruh osob, **jak bylo již zmíněno**, i na prarodiče pečující o dítě do sedmi let věku* (Tz037).

*To, že tento zákon nepodpoříme, **už jsem řekl**, kvůli tomu bych k mluvítku nechodil* (Tz036).

*Pane předsedo, **jak jsme již naznačili na začátku**, na svém stanovisku dále trváme* (Tz036).

Poznámky, které orientují posluchače v projevu mohou upozorňovat na obsah, například jeho zdůrazňováním. Tato kategorie může být často zaměňována s kategorií kontaktních autorských poznámek, neboť může jít o přímé odbočky k posluchači, viz následující tři ukázky: ***Připomínám-** rodičovská není dovolená, ale tvrdá práce* (Tz037).

*Ten první, **ještě Vám to zopakuji**, jednalo se a jedná se o společný návrh* (Tz036).

***Znova opakuji**, návrh zákona má nějaké znění a je to návrh zákona v souvislosti se zvyšováním příjmů veřejných rozpočtů* (Tz036). Tyto oznamovací věty obsahují ilokační slovesa, jedná se tedy o explicitní performativa.

Další ukázky směřují spíše k upozornění či zdůraznění obsahu: *Paní ministryně, **aniž bych se jí chtěl zastávat**, mluvila sotva hodinu* (Tz037).

*A já bych prosila paní ministryni, zda by se k tomuto faktu mohla ještě vyjádřit, **abychom si to vyjasnili**, jak to tedy vlastně bylo* (Tz036).

*Nemá cenu se tady přesvědčovat o tom, jak to bylo a kdo to byl, **ale jak upozorňuji**, je to prostě velký problém české politiky* (Tz036). Posluchače v projevu lze orientovat

i používáním příkladů či vysvětlení: *Došlo ke změnám vlád a Fischerova vláda to jaksí, řekněme, zahodila, tak v té době se paradoxně ODS postavila na stranu solárů* (Tz036).

Do stylizačních autorských poznámek lze zařadit poznámky, které souvisejí se způsobem vyjádření, jedná se například o opravy: *V souvislosti s transpozicí této evropské směrnice, přesněji řečeno, pokud nebude naše legislativa řádně upravená, nás čeká jednorázová pokuta ve výši 1 milionu 310 tisíc eur* (Tz037). V politickém diskurzu byly nalezeny i poznámky týkající se omluv: *To, že se to nechalo dojít až na Fischerovu vládu, která to nechala nějak vyšumět bez reakce, to je, myslím, obžaloba nejen ODS, to se omlouvám, ale všech politických subjektů, které tady byly v Poslanecké sněmovně* (Tz036).

Poslední kategorií těchto poznámek je uvedení autorova výrazu, (např.: jak říká...) nicméně tato kategorie se velice podobá dokreslení modality uvedením pramene sdělení (jak řekl...), proto někteří autoři tyto dvě kategorie zaměňují. V těchto případech se jedná opět o evidencialitu, tedy o specifikaci ve výpovědi. Uvádí, na čem se zakládá sdělovaná informace nebo jaký je její zdroj. Příkladem by pak byly ukázky: *My se bráníme tomu, jak říkal pan předseda Faltýnek, že jsme jenom zvyšovali* (Tz036).

A protože, jak říkám, hnutí SPD je skutečně pro to, aby všichni rodiče měli nárok na zvýšený rodičovský příspěvek (Tz037).

Pojišťovny, konstatovala paní ministryně, mají výhodu oproti jiným podnikatelům (Tz037).

V Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se objevily parentetické výrazy spadající do poznámek, které zabarvují projev expresivně:

A zkrátka a dobře, pojišťovny si své – v uvozovkách – ztráty v podobě zdanění, které Ministerstvo financí chystá, přenesou na své klienty (Tz036).

Tedy, nalijme si čistého vína, toto není optimální situace (Tz036).

Pořízení základního vybavení pro miminko od kočárku přes postýlku až po oblečení, pak také – každý z nás to zná, kdo to zažil – dochází k výpadku jednoho příjmu (Tz037).

Tak já bych očekával, že stejnou aktivitu vyvinete, když tady říkáte takovéhle hezké řečičky, i u toho rodičovského příspěvku (Tz037).

Též ve španělských Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu byl počet stylizačních autorských poznámek poměrně veliký. Nejfrekventovanější skupinou byly poznámky orientující posluchače v projevu, jde tedy především o výrazy odkazující na jiné sdělení: **Como he dicho**, *la perspectiva de género debe proyectarse sobre todos y cada uno de los distintos centros directivos del Ministerio de Cultura y Deporte* (DSCD_46).

Le quería hablar también —usted la ha mencionado— de la Ley de Mecenazgo, que es importantísima (DSCD_46).

Como le decía, *los diputados de este grupo seguiremos entrenando como los hemeródromos griegos para trasladar los mensajes más importantes y construir el deporte español* (DSCD_46).

Me ubico en el Grupo Confederal, como ya le comentaba en la reunión previa, que es un grupo diverso (DSCD_46).

Voy a resaltar dos temas muy importantes para nuestro grupo parlamentario, como le decía, la plurinacionalidad y el plurilingüismo (DSCD_46).

A los dos ámbitos los unía —lo hemos dicho en la reunión previa— una idea que tiene que ver con los valores que compartimos (DSCD_46).

Como he referido antes, *el sector agrario no es solo un sector económico, sino que es un sector que tiene una trascendencia y una sensibilidad especial en todo lo que hace referencia a la gestión propia del territorio* (DSCD_8).

A ETA se la derrotó policial y judicialmente, y ya que lo ha mencionado, por el coronel de la Guardia Civil Sánchez Corbí (DSCD_8).

Mezi poznámky stylizační patří i charakteristika pojetí sdělení, jak je tomu v následující ukázce: *Con la mayor diplomacia —vamos a decirlo así— posible (...)* (DSCD_8). Další málo početnou skupinou je upozornění na obsah, respektive zdůraznění: *No hubo ninguna reunión formal, lo llamen como lo llamen, porque ni había previsión de la misma ni había ningún interés ni temas que tratar* (DSCD_8).

Usted al inicio ha hablado —lo he anotado— de una España abierta (DSCD_46).

Poznámky k způsobu vyjádření a k výrazu jsou další podkategorií stylizačních autorských poznámek. I v této podkategorii byly nalezeny ukázky parentetických výrazů: *Tal y como se ha venido realizando en anteriores legislatura, es decir, de forma condicionada* (DSCD_46).

En resumen, han pasado más de doce meses del decreto-ley promulgado por imperiosa y urgente necesidad (DSCD_8). Do stejné podkategorie spadají i uvedení autorova výrazu (např. “*jak říká*”): *Como decía usted, pronto volverá a plantearse la revisión de condiciones del tratado comercial con Mercosur* (DSCD_8).

¿Dio usted instrucciones a la policía para que no cumplimentara la entrada en territorio español oficial, como dice usted, de la señora Delcy? (DSCD_8).

Y lo que me molesta, y lo ha dicho el señor ministro del Interior, es que ustedes insinúen que nuestra policía es susceptible de ser manejada por un ministro que encima no tiene ninguna escala de jerarquía (DSCD_8). Tento typ parentetických výpovědí lze klasifikovat i jako dokreslení modality uvedením pramene sdělení, jednalo by se tedy o poznámky postojové.

Poslední podkategorií stylizačních poznámek jsou dle Rulíkové poznámky zabarvující projev expresivně, ať už pozitivně či negativně. Expresivita je charakteristická pro aktualizaci či vzbuzení čtenářovy pozornosti, viz. následující ukázky: *Espero que, si es tan amable, nos pueda responder* (DSCD_46).

Sepa usted, señor ministro, que hay exiliados políticos culturales, como por ejemplo Valtonyc, que se tuvo que exiliar para evitar años de prisión por cantar —sí, es muy fuerte decirlo pero es así, por poder cantar— (DSCD_46).

Señor Marlaska, en esta farsa, en la que había un presidente —¡ojo a lo que voy a decir!— que era el señor Iglesias y un vicepresidente que era el señor Sánchez (...) (DSCD_8).

Pero hace unos días, entre mentira y mentira, se le escapó a usted una verdad (DSCD_8). Tato poslední ukázka vyjadřuje zároveň i subjektivní hodnocení a autorův postoj, proto by mohla být zařazena i do postojových poznámek autorských.

2.1.4.3 Kontaktové autorské poznámky

Parentetické výrazy bývají četně vyjádřené pomocí autorských poznámek kontakto­vých. Tato kategorie se dále dělí do dvou specifitějších skupin. První jsou přímé odbočky k posluchači, které vzbuzují zájem u posluchačů viz: *Nás také trápí tyto miliardy, ale spočítejte si, jak dlouho už jste ve vládách, a - **chci se vás zeptat** -, co jste pro to udělali, aby tyto miliardy ze státního rozpočtu nešly* (Tz036).

*Možná by to taky tuto společnost zajímalo, **a to víte sám**, kde ty miliardy vlastně končí a kdo byl na začátku tohoto problému a jak probíhal* (Tz036).

Používáním kontakto­vých poznámek často dochází k jakémusi kontaktu mezi mluvčím a posluchači: *Jestli hladina hluku nebude nižší, tak budu bohužel muset vyhlásit pauzu například na jednu minutu - **abychom se opravdu uklidnili** -, protože paní poslankyně mě opakovaně žádá o to, abych zjednal pořádek* (Tz036).

*Moje prosba k vám, **paní ministryně, i když nejste třeba spokojena s výsledkem či průběhem jednání Sněmovny**, je, abyste s námi skutečně diskutovala a abyste podobné tweety, které napadají Poslaneckou sněmovnu, nedávala* (Tz036).

*Prosím, aby místo u stolku zpravodajů zaujala paní ministryně práce a sociálních věcí, **kte­rou mezi námi vítám**, paní ministryně Jana Maláčová* (Tz037).

*Tak jestli by, **já ted' nevím, jestli mě poslouchá**, mi to mohla objasnit* (Tz036).

*Nyní budeme hlasovat o celém návrhu pořadu – **znovu svolám kolegy** – 37. schůze Poslanecké sněmovny, tak jak byl písemně předložen* (Tz037).

*Pokud to nebude o dojmech – **vy jste to schválili, vy jste to podpořili** – ale bude to o faktech* (Tz036).

Velice častým úkazem byly přímé odbočky k oslovení posluchačů:

*Ten balíček, – **no, pane předsedo Faltýnku, já bych se tak nesmál** –, ti voliči to vědí* (Tz036).

*Ted' už vím, **pane poslanče**, co jste měl na mysli* (Tz036).

*Máte pravdu, **pane poslanče**, že by si to zasloužilo nějaký seminář* (Tz036).

*Já vám, **paní ministryně**, uvedu příklad firmy, která se zabývá montáží ve stavebnictví* (Tz036).

*Máte slovo, **pane poslanče**, můžete se vyjádřit k faktické poznámce* (Tz036).

*Pane poslanče, **prosím informaci**, jestli zpochybňujete hlasování, případně jestli mám přerušit schůzi* (Tz037).

*Paní místopředsedkyně, **prosím**, máte slovo (Tz037).*

*Samotný ekonomický růst cenovou hladinu žene výše, tak jí, **prosím**, nepomáhejme v tom růstu tím, že tu budeme schvalovat daně, které dál budou život prodražovat (Tz036).*

***Prosím**, zkuste trošku přemýšlet nad tím, co skutečně má smysl financovat ze strany státu, co ne (Tz036). Ukázky s výrazy „**prosím**“ by mohly být zařazeny i do druhé skupiny kontaktních poznámek, jednalo by se tedy o výraz dovolování.*

Jak již bylo řečeno, kontaktní autorské poznámky se dále dělí do dvou skupin. Druhou skupinou jsou omluvy či dovolování, a to za účelem aktualizace výroků. Omluvami za daný výrok se zabývají i poznámky k způsobu vyjádření a k výrazu. (viz. 2.1.4.2 Stylizační autorské poznámky). Do kontaktních omluvných poznámek byly zařazeny následující ukázky: *Já nevím pane poslanče, **nezlobte se**, jak dlouho jste člen této ctěné Sněmovny (Tz037).*

*Já tedy budu reagovat a omlouvám se paní poslankyni, **já jsem jinak obecně tichý poslanec, skoro za tou lavicí nejsem vidět**, ale mě zaujala ta věta, kterou paní poslankyně předřečnice sdělila při obhajobě pojišťoven (Tz036).*

*To, že se to nechalo dojít až na Fischerovu vládu, která to nechala nějak vyšumět bez reakce, to je, myslím, obžaloba nejen ODS, **to se omlouvám**, ale všech politických subjektů, které tady byly v Poslanecké sněmovně (Tz036).*

Do kontaktních dovolovacích poznámek byly vybrány pouze dvě ukázky: *A to je právě – **jestli mohu, paní ministryně, na vás reagovat** – vždy odůvodnění, kolik získá státní rozpočet a kolik získají obce (Tz036).*

*Tak nyní, **jestli dovolíte**, má faktickou poznámku pan poslanec Leo Luzar (Tz036).*

Podobně tomu bylo i v analyzovaném vzorku španělského jazyka. Kontaktní autorské poznámky čítají velký vzorek parentetických výpovědí. Co se týče první skupiny, přímých odboček k posluchači, vybrané vzorky byly opravdu pestré. Často používanými výrazy pro přímé odbočky k posluchačům slouží výraz „**como**“: *Los datos indican, **como saben muchos de ustedes**, que más del 53 % de los españoles practicó deporte en el último año (DSCD_46).*

*En siete años el turismo deportivo, **como usted sabrá**, ha crecido un 41 %, según un estudio de la UOC (DSCD_46).*

Es un honor para mí —como comprenderán— estar en el Gobierno de España (DSCD_46).

Pero quienes nos roban el corazón —usted lo sabe— son los quijotes (DSCD_46).

Como sin duda usted sabe, desde el año 2018 estamos desarrollando un plan de medidas para el sector de la fruta dulce en colaboración con el propio sector (DSCD_46).

Como usted sabe, las sanciones son el máximo elemento con que cuenta la comunidad internacional para lograr el objetivo de elecciones libres en Venezuela (DSCD_8).

Como sin duda usted ya muy bien sabe, pronto volverán los problemas estructurales (DSCD_8). Poslední tři ukázky mohou zcela jistě dokreslovat modalitu zkušeností mluvčího, proto by bylo možné je zařadit i k postojovým autorským poznámkám. Na konkrétním zařazení závisí vždy kontext dané výpovědi, znalosti autora a jeho subjektivní pocit. Je tedy možné, že jedna ukázka bude různými autory zařazena do odlišných poznámek.

Přímých odboček k posluchači může mluvčí využít i v případě tzv. apelativních výrazů: *No añadir más problemas con un Gobierno, con el que —no se olvide— tenemos relaciones diplomáticas con embajadores que, por cierto, restableció el señor Rajoy* (DSCD_8).

Señor Ábalos, mire, usted ha metido tanto la pata en el asunto al que se llama ‘caso Ábalos’ que en dos minutos y medio es absolutamente imposible interrogarle sobre todas sus meteduras de pata (DSCD_8).

Přímé odbočky k posluchači mohou sloužit mluvčímu i k navázání kontaktu s posluchači, například prostřednictvím oslovení: *También me gustaría hablarles, señorías, de la importancia que para este Gobierno tiene el desarrollo de la cultura en el medio rural* (DSCD_46).

Por último, señorías, quisiera resaltar el lugar tan destacado que nuestro país ha alcanzado en lo referente a la arqueología subacuática (DSCD_46).

La sociedad actual, señorías, se encuentra inmersa en una cultura fundamentalmente audiovisual y digital (DSCD_46).

Gracias, ministro, por su comparecencia (DSCD_46).

Su experiencia, ministro, le servirá para esta importante tarea que le han encomendado (DSCD_46). Oslovování obecně vzbuzuje a často i aktualizuje zájem u posluchačů.

Druhá podkategorie kontaktních poznámek jsou omluvy a dovolování. Pomocí těchto poznámek dochází v projevu opět k aktualizaci. V Těsнопiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělského království se tento druh poznámek, ve srovnání s jazykem českým, příliš mnoho nevyskytoval: *Me gustaría que, por favor, me indicara su posición* (DSCD_46).

Señorías, por favor, silencio (DSCD_46).

Me gustaría que, por favor, me indicara su posición (DSCD_8).

Lo que usted está diciendo de la policía, voy a ser muy breve y es lo último que le voy a referir, es algo muy grave (DSCD_8). V poslední ukázce jde spíše o konstatování, nicméně je z ní patrný i náznak dovolování či omluvy.

2.1.4.4 Doplnující sdělení věcně obsahové

Tato kategorie se dělí do dalších sedmi podtypů. Jde o 1) parenteze doplňující sdělení (rozvíjející obsah bázové výpovědi), 2) parentetické výrazy vyjadřující motivaci či příčinné zdůvodnění, 3) vsuvkové výrazy, které zpřesňují nebo vysvětlují, 4) parenteze představující omezení či přípustku 5) vsuvky vystihující průvodní okolnost, 6) parentetické výrazy s velmi volnou až vzdálenou asociační souvislostí a 7) parenteze vyjadřující průvodní subjektivizující charakter výpovědi. Doplnujících parentetických kritérií je tedy celkem sedm, ale například 1) a 3) skupina se navzájem velmi podobá a často je obtížné jednotlivé typy parentezí správně zařadit, tzn. určit, zda se jedná spíše o doplnění, případně rozvinutí obsahu či zda jde o zpřesnění. Tato hranice je velmi tenká, proto došlo ke sloučení těchto dvou skupin.

První podtyp (doplnění či rozvinutí obsahu) a třetí (zpřesnění či vysvětlení) byl nejfrekventovanější skupinou parentetických výrazů doplňující sdělení. Do této kategorie bylo zařazeno 30 českých analyzovaných ukázek, proto je zde uvedena pouze část z nich. Poměrně velkou část těchto parentetických výrazů zastupovala příslušnost osob k politickým stranám, přičemž politická strana je vyjádřena ve většině případech zkratkou a je graficky znázorněna pomocí závorek, nicméně ani středová pozice a další grafická

znázornění nejsou výjimkou: *Odsouhlasení zákona potvrdil i pan poslanec Jan Bauer (za ODS) (Tz037).*

Vážené dámy, vážení pánové, já bych přeložil do lidské řeči, co tady řekla paní ministryně Maláčová (z ČSSD) (Tz037).

*Já bych chtěla jenom upozornit, že máme menšinovou vládu – **hnutí ANO a sociální demokracii** -, kterou tolerují za určitých podmínek kolegové a kolegyně z Komunistické strany Čech a Moravy (Tz036).*

Velmi obtížná je specifikace u následujících ukázek. Jednat by se mohlo jak o doplnění, tak zpřesnění, příp. vysvětlení: *Já třeba kurzové sázky osobně mám rád (**jsem matematik**), mě baví ta čísla (Tz036).*

*Zpravodajka garančního výboru - **což je výbor pro sociální politiku** -, paní poslankyně Jana Pastuchová (Tz037).*

*V letech 2008 a 2009, **bavíme se o pravicové vládě Mirka Topolánka**, jste nechali rodiny platit poplatky u lékařů za děti, i za novorozence (Tz037).*

*Co se týká pozměňovacího návrhu paní poslankyně Golasowské, **pozměňovací návrh C**, paní poslankyně navrhuje to samé, co pan poslanec Bauer (Tz037). Dané ukázky upřesňují či specifikují informace k předchozímu tvrzení či výrazu. Ten je obecnější a pomocí těchto parentetik lze danou informaci specifikovat.*

Druhým podtypem je vyjádřena motivace či příčinné zdůvodnění. Bohužel v analyzovaném vzorku nebyl ani jeden odpovídající výraz. Stejně tomu bylo i v případě čtvrtého podtypu (omezení). Volná asociační souvislost, tedy šestý podtyp doplňujícího sdělení věcně obsahového, čítá pouze jeden případ: *Za minulé a této vlády jsme dohromady snížili daně v celkově v úhrnné částce – **tabulka už se mi někde tiskne** – o 98,8 mld (Tz036). Podtypu pátému, tzn. průvodní okolnosti, odpovídá přesně jedna parenthese v následující ukázce: *Ale abych byl konstruktivní, **protože SPD je konstruktivní strana a pozitivní strana**, tak vám tady hnedka nabízíme přeci řešení (Tz037).**

Průvodní subjektivizující charakter výpovědi, tedy poslední podtyp doplňující sdělení, popisují tyto dvě ukázky: *Zrekapituluji, **protože jsem teď dosedl do křesla**, že se stále ještě nacházíme před otevřením rozpravy (Tz037).*

*Návrh tohoto zákona, **a to velmi dobře přijala veřejnost**, jsme podpořili na minulém zasedání (Tz036).*

Co se španělských parentetických výrazů v doplňujícím sdělení věcně obsahovém týče, jejich složení není tak různorodé jako u výrazů českých. Byly nalezeny příklady pouze ze dvou podskupin. Jedná se o 1) doplnění, další rozvinutí obsahu a 3) parenteze zpřesňující, vysvětlující. Obě skupiny byly velmi početné a ukázky nebyly vždy jednoznačné. Proto stejně tak jako v případě parentezí českých, došlo ke sloučení těchto dvou skupin do jedné. Zde jsou uvedeny nejtypičtější ukázky: *Pensemos también en el campo, en nuestra España interior, en los pueblos pequeños y en las ciudades medianas* (DSCD_46).

Nuestra obligación es recordar este cabal mensaje del profesor de Ronda, socialista y humanista (DSCD_46).

El museo ha preparado un amplio abanico de exposiciones y actividades, entre las que destacan las dedicadas a Mondrian, a Concha Jerez —ganadora del premio Velázquez de Artes Plásticas de 2017— y al artista argentino León Ferrari (DSCD_46).

La señora vicepresidenta tercera del gobierno y ministra de asuntos económicos y transformación digital (Calviño Santamaría) (DSCD_46).

Si pretende meter baza en el cambio climático o en la transición energética, pregúntele al señor Sevilla cómo se las gasta su compañera, la señora Teresa Ribera (DSCD_8).

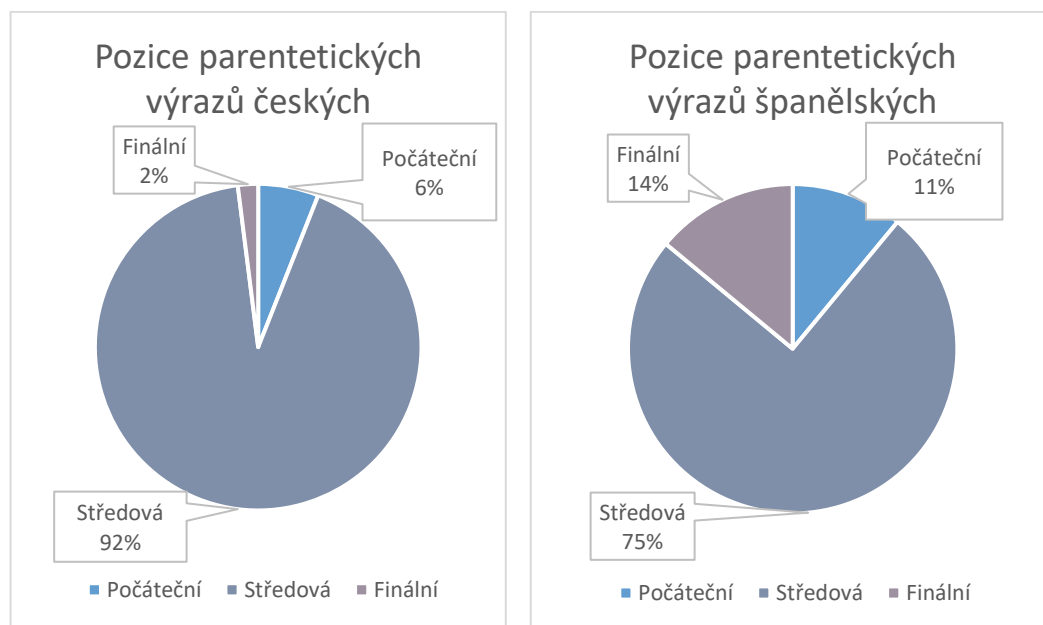
Usted negó de manera rotunda que fuese al Aeropuerto de Barajas a recibir a Delcy, porque a quien iba a recibir era a un íntimo amigo suyo, ministro de Turismo (DSCD_8). Všechny ukázky spojuje skutečnost, že doplňují, rozvíjejí, zpřesňují nebo vysvětlují předchozí výraz, a proto se nemohou nacházet na počáteční pozici výpovědi.

2.2 Výsledky kontrastivní analýzy Comment clauses

2.2.1 Pozice parentetických výrazů

Prvním zkoumaným kritériem byla pozice parentetických výrazů. Z grafu č. 1 vyplývá, že v Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky byla nejčastěji použita pozice středová. Zbylé pozice, počáteční a finální, byly nalezeny zřídka. Stejný jev lze pozorovat i u analýzy Těsnopiseckých zpráv Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělského království, kdy nejfrekventovanější pozicí je opět pozice středová. Finální pozice parentetických výrazů představovala často dodatky či doplnění předcházejícího výrazu. Nejčastěji jsou parenthese umístěny uvnitř promluvové jednotky a mají charakter dodatku, vysvětlení, či zpřesnění.

V politickém diskurzu jde o velmi frekventovaný prvek, kdy je doplněna politická příslušnost jedince. V analyzovaném vzorku se na všech pozicích objevovaly i postojové a kontaktné autorské poznámky vyjadřující modalitu, ve španělštině byl tento jev identifikován i na pozicích finálních, kdy autor tímto atenuoval předchozí výrok.

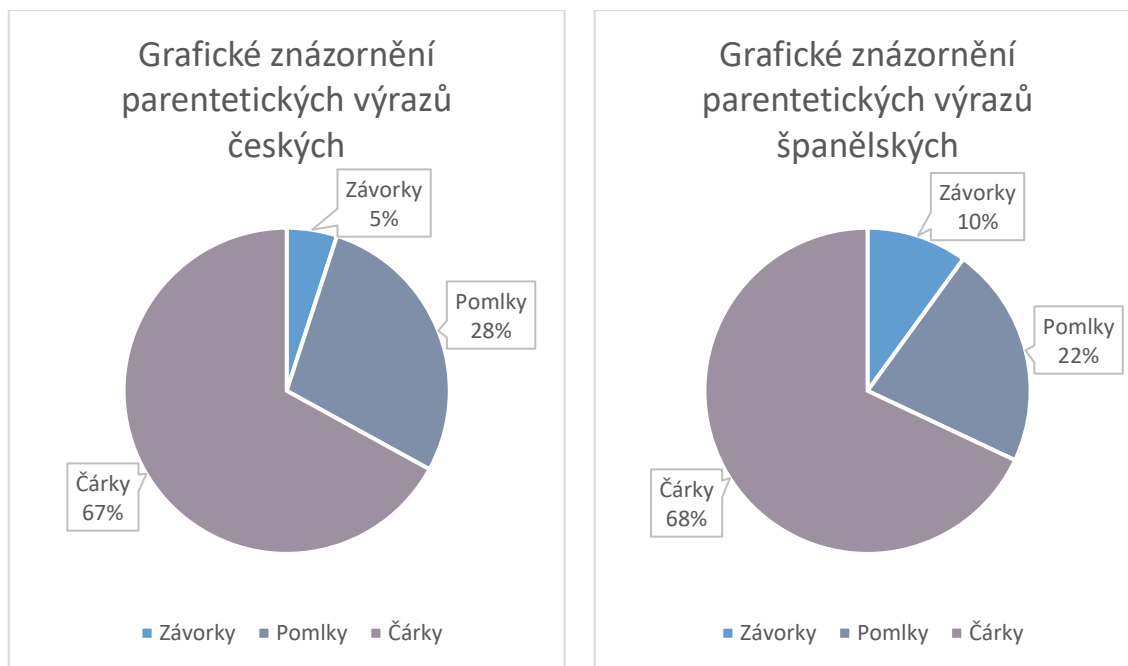
Graf č. 1 – Pozice parentetických výrazů

2.2.2 Grafické znázornění parentetických výrazů

Druhým zkoumaným kritériem bylo grafické znázornění parentetických výrazů. Vsuvky narušují syntaktickou strukturu výpovědi, jsou do výpovědi včleněny například pomocí čárek, pomlky a závorek. Nejčastěji parenteze představují vedlejší informace a poznámky doplňující sdělení hlavní. Jak je z grafů patrné, u obou jazyků převládá grafické značení pomocí čárek. Naopak nejméně frekventovaným značením je závorkové. Tento typ grafického značení nejčastěji doplňuje sdělení, dále ho rozvíjí či ho zpřesňuje. V Těsnopiseckých zprávách bylo ale grafické značení závorkové použito také k situačnímu přiblížení politického diskurzu.

Často byla v analyzovaných textech popisována situace z jednání. Zapisovatelé k tomuto popisu využívají pouze závorkového značení. Součástí zápisu pak mohou být poznámky dokreslující aktuální situaci: (*hluk v sále trvá*), (*řečník kašle*), (*odmlka pro silný hluk v sále*), (*Ministryně financí opět hovoří mimo mikrofon od stolku zpravodajů.*) nebo (*Námítky z pléna, že neběží časomíra a posl. Faltýnek byl přihlášen k faktické poznámce*) (Tz036). Podobné poznámky byly nalezeny i v Těsnopisecké zprávě č. 37: (*Ministryně žádá předsedajícího o zjednání klidu.*), (*Potlesk především z lavic SPD a KDU-ČSL.*), (*Znovu někdo zprava volá: To teda nemohl!*), (*Bouřlivé projevy nesouhlasu z levé a střední části sálu.*), (*Potlesk zprava. Nesouhlasné hlasy v řadách poslanců ANO.*) (Tz037).

Přestože španělský jazyk je všeobecně expresivnější, v analyzovaných textech se často objevovaly pouze strohé poznámky: (*Rumores*), (*Protestas*), (*Aplausos*), často spojené v jednu poznámku: (*Risas—Rumores—Aplausos*). V Těsnopisecké zprávě (DSCD_8) pak byly nalezeny následující poznámky popisující situaci dění: (*una señora diputada: ¡Mentira!*), (*Varios señores diputados: ¡Hala!*), (*Varias señoras y señores diputados del Grupo Parlamentario Popular en el Congreso: ¡No, no, no!—Protestas*), (*Una señora diputada del Grupo Parlamentario Socialista: ¡Muy bien!*), (*El señor presidente empieza a toser*)... (DSCD_8). V Těsnopisecké zprávě č. 14 byly nalezeny opět strohé, jednoslovné poznámky.

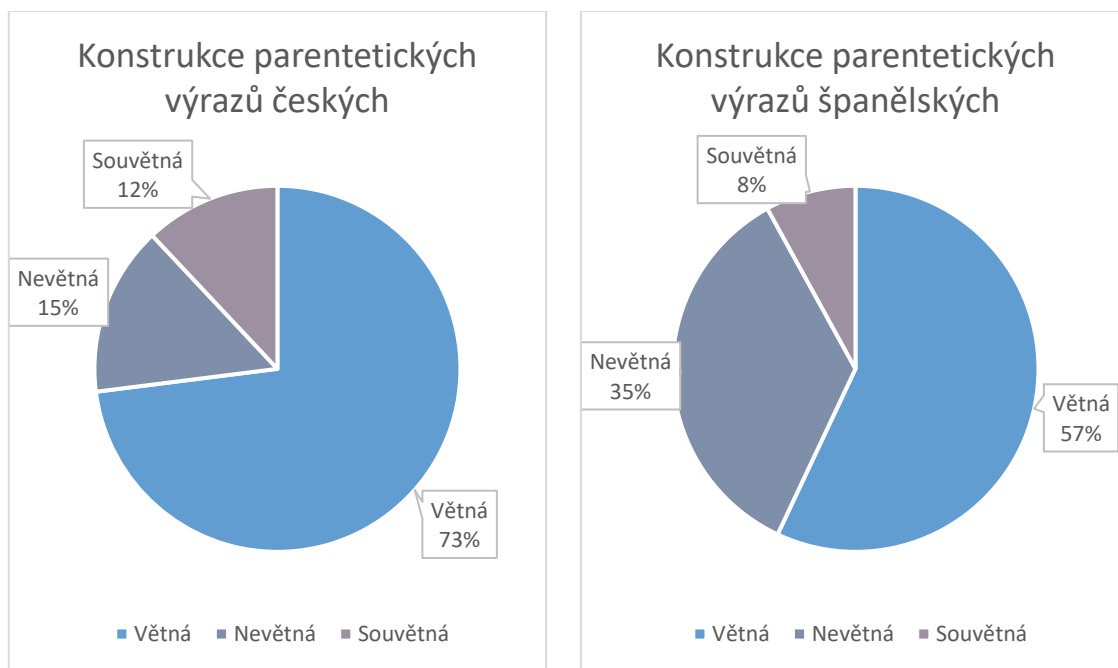

Graf č. 2 – Grafické znázornění parentetických výrazů

2.2.3 Konstrukce parentetických výrazů

Třetím kritériem kontrastivní analýzy parentetických výrazů byla konstrukce vět. Nejfrekventovanějšími parentetickými výrazy jsou z hlediska jejich konstrukce parenteze větčné. Jak v jazyce českém, tak i španělském jde o obsáhlou kategorii čítající celkem 73 vsuvek českých a 57 španělských. V Těsnopiseckých zprávách českých převažovaly vsunuté výpovědi uvozené podřadicími spojovacími výrazy „*jak*“ a „*což*“, zatímco v Těsnopiseckých zprávách španělských byl nejčastěji používán uvozovací výraz „*como*“.

Druhou nejpočetnější skupinou jsou parentetické výrazy nevětčné, přičemž španělský jazyk jich obsahoval o dvacet více než jazyk český. Pro nevětčné výrazy byly charakteristické poznámky kontaktové, kdy se mluvčí snaží vzbudit zájem u posluchačů, a tak k nim přímo promlouvá, například pomocí výrazů: *pane poslanče*, *pane ministře*, *pane předsedo* či *señorías*, *ministro* atp. Poslední opomíjenou kategorií jsou vsuvky souvětčné, které byly v českých ukázkách nalezeny ve dvanácti případech a v jazyce španělském pouze v osmi případech. Jejich užívání je spíše sporadické. Souvětčné konstrukce byly nalezeny vždy na středové pozici a nejčastěji vyjadřovaly autorské poznámky.

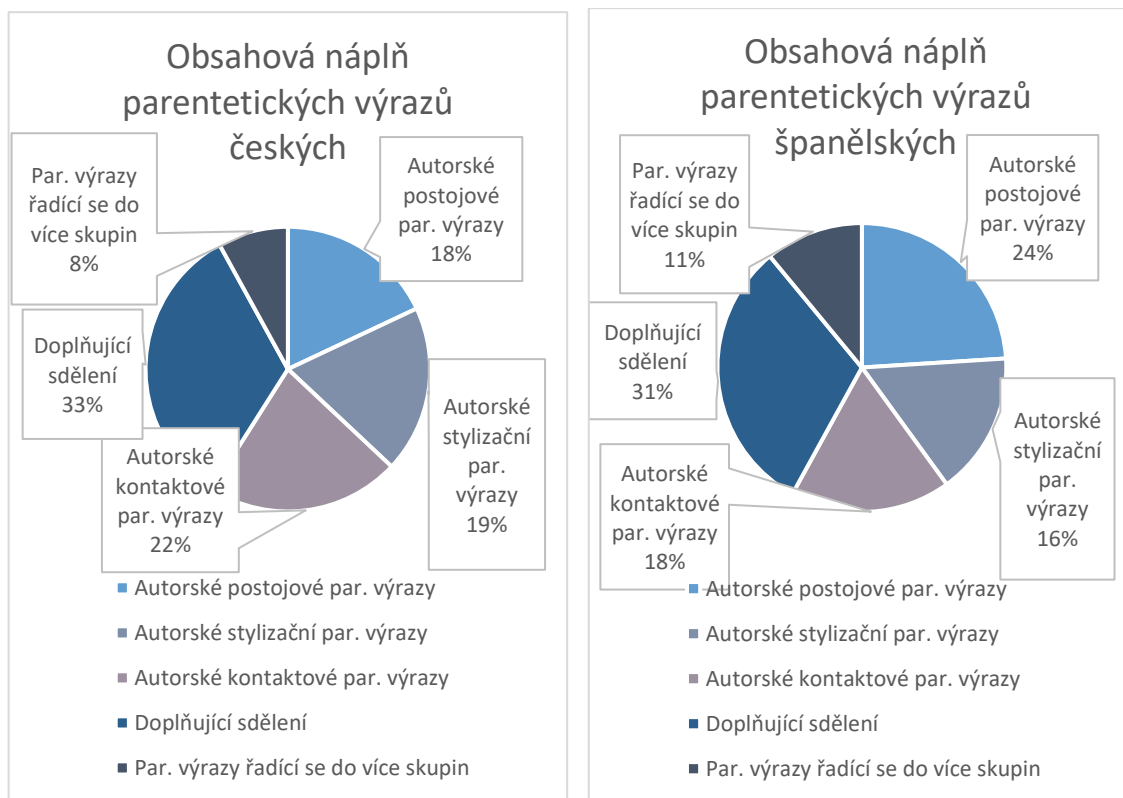

Graf č. 3 – Konstrukce parentetických výrazů

2.2.4 Obsahová náplň parentetických výrazů

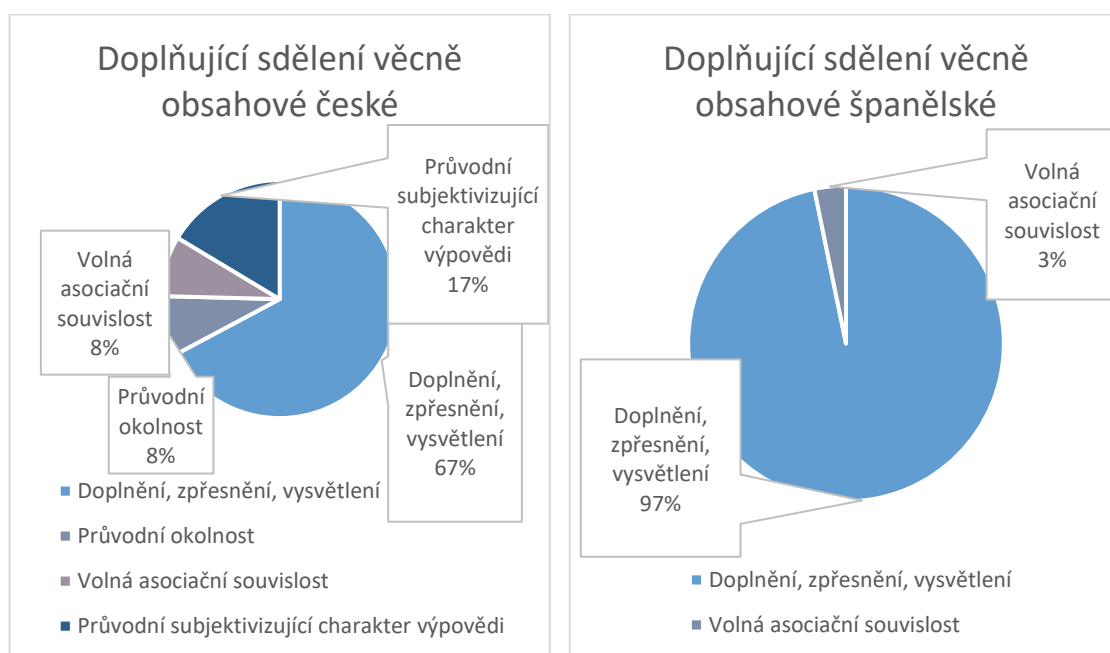
Posledním zkoumaným kritériem byla obsahová náplň parentetických výrazů, která se dělí na autorské poznámky a) postojové, b) stylizační a c) kontaktové a na doplňující sdělení věcně obsahové. Nejčetnější obsahovou náplní parentetických výrazů jak českých, tak i španělských, byla skupina doplňující sdělení věcně obsahové. Autorovi jde o doplnění, zpřesnění či vysvětlení předchozích informací, nebo chce dále rozvinout obsah řečeného. V politickém diskurzu je tento typ vsuvek nejčastěji používán. Autorské poznámky vyjadřující vztah mluvčího k obsahu věty jsou též hojně užívané. V analyzovaných textech bylo často odkazováno na jiná sdělení, či na předešlé mluvčí.

Klasifikace vybraných parentetických ukázek nebyla vždy jednoznačná. Klasifikační nejednotností může být i fakt, že Rulíková (1975, s.76-82) uvádí ke každé skupině pouze jednu ukázkou a často jsou si tyto ukázky velmi podobné. Právě z toho důvodu byla vytvořena další skupina „*Par. výrazy řadící se do více skupin*“. Parentetické výrazy řadící se do více skupin byly okomentovány v průběhu praktické části, kdy byly řazeny do jednotlivých kategorií spolu s možným vysvětlením.

Graf č. 4 – Obsahová náplň parentetických výrazů

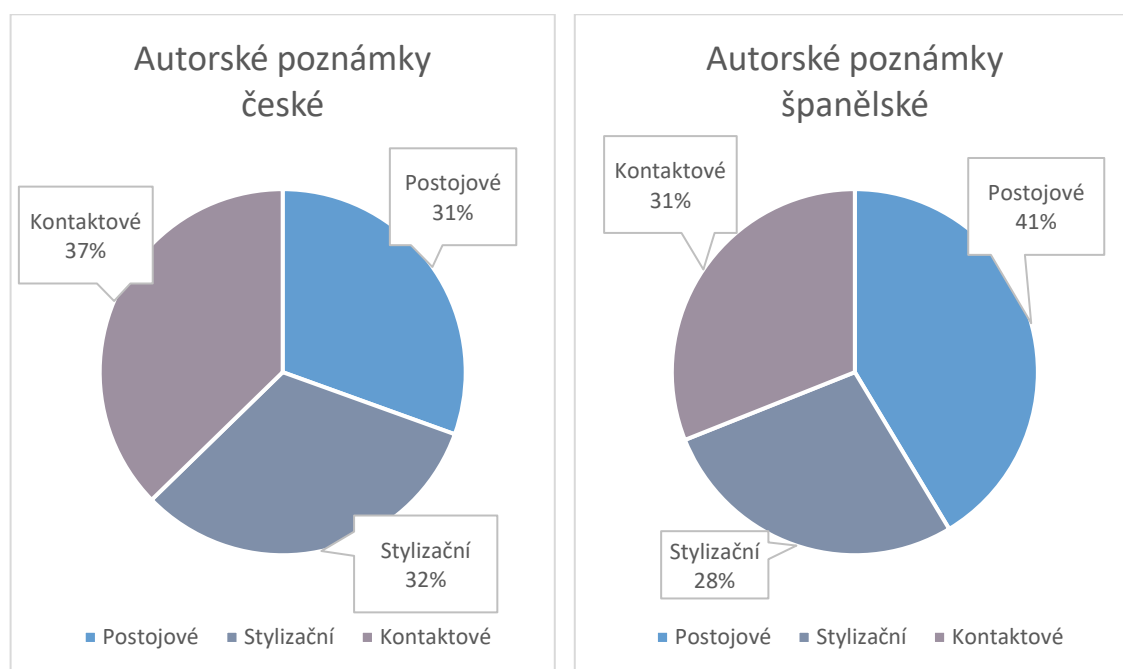
V Těsnopiseckých zprávách převládaly parentetické výrazy doplňující sdělení věcně obsahová. V analyzovaném vzorku českého politického diskursu tomuto jevu odpovídalo 33 ukázek a ve vzorku španělském 31. Z následujícího grafu je patrné, že analyzované parentetické výrazy české byly pestřejší než ty španělské.

Graf č. 5 – Doplnění věcně obsahové

Pro politický diskurz je charakteristické užití poznámek autorských. Postojové autorské poznámky se vyskytovaly častěji v analyzovaném vzorku španělském. Jsou charakteristické dokreslováním modality. Velmi často odkazují na pramen sdělení, či dokreslují modalitu projevů a postojů předchozích mluvčích. Postojové poznámky mohou vyjadřovat i hodnocení, které bylo charakterističtější naopak pro jazyk český. V neposlední řadě mohou postojové autorské poznámky vyjadřovat citové reakce a hodnocení mluvčího.

Stylizační autorské poznámky byly nalezeny v devatenácti ukázkách českých a šesnácti ukázkách španělských. Největší zastoupení u obou skupin měly poznámky stylizační orientující posluchače v projevu, tzn. poznámky, které odkazují na jiné sdělení. Tento typ poznámek lze použít i pro upozornění na obsah, respektive jeho zdůraznění. Stylizační autorské poznámky mohou zabarvovat projev expresivně, aby vzbudily posluchačovu pozornost. Vzbuzování zájmu mají za úkol i autorské poznámky kontaktné pomocí přímých odboček k posluchači. Stejně tak lze projev aktualizovat i dovolováním a omluvami. Kontaktné poznámky byly nalezeny ve dvaceti dvou případech českých a osmnácti ukázkách španělských.

Graf č. 6 – Autorské poznámky

ZÁVĚR

Teoretická část obsahuje veškeré informace a pojmy nezbytné pro specifikaci parentetických výrazů. Jedná se o zajímavé, i když okrajové téma jak z pragmatického, tak i ze syntaktického hlediska. Na základě odborné literatury a článků byly vysvětleny rozdílnosti španělské, české a anglosaské terminologie a pojetí *Comment clauses* jak českými, tak i zahraničními autory. Též byla popsána problematika politického diskurzu. Cílem bylo vymezení pojmu *Comment clauses* v obou jazycích a porovnání vyjadřovacích prostředků demonstrující *Comment clauses*.

Ve druhé části této diplomové práce je zpracována kontrastivní analýza na základě čtyř hlavních kritérií: pozice parentetických výrazů, grafické znázornění parentezí, konstrukce a obsahová náplň vsuvkových výrazů.

Z kontrastivní analýzy Těsnopiseckých zpráv vyplynulo, že používání parentetických výrazů je časté a velmi rozmanité. Pozičně převládá středová pozice u obou analyzovaných jazyků, naopak méně častá je pozice finální a počáteční. V analyzovaném vzorku Těsnopiseckých zpráv Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky bylo nejméně pozic finálních, a to pouze ve dvou případech. Naopak v Těsnopiseckých zprávách Poslanecké sněmovny Parlamentu Španělska bylo nalezeno nejméně parentetických výrazů na pozici počáteční.

Grafické znázornění parentetických výrazů se v obou analyzovaných vzorcích značně shodovalo. Nejfrekventovanější značení bylo pomocí čárek. V jazyce českém bylo takto označeno 67 ukázek a v jazyce španělském 68. Naopak značení pomocí závorek bylo vzácné. Z konstrukčního hlediska převládaly ukázky větné, které byly v obou jazycích často uvozované podřadicími spojovacími výrazy. Naproti tomu souvětné konstrukce byly nalezeny pouze sporadicky. Těmto konstrukcím odpovídalo pouze 8 španělských ukázek a 12 českých. Po obsahové stránce parentetických výrazů převládaly poznámky doplňující sdělení věcně obsahové. Nicméně bylo prokázáno, že jsou hojně užívané i autorské poznámky.

RESUMEN

El título de la presente tesis lleva por nombre *Comment clauses* en checo, y en español análisis contrastivo. El objetivo de esta tesis es el análisis contrastivo de las *Comment clauses* en los textos estenográficos políticos, ante todo, Diario de sesiones del Congreso de los diputados checos y españoles. La tesis consta de dos partes principales; la parte teórica y parte práctica.

En lo que se refiere a la base teórica, el primer capítulo se ocupa de la pragmlingüística, donde se introducen los primeros impulsos de esta ciencia lingüística, su desarrollo y, asimismo, se dedica a los fenómenos principales de los que se ocupa esta disciplina. El siguiente capítulo se refiere a los actos de habla, se enfoca en los términos de *maximas e implicaturas*. Igualmente, hay que mencionar los principios básicos de la comunicación verbal. Es decir, el principio de cooperación y el principio de cortesía. Esta terminología está muy relacionada con el discurso político. Aparte, se ha considerado oportuno dedicar a tal conocimiento del discurso político el siguiente capítulo, donde están descritos los recursos lingüísticos característicos del discurso político, como son, sin duda la argumentación, la persuasión, la manipulación e igualmente la cortesía.

En cuanto a las *Comment clauses*, primero se plantea detalladamente la teoría corriente de las expresiones parentéticas y después se explican las diferencias principales de la terminología en cuanto a este tema central. Como se trata de un tema muy interesante desde el punto de vista de la investigación, pero al mismo tiempo es un tema marginal, cada autor tiene un punto de vista diferente. Con este bloque temático se cierra la introducción.

El trabajo práctico supone un análisis contrastivo de métodos cualitativos y cuantitativos, dado que han sido elegidos doscientas muestras parentéticas, es decir, cien muestras checas y cien españolas de los textos estenográficos.

El presente análisis contrastivo se ha realizado en base a cuatro criterios frecuentemente usados, por los cuales se dan a conocer los diferentes aspectos del análisis. Se trata de los criterios más significativos de las CC: 1) la posición de las CC, 2) la representación gráfica, 3) la construcción y por último 4) el contenido de *Comment clauses*. El primer punto según Fuentes Rodríguez (2015, s.174-198) se divide en tres categorías; la posición inicial, intermedial y final. La representación gráfica se puede demostrar simplemente con dos comas, dos rayas o con paréntesis. El punto número tres se refiere a la estructura de la frase: a) oracional, b) no oracional y c) compuesta. Por último, el contenido de *Comment clauses* según Rulíková (1975, s.75-82) está dividido en dos principales contenidos. 1) Según el autor y 2) según el complemento de la notificación. El primer caso de contenido se clasifica en tres subcategorías; a) anotaciones de actitud del autor, b) anotaciones de estilización del autor y c) anotaciones de contacto del autor.

El análisis ha sido llevado a cabo en los textos previamente mencionados. Se trata de textos estenográficos políticos (Diario de sesiones del Congreso de los diputados) checos¹⁷⁹ y españoles¹⁸⁰. Han sido elegidas cien expresiones parentéticas de cada lengua. A continuación, han sido analizadas contrastivamente y adscritas entre los cuatro criterios anteriormente mencionados.

Del análisis contrastivo se refleja que el uso de las *Comment clauses* es muy frecuente y diverso. En lo que se refiere a la posición de las CC, predomina la posición intermedial, tanto en la lengua checa (92%) como en la lengua española (75%) y viceversa. El uso de las posiciones iniciales y finales no es tan frecuente en el discurso político. De la muestra analizada en checo se puede observar el uso insignificante de las CC en posición final, que ha sido usada solamente en dos expresiones parentéticas analizadas. En cambio, la muestra española demuestra el uso mínimo de la posición inicial que aparece solamente en once casos.

¹⁷⁹ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2019). *Těsnopisecké zprávy* [online]. Tz036, Tz037 [cit. 4.4.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/tesnopis/index.htm>

¹⁸⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těsnopisecké zprávy* [online]. DSCD_8, DSCD_14 [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

La representación gráfica de las CC demuestra el uso frecuente de las comas. En ambas lenguas, ha sido encontrada esta representación gráfica en más del 65%. Las rayas han sido usadas en aproximadamente 20 casos y los parentéticos se emplean con menor frecuencia en todos los textos analizados. En el caso de los parentéticos, la representación gráfica menos frecuente puede ser por la razón por la que en los textos estenográficos aparecen entre parentéticos comentarios que describen la acción discursiva, es decir, son aspectos que desarrollan el campo de acción del discurso político, como, por ejemplo: (*Rumores*), (*Protestas*), (*Aplausos*), o todo junto: (*Risas—Rumores—Aplausos*). En los textos políticos, se pueden encontrar los comentarios aún más descriptivos: (*Una señora diputada: ¡Mentira!*), (*Varios señores diputados: ¡Hala!*), (*Varias señoras y señores diputados del Grupo Parlamentario Popular en el Congreso: ¡No, no, no!—Protestas*), (*Una señora diputada del Grupo Parlamentario Socialista: ¡Muy bien!*), (*El señor presidente empieza a toser*)...¹⁸¹ Las mencionadas expresiones forman parte del hecho discursivo, dado que el interlocutor tiene la necesidad de expresar su opinión mediante rumores, protestas, risas o simplemente mediante aplausos.

Otro punto de vista es la construcción de *Comment clauses*. En cuanto al enfoque construccional predominan los ejemplos verbales. En checo han sido analizados en 73 casos, en español en 57 casos. Mientras que el análisis de las muestras compuestas no ha sido muy significativo, este tipo ha sido encontrado únicamente en 12 casos checos y 8 casos españoles. En cuanto al contenido de las CC predominan las muestras del complemento de notificación. Este grupo puede complementar, especificar, aclarar o, por ejemplo, desarrollar dicha información. En los textos checos han sido analizados 31 casos y en los textos españoles han sido analizados 33 casos con dicho contenido: *Pensemos también en el campo, en nuestra España interior, en los pueblos pequeños y en las ciudades medianas* (DSCD_46). Mencionada CC complementa y desarrolla la información anterior. *El museo ha preparado un amplio abanico de exposiciones y actividades, entre las que destacan las dedicadas a Mondrian, a Concha Jerez —ganadora del premio Velázquez de Artes Plásticas de 2017— y al artista argentino León Ferrari* (DSCD_46).

¹⁸¹ Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těšnopisecké zprávy* [online]. DSCD_8, [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

No obstante, ha sido comprobado que el uso bastante frecuente tiene, asimismo, las anotaciones del autor. El primer grupo “anotaciones de actitud del autor” tiene valor de modalidad y se suele expresar con los verbos epistémicos en primera persona: *Usted le ha llamado presidente, creo* (DSCD_8). *¿Quién manda aquí? El presidente, supongo* (DSCD_8). *En todo caso, insisto, hacen falta también medidas urgentes que tengan efectos inmediatos* (DSCD_8). Los ejemplos mencionados demuestran varias posiciones de las CC, y asimismo, expresan actitud del hablante. Han sido analizadas en el 18% de los textos checos y en el 24% de los textos políticos españoles. El siguiente grupo de la anotación es la estilización del autor, donde suele ponerse frases con anotaciones que orientan al oyente en el discurso, con el uso de conectores de referencia: *Como he referido antes, Como sin duda usted ya muy bien sabe, Como decía usted...* Este tipo de anotaciones ha sido utilizado con menos frecuencia. Solamente el 19% en la lengua checa y el 16% en la española. Al mismo tiempo, ha sido observada la frecuencia de anotaciones de contacto, la cual se usa en el discurso político para que los interlocutores capten la atención e impulsen el interés de los oyentes. Suelen usarse frases que llaman la atención: *Señor Marlaska, en esta farsa, en la que había un presidente —¡jojo a lo que voy a decir!— que era el señor Iglesias y un vicepresidente que era el señor Sánchez (...)* (DSCD_8). *Hay otras cuestiones que nos preocupan —esta es de las partes en que estamos menos de acuerdo—, como es la política de recursos humanos* (DSCD_46). Las anotaciones del contacto han sido analizadas en el 22% de los textos estenográficos políticos checos y en el 18% de los textos españoles. Finalmente, ha sido añadido el último grupo de las frases que puedan clasificarse o utilizarse en más grupos a la vez. Como Rulíková (1975, s.75-82) menciona sólo una frase para cada grupo, a veces, la clasificación no es muy fácil y algunas frases se pueden clasificar en más categorías a la vez. Hay que destacar que este último grupo mencionado contiene solamente 8 muestras de la lengua checa y 11 muestras de la lengua española.

Al cierre, en el presente análisis contrastivo hay que destacar que los medios checos de expresión de las *Comment clauses* son una materia muy parecida a los medios españoles. Tanto la posición, como la representación gráfica y la construcción de las CC. Inesperadamente, el contenido checo de las CC es muy equivalente al contenido español. Para terminar la presente tesis, se puede decir que el uso de las *Comment clauses* resulta ser un recurso muy frecuente en los discursos políticos, sobre todo en los textos estenográficos.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ:

LITERATURA:

BARTOŠEK, Jaroslav (2007). *Od informace k reklamě (Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice)*. Ostrava: Ostravská univerzita.

BRINTON, Laurel (2008). *The Comment Clause in English. Syntactic Origins and Pragmatic Development*. Cambridge University Press.

BROWN, Gillian; YULE George (1984) *Discourse analysis*. Cambridge textbooks in linguistics.

ČECHOVÁ, Marie et al. (2011). *Čeština - řeč a jazyk*. 3., Praha: SPN - pedagogické nakladatelství.

ČERMÁK, František (2011). *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum.

DANEŠ, František (1987). *Mluvnice češtiny: vysokošk. učebnice pro stud. filozof. a pedagog. fakult aprobace čes. jazyk*. Praha: Academia.

DEHÉ, Nicol; KAVALOVA, Yordanka (2007). *Parentheticals*. Amsterdam: Philadephia.

DOMÍNGUEZ GARCÍA, Noemí (2007). *Conectores discursivos en textos argumentativos breves*. Madrid: Level.

ESCANDELL VIDAL, María Victoria (2010). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel.

GÁLIK, Stanislav (2012). *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada.

GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr (1986). *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GUENCA, Maria Josep (2010). *Gramática del texto*. Madrid: Level.

HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum.

HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Česká věta na rozhraní mezi gramatikou a pragmatikou*. Praha: Karolinum.

HOFFMANNOVÁ, Jana (1997). *Stylistika a současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA.

- HUANG, Yan (2007). *Pragmatics*. Oxford textbooks in linguistics. United States: Oxford University Press Inc.
- KLAPETEK, Milan (2008). *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- KLEIN, Ondřej (2007). *Argumentace v komunikaci (Průzkum komunikačního pojetí argumentu)*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.
- KRAUS, Jiří (2003). *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana. *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia.
- MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena (2001). *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova.
- NOHEJL, Marek (2007). *Jednání, diskurs, kritika*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Ottův slovník naučný. (1907). Dvacátýšestý díl. Praha: J. Otto.
- QUIRK, Randolph; GREENBAUM, Sidney; LEECH, Geoffrey; SVARTIK, Jan (1972). *A grammar of contemporary English*. London: Longman.
- REYES, Graciela (1995) *El abecé de la pragmática*. Madrid: Grafur.
- RULÍKOVÁ, Blažena (1973). *Parenteze v současné češtině*. Praha: Academia.
- SRPOVÁ, Hana (2007). *Od informace k reklamě (Manipulace a persvaze)*. Ostrava: Ostravská univerzita.
- TONDL, Ladislav (1997). *Dialog (Sémiotické rozměry a rozhraní dialogu)*. Praha: Filosofia.
- WETHERELL, Margaret; TAYLOR, Stephanie; YATES, Simeon (2003). *Discourse as Data*. The Open University.
- YULE, George (1996). *Pragmatics*. Oxford introductions to language study.

SLOVNÍKY:

LINGEA, *Slovník českých synonym*. [online]. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <https://www.nechybujte.cz/slovník-ceskych-synonym/persuaze>

Velký sociologický slovník I.:A-O. (1996) Praha: Karolinum.

Velký sociologický slovník II.:P-Ž. (1996) Praha: Karolinum.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

BURCH, Robert (2018). *Charles Sanders Peirce* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Winter Edition. [cit. 16.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/Peirce>

CHLOUPEK, Jan (1975). *Příspěvek k rozboru promluvy*. [online]. Naše řeč, ročník 58, číslo 1, s.34-36. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5809>

FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina (2015). *Macrosintaxis de las comment clauses: Rasgos prototípicos y construcciones intermedias* [online]. *Círculo de Lingüística Aplicada a la Comunicación* 62, 174-198. [cit. 20.3.2020]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/281334679_Macrosintaxis_de_las_comment_clauses_rasgos_prototipicos_y_construcciones_intermedias

GASPARRI, Luca. MARCONI, Diego (2019). *Word Meaning* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 29.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/word-meaning>

GREPL, Miroslav; ŠIMÍK, Radek (2017). *Epistémická modalita*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÁ_MODALITA

HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Evidenciálnost*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/EVIDENCIÁLNOST>

HIRSCHOVÁ, Milada (2017). *Explicitní performativní formule*. [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 11.4.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/EXPLICITNÍ_PERFORMATIVNÍ_FORMULE

HIRSCHOVÁ, Milada (2018). *Deixe* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 6.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DEIXE>

HLAVSA, Zdeněk (1990). *K jazykovědné analýze komunikace v hromadných sdělovacích prostředcích*. *Slovo a slovesnost* [online]. Ročník 51, číslo 2, s.124-130. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3346#126>

HORÁK, Petr (2019). *Diskurs* [online]. Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR, VVI. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Diskurs>

HRBÁČEK, Josef (1994) *Reliéfizace výpovědi a textu*. [online]. Naše řeč, ročník 77, číslo 2, s.67-72. [cit. 13.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7175>

JAKLOVÁ, Alena (2002). *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech* [online]. Naše řeč, ročník 85, číslo 4, s.169-176. [cit. 6.3.2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689>

KARLÍK, Petr (2017). *Argumentace* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 3.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/ARGUMENTACE>

KARLÍK, Petr (2017). *Vsuvka* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 9.3.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/VSUVKA>

KORTA, Kapa. PERRY, John (2019). *Pragmatics* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/pragmatics/>

LEGG, Catherine. HOOKWAY, Christopher (2019). *Pragmatism* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Spring Edition. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/pragmatism>

LEŠKA, Oldřich (1995). *Vilém Mathesius. Slovo a slovesnost* [online]. Ročník 56, číslo 2, s.81-97. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3624>

NEKULA, Marek (2017). *Koherence* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 20.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/KOHERENCE>

NEKULA, Marek (2017). *Konverzační maxima* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 12.2.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/KONVERZAČNÍ_MAXIMA

NEKULA, Marek (2017). *Pražská škola* [online]. CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 20.1.2020]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/PRAŽSKÁ_ŠKOLA

NEKULA, Marek (2018). *Reference* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 5.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/REFERENCE>

NEKVAPIL, Jiří; HOFFMANNOVÁ, Jana; HAJIČOVÁ, Eva (2017). *Diskurz* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 18.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/DISKURZ>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2019). *Těsnopisecké zprávy* [online]. Tz036 [cit. 4.4.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/tesnopis/index.htm>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (2019). *Těsnopisecké zprávy* [online]. Tz037 [cit. 4.4.2020]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/2017ps/tesnopis/index.htm>

Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těsnopisecké zprávy* [online]. DSCD_8 [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

Poslanecká sněmovna Parlamentu Španělska (2020). *Těsnopisecké zprávy* [online]. DSCD_14 [cit. 8.4.2020]. Dostupné z: <http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Intervenciones>

Real Academia Española (2019). *Diccionario de la lengua española* [online]. [cit. 25.1.2020]. Dostupné z: <https://dle.rae.es/?w=gloria>

UHLÍŘOVÁ, Ludmila; KUČEROVÁ, Ivona (2018). *Slovosled* [online]. CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny. [cit. 4.2.2020]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/SLOVOSLED>

WAYNE, Davis (2019). *Implicature* [online]. The Stanford Encyclopedia of Philosophy. Fall Edition. [cit. 6.2.2020]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/fall2019/entries/implicature>

SEZNAM OBRÁZKŮ A GRAFŮ:

Obrázek č. 1 – Celkový význam výpovědi

Graf č. 1 – Pozice parentetických výrazů

Graf č. 2 – Grafické znázornění parentetických výrazů

Graf č. 3 – Konstrukce parentetických výrazů

Graf č. 4 – Obsahová náplň parentetických výrazů

Graf č. 5 – Doplnující sdělení věcně obsahové

Graf č. 6 – Autorské poznámky